

România literară

SALA DE
LECTURĂ
Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

17-23 septembrie 1997

(Anul XXX)

37

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

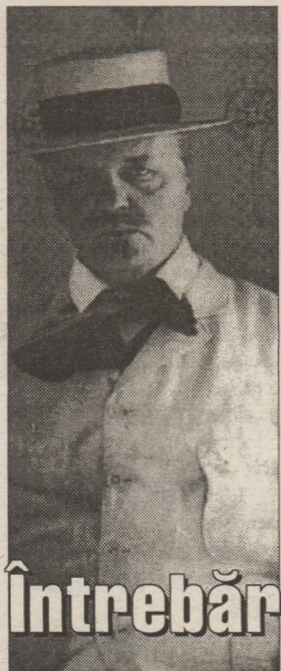
Mircea Eliade, Virgil Ierunca, Ionel Jianu
și Barbu Brezianu (1977)

Ionel Jianu despre Mihail Sebastian

(pag. 10)

HOMO VIATOR - un eseu de Luca Pițu -

(pag. 12-13)

Întrebări

pentru

Strindberg

(pag. 21)

• Leu mare, leu mic

(pag. 3)

• Leul interbelic

(pag. 7)

In
memoriam

Radu

Boureanu

(pag. 15)

PULOVERUL CU CIFRU

(pag. 2)

Vrăjitorul Ceapă intră în scenă

(pag. 18)

Șerban cel Rău

ÎN CULEGEREA de eseuri politice, publicată recent de Editura Fundației Culturale Române sub titlul *Foloasele prigoanei. Lanterna magică*, în traducerea lui Catrinel Pleșu și, respectiv, Corina Popescu, Timothy Garton Ash face o distincție interesantă între felul în care intelectualii din est din anii comunismului au pus în avantaj propriu *prigoana* (shakespearianul *adversity*, din *Cum vă place*). Polonezii au creat o întreagă cultură de *underground*, universități, reviste, edituri, care o dubla pe aceea, oficială, din care toți oamenii de valoare erau excluși. Est-germanii au recurs la "emigrația interioară", neamestecând pe față cultura în politică și nici politicul în cultură, apelând la o ierarhie corectă de valori și impunând-o oficialității, lunecând în estetic, separând net domeniul lor (spiritual artistic) de acela al puterii (politic). Formula românească mi se pare mai apropiată de aceea est-germană. Așa se explică, între altele, însemnătatea socială a actului critic în interiorul unui mod de gândire care, în fond, încerca să-l marginalizeze.

Ș. Cioculescu (7 sept. 1902- 25 iunie 1988) a fost unul dintre cele mai ascuțite spirite critice ale deceniilor 8 și 9. Comunismul, am mai spus-o, nu iubea critica. Prefera emfaza, afirmația, euforia. Critica este, ea, *rea*. Nu degeaba l-a numit poetul Gh. Tomozei, cu nu mai știu ce ocazie, pe autorul *Breviarului din România literară*, Șerban cel Rău. Interpretarea care se cuvine dată adjectivului e multiplă. Criticul trebuie să fie rău, mai întâi, în sensul că spune adevărul, care, cum se știe, doare, nefiind de regulă plăcut urechilor de literați. În al doilea rând, rolul lui social este de a menține treaz spiritul critic, împotriva oricărei tendințe a puterii de a-și crea miturile necesare. Acesta nu se confundă cu critica, în care-și găsește doar instrumentul principal: este o modalitate de a selecta și ordona valorile, fără de care cultura ar deveni un talmeș-balmeș, este un criteriu de echilibru între tradiție și noutate și între identitate și diferență. Selecția, ca și echilibrul, implică un efort dureros, *rău*. La începutul istoriei moderne a oricărei națiuni și al momentelor sale de seamă stă apoi, un act critic. Aceasta înseamnă că spiritul critic, într-o a treia accepție, este unul fondator. Ce ar fi romantismul românesc fără *Dacia literară*? Dar epoca marilor scriitori de la sfârșitul secolului XIX fără *Junimea*? Rău, spiritul critic este în măsura în care, ca să întemeieze, trebuie să și distrugă. Orice întemeiere presupune o ruptură, o negație. Ca să impună, critica trebuie să se opună.

Ș. Cioculescu aparține generației de critici interbelici, aceia care, de la Lovinescu la Călinescu, de la Zarifopol la Pompiliu Constantinescu, au reintrodus criticismul în cultura română. Lovinescu a vorbit în cazul lor de generații maioreștiene. Pe drept cuvânt. Toată modernitatea care a caracterizat literatura epocii a trecut prin sита acestor critici. Toți scriitorii au fost omologați de ei. O nouă înțelegere a literaturii este indefinitiv opera lor estetică, educativă, formatoare.

Dintre supraviețuitorii perioadei, care au scris constant în deceniile 7-9, traversând eclipse mai lungi sau mai scurte, Ș. Cioculescu a fost întruparea cea mai incontestabilă a "răutății" necesare în orice oficiu critic. Informațiv, minuțios, iubitor de detalii, analitic pînă la perversitate, ironic, Ș. Cioculescu perpetua în plină emfază ideologică spiritul galic, unind geometria cu nuanța. Era cel mai occidental dintre criticii de vîrstă a treia, la școala cărora ne-am format noi înșine. Adversar odinioară al extremismelor de toate culorile, Ș. Cioculescu a lucrat, în interiorul sistemului comunist, la promovarea libertății de expresie, a onestității de judecată și corectitudinii de informare. Cu asta cred a fi spus esențialul despre rolul lui de "emigrant interior", de "disident", de opozant.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Puloverul cu cifru

NU CRED că sunt singurul care urmărește stupefiat conjurația bătrânilor țărăniști împotriva lui Ticu Dumitrescu. Stupefiat nu de neașteptatul replicii, pentru că era previzibil, ci de grosolănia cu care se dau de gol atâtea dintre fostele victime ale terorii comuniste. Într-un anumit sens, conducătorii de astăzi ai României trăiesc o drama. Mitizați de dorința noastră, după 1990, de a avea eroi, de a ne revendica unui trecut demn și ilustru, am pus umărul la înălțarea unor statui care, acum, se dovedesc a fi simple mulaje de gips.

Având de ales doar între groteștile figuri neo-comuniste ale oamenilor lui Iliescu și un altceva lipsit de consistență, însă plin de promisiuni, am văzut în ultramediocrii supraviețuitori ai gulagului comunist niște eroi. Din nefericire, doar suferința le-a fost eroică nu și comportamentul post-carceral. Se știe acum că mulți dintre ei au acceptat să devină, după eliberare, turnători ai securității, că, mai de voie, mai de nevoie, au intrat în slujba demonului care-i martirizase.

Merg mai departe și spun: poate că aceste chestiuni dureroase n-ar mai fi ieșit la iveală dacă slăbiciunea din timpul lui Ceaușescu n-ar fi fost dublată de slăbiciunea din timpul lui Iliescu: și anume, de ambiția de a ajunge, din niște marginali absoluți, trăind la limita mizeriei, personaje politice reprezentative. Le-am fi înțeles durerea și am fi găsit toate scuzele pentru rușinoasa și tragică abdicare dacă nu i-am fi văzut atât de ahiați de putere și onoruri.

Din nefericire, istoria se răzbuună, din când în când. Iar fraudă - fie ea și una semantică - iese în cele din urmă la iveală. Când, în primele zile ale lui 1990, P.N.Ț.C.D.-ul s-a reînscris oficial, am fost cu toții fericiți că în România s-a ivit șansa reinodării cu tradiția vieții politice normale de dinainte de război. În sine, actul era întrutotul îmbucurător și dător de speranțe. Ar fi trebuit, cu mintea de pe urmă a românului, să ne punem cel puțin două întrebări (numai că violența cu care echipa de rezervă a lui Ceaușescu dădea din coate nu lăsa loc pentru asemenea subtilități): unu, la ce fel de politică interbelică doreau să ne racordeze bătrânii țărăniști, și doi, cine erau ei și ce politică facuseră, de fapt, înainte de a fi trimiși în închisorile comuniste.

Nu știu dacă la aceste întrebări se pot da răspunsuri simple, dar cred că ele trebuie puse acum. Din nefericire, nu am nici informația, nici talentul și nici competența de a întreprinde o investigație de acest tip. Intuiesc, însă, că marile probleme de azi ale țărăniștilor sunt consecința unor conflicte nerezolvate din trecut și, poate, chiar a unor lucruri rușinoase ascunse cu grijă multă vreme. Nu știu dacă dl Ticu Dumitrescu a declanșat atacul pentru a-și pune în inferioritate pe unii dintre colegii de partid sau pentru a încerca să devină, așa cum afirma cu vehemență dl Ionescu-Galbeni, un mic dictator lacom să-și construiască o feudă pe care s-o conducă discreționar. Observ doar că dl Ionescu-Galbeni se teme de șantaj (șantajul cui anume? - o fi fiind domnia-sa ce spune) și mai observ că în toți anii în care a fost membru în comisia de supraveghere a serviciilor secrete n-a făcut absolut nimic.

La fel de spectaculoasă ca și enervarea subită a țărăniștilor (pentru care, bine instalați în hamacuri, orice problemă are sunetul enervant al unui bondar la ceasul siestei), este reacția dl Petre Roman. Pentru fostul prim-ministru al lui Ion Iliescu e clar că în România ultimilor șapte ani nu s-a schimbat nimic. Încrămenit în poziția complotistului care s-a văzut în scaunul puterii, dl Petre Roman e un dușman la fel de vehement al accesului public la dosarele demnitarilor pe cât sunt și țărăniștii care au scris mii de pagini la poliție. Din câte știu, nimeni n-a auzit, până în clipa de față, acuze serioase privind colaborarea dl Roman cu serviciile

secrete. Chiar dacă prietenia sa cu generalul Caraman era de domeniul evidenței, asta nu-l incriminează automat. Abia atitudinea de azi trage un semnal de alarmă, arătându-ne că imaculatul revoluționar apărut, *deus ex machina*, în balconul Comitetului Central s-ar putea să nu fi avut puloverul chiar atât de curat. Să fi fost, cum s-ar zice, un pulover cu cifru!

Și mai exista un element dubios în protestul foarte energic al președintelui Senatului: omul care, vreme de șapte ani, n-a făcut decât să manipuleze societatea românească a ajuns să se teama de manipularea prin dosarele de Securitate. Nu s-a înțeles prea bine la ce fel de manipulare se referea dl Roman, dar dacă știe mai multe în această privință e cazul s-o spună deschis. În ce mă privește, bănuiesc că ex-premierul Roman avea cunoștință de faptul că, imediat după preluarea puterii, oamenii lui Iliescu, prin mâna subtilă a lui Măgureanu, a lui Voican-Voiculescu, a lui Caraman, ar fi putut să-și exercite arta asupra multora dintre dosare.

Nimic din acțiunile de până azi ale dl Roman nu dovedește că am avea de-a face cu un filantrop, că, avatar dâmbovițean al răposatei Maica Teresa, domnia-sa ar tremura de grija altora. Toate acțiunile sale, începând chiar cu ziua de 22 decembrie 1989, trădează în el individul ahiațat de putere, intrigantul lipsit de scrupule și profitorul nerușinat. Așadar, intervenția sa de astăzi împotriva unei legi a accesului public la dosarele Securității are rolul de a-l apăra pe el însuși, ori pe apropiații săi politici. Ori chiar trecutul mai îndepărtat al familiei sale. Să nu uităm că, totuși, Valter Roman n-a venit de la Moscova cu ramura de măsline în mână, ci calare pe ditamai tancurile sovietice!

Oricum am privi lucrurile, declarațiile dl Petre Roman îl incriminează. În cazul că a spus adevărul și că s-a „lucrat” efectiv asupra dosarelor de Securitate, ne întrebăm de unde știe dl Roman acest lucru, de vreme ce n-a fost complicele celor care au intrat cu pixul peste „originalele” băieților lui Dej și Ceaușescu. (Între noi fie vorba, din dosarele publicate în presă am putut constata că ele conțin o cantitate atât de mare de ineptii, de fleacuri și de vorbe goale, încât nici nu înțeleg de ce se face atâta caz de ele. Știm doar că securiștii erau și ei slujbași la stat și că trebuiau, în ton cu restul populației, să se facă că muncesc, pentru că altfel nu-și motiva salariile rotunjoare).

Pe de altă parte, dacă falsificările erau făcute de vechea Securitate, și nu de oamenii puși în funcții de Ion Iliescu și Petre Roman, ele nu puteau fi executate decât în spiritul bolșevicilor. Și atunci, oricare dintre cei aflați în vizor sunt niște eroi care au îndrăznit să se opună la hreia comunistă. Dacă, dimpotrivă, rescrierile sunt datorate celor care au avut acces la ele după 1990, atunci se ridică o altă problemă. Și anume, dacă dl Roman știa de acest lucru, de ce nu l-a făcut public până acum? Oare nu cumva pentru că ștersăturile, interpolările ori plastografiile îi serveau de minune interesele? Și atunci, supraviețuirea sa politică timp de șapte ani n-ar fi decât o ieșită din comun abilitate de a trata cu stăpânii, dintr-un moment sau altul, ai arhivelor secrete.

Ieșirea intempestivă la rampă a dl Ticu Dumitrescu are, însă, și un rol benefic. Reacțiile stămite de dorința sa de a-și obliga colegii din partid să ducă la îndeplinire una din promisiunile din campania electorală (pentru că despre asta e vorba, în fond) dau întreaga măsură a farsei care a devenit viața politică în România. Dar, ca în celebrul banc, ele conțin și o veste bună. Și anume, că alianța dintre țărăniști și ceilalți aliați e mai solidă decât eram dispuși să credem. Numai că, tot conform bancului, există și o veste proastă: și anume, că avem de-a face cu o solidaritate pe bază de ticăloșie.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

SĂ REVEDEM faptele. După ani, vreme în care copiii, *vestitorii* maramureșeni, au devenit părinți, mi-am amintit, și nu într-o doară, de numele și de poeziile lor cu care am înnoțit cândva paginile de iunie ale *Amfiteatrului*. Era acolo, în Nord, un izvor, dar mai era și o ființă generoasă și pricepută, recunoașteți, care vă îndemna să beți din șuvoi, firesc, ca din propriul suflet, cu o dezinvoltură creatoare și un simț al esenței, extraordinare. Mi-a fost dat să trăiesc, prin intermediul textelor și desenelor ce păreau a fi opera unui singur și misterios *copil comunicant*, să fiu în atingere cu el și uimită să mărturisesc că miracolul există. Acea ființă plină de iubire și entuziasm cum rar se întâlnește, îndrumătoarea vestitului cerc ținea bagheta magică, creând fenomenul cu convingerea necesității lui urgente și masive, fără să-i pese, pe bune, dacă micii ucenici vrăjitori, cărora le dădea teme fabuloase de meditație, (visul, Eminescu și cosmosul, sufletul și credința în Dumnezeu, copilăria, veșnicia și timpul), colaborau, se inspirau reciproc, își imprumutau imaginile și le făceau să circule în variante amețitor de frumoase, toate valabile atunci, toate memorabile. Gândul meu de-acum s-a legat cu nostalgice într-o întrebare și într-un regret abia mascat, că vremea trecând topește nu numai zapada și dulcele, ci șterge și urmele și bunele obiceiuri. Că dinspre copiii talentați care s-au tot născut de-atunci în Maramureș, și nu numai, n-a mai venit nici un semn atât de bine amprentat cum a fost cel al *vestitorilor*. E greu de presupus că izvorul a secat. Întrebarea mea este câți din cei care au scris atunci au acum propriile cărți, măcar una, în raft? Și pentru că printre cei care spuneți că v-au uitat, că nu v-au ajutat, ar fi și Ion Zubașcu, îmi amintesc de cartea de debut a Ilenei Zubașcu, sora poetului, pe cât de frumoasă, pe atât de talentată. După câte știu, ea n-a mai tipărit o a doua carte și nici în presa literară nu s-a mai văzut. Și presupun că fratele ei ar fi făcut tot ce trebuia făcut pentru ca ea să continue la fel de frumos. Se pare că lucrul cel mai ușor pentru a ne justifica neîmplinirile este să-i învinovățim pe alții. Dar oare am fost noi înșine convinși până la fanatism că poezia noastră merită orice sacrificiu, orice renunțare? Pentru triumful talentului nostru am luptat oare destul? Sau am lăsat lucrurile în voia lor și poezia am împins-o pe planul doi, să existe cum o da Dumnezeu? Faptul că mi-am amintit de cercul vestitorilor v-a stâmit. Dar dacă nu mi-aș fi amintit? Dacă nu vă cădea în mână revista în care vă evocam? Soarta dv. și-ar fi urmat nu știu cât de împăcată calea normală, chit că într-un halou al casei continuați să scrieți versuri și să visați. Dar recunoașteți, rogu-vă, că nu o mai faceți cu harul și nici cu sfânta justificare a inocenței de demult. Și iată că v-am spus, pe ocolite cumva, adevărul, ca o presimțire care vă dă fiori reci, și pe care vă las să mi-o combateți. Din ce mi-ați trimis am ales cinstit ce mi-a plăcut, și ce mi-a plăcut a fost prea puțin. Cantitativ, partea de eșec este predominantă. Ceea ce a fost cu adevărat frumos am citit cu încântare. Conțez pe înțelepciunea dv. când vă spun că numai cu atât nu se poate încheia un destin literar. Sper din tot sufletul să nu am dreptate, și manuscrisul cărții pe care o veți alcătui din multele texte ce s-au strâns în ani să fie o revelație. Dar dacă nu va fi, și eu vă voi spune dacă nu este, nu-mi voi încălca sufletul cu un mare și de neierat păcat? (*Livia Buzura-Covaci*, Borșa) ● Sîmăbilă grija, dusă până la pedanterie, pentru produsul muncii dv., versurile, (minus primul poem!), impecabil articulate formal. O mapă elegantă cu 15 texte pe marginea cărora am făcut, cu creionul, (deci ușor de înlăturat cu guma), micile mele observații malițioase. V-am invitat, țineți minte, să reveniți la redacție pentru a o recupera ca pe un obiect frumos în sine și care tocmai de aceea merită să fie păstrată. Și dacă veți avea și tăria să nu vă supărați și să spulberați notele mele, adică tot un produs al muncii, recitându-le în liniște oricând mai târziu, le veți putea lua și ca pe o lecție de modestie. Noroc că am citit sumarul de la sfârșit către început, pentru că dacă făceam altminteri, nu cred că aș mai fi avut curajul să trec de monumentalul de infatuare naivă care este poemul intitulat *Pace vouă!* „Pace vouă! / Și fiți bineveniți / Cei ce la flacăra cuvintelor mele / Va încălziți / Eu sint / Cel ce sint / Zămislit din lumină / Și din pământ / Mi s-a suflat în nări / Suflare de viață / Și ca o flacăra am țîșnit / Dintr-un bulgăr de gheață / Am adunat în mine / Și bune și rele / De-aceia, uneor / Pleoapele-mi cad grele / Port în sufletul meu / Comori inestimabile / Unele deslușibile / Altele inefabile / Așezați-vă în jurul meu / Ca-ntr-o roată / Eu vă sunt și soră și frate / Și mamă și tată / Am să vă-n cânt / Cu duoase povești de iubire / În acompaniament / De viori și de lire / Ascultați rabdător / Și-am să vă cînt / Despre toate minunile / Dintre cer și pământ / Voi cânta tuturor / Despre rău, despre bine / Numai - / Nu aruncați cu pietre în mine! / Celălalte poezii, toate, chiar dacă au o doză mare de lirism romanțios, sunt pline de demnitatea sentimentului care se mărturisește decent, cu gingășie în evocări de toată mână. „Căzură, de secure răpuși, bătrînii tei / Uscat e azi zăvoiu de sălcii din vilcea / Au năvălit ciulinii în vechiul lan de mei / Prin care căprioara adesea rătăcea...” Ortografia impecabilă, pentru care vă felicit. (*Ion Duduveică*, București).

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Leu mare, leu mic

A FI PRIPONIȚI în vestibulul Pactului Nord Atlantic, unde atât de firesc pare a ne fi locul și după ce diplomația noastră de toate rangurile făcuse minuni, dragostea tuturor câștigând-o, iar respectul de trei ori pe atât, ce durere!

A fi sortiți unei așteptări fără soț și supuși unei cure de performanțe la al cărei singur gând ni se înmoaie genunchii, spre a putea tropăi cândva pe culoarele Uniunii Europene, câtă amărăciune!

A risca să treci proba centenarului, fără să simți Reforma cu degetele-i de roză mângâindu-ți obraji, ce tristețe!

Dar a rămâne fără ulei comestibil din floarea soarelui dublu rafinat autohton, în sticle cu capace metalice, câtă vreme pe tot întinsul patriei cu altceva nu se gătește și nici salatele nu se stropesc, iată o situație insuportabilă! (Să ne amintim câte izbucnise să ne bage pe gât defunctul dictator-dietetician, de la salamul de soia, șunca de proteine, la tacâmul de pui; însă de calupurile de untură, ce rânzeau mulcom în vitrine mai mult sau mai puțin frigorigice, nu s-a atins nimeni). Iar el...

A nu fi în Europa e greu, desigur, dar te obișnuiești. Avem chiar o veche practică în domeniu, oricând transferabilă unor amatori deschiși la experiment. Devii de ieși din Europa, cum ar fi zis nenea Iancu, pe negândite, într-o joie la amiazi și tot pe nepusă masă reintri, într-o marți de iunie. Atât de lin, încât mulți nici nu-și dau seama. Ieșirea din Europa e mai cu zarvă și, totuși, când hambarul ți-e plin de boabe și punga de galbeni, sar de grabă-n ajutor să te scoată cine n-ai crede, de la împăratul Aurelian la Franklin Delano Roosevelt.

Parasirii Daciei de către cei mai prudenți dintre strămoșii noștri i-a urmat un mileniu de „tranzitie“, trei secole și mai bine a durat stăpânirea turcească; cea de a treia ieșire din Europa s-a vădit a fi, în viteză sporită a istoriei, o chestiune de și mai puțin timp, odată ce colosul sovietic s-a prăbușit în șapte decenii și, cum zice țărănul român, *de-a-nboulea*. Ce nu spun politologii - sau politiștii? - este chinul, cumulul de lacrimi și sudoare pe care-l pretinde re-

intrarea în Europa, asemănător, la scara umană, trezirii dintr-o apăsătoare anestezie, primejditoare de viață...

O carte prea prăfuită, scoasă din dos de raft spre a fi scuturată, după îndelungată uitare mi-a prilejuit aceste, recunosc, nu din cale afară de originale reflecții. Era cronică lui Dionisie Eclisiarhul, istoric-sind arcul de timp dintre anii 1775-1815, zbu-ciumate decenii de ocupație a principatelor valahe de către oștile conjugate ruso-turce-austriece, ani de jafuri, exactiuni, siluiri, distrugerii și abuzuri - dar și prelușii dezlipirii de puterea otomană, zorii intrării în Europa.

Când încă nu fulgera pe cerul senin, în zilele lui Alexandru Ipsilanti, cronicarul se ferecea de ieftinătatea vieții (de intrarea în Europa n-avea habar!) și o consemna în amănunțime: zece lei un bou de jug, 16 lei vaca lăptoasă, un leu oaia cu mielul ei. Alte bunuri nici nu năzuiau la valoarea leului: 10 parale vatra cu vin, zece ouă la o para, o lescaie ocaua de mălai - iar aceasta cântărea 1,271 kg. în Țara Românească și 1,291 kg. în Moldova, cea mai faloasă. „Cu pușini bani, ne asigură martorul, își făcea omul atunci îmbrăcăminte, era și îndestulare rodurilor pământului, un veac fericit era, care pot zice că nu va mai fi niciodată“. Respectiv: „...era și pește berechet, morunul proaspăt de Dunăre, ocaua patru parale, somnu' cinci parale, cosacu' și alt pește mărunt cu o para ocaua și nici îl lua cineva, raci 20 de o para, zahărul 2 lei de cel bun, iar cel prost 2 zloți, cafeaua 2 zloți, unt de vacă 6 parale ocaua, postavul de Englitera bun 8 lei cotu', mult zece, o vulpe un leu“ - desigur o vulpe autohtonă, poate chiar capturată în ogradă, dar oricum!

A VEA cu siguranță dreptate Eclisiarhul, o asemenea ieftinătate nu va mai fi niciodată pe mioriticele noastre plaiuri și șleauri, poteci și văioage, cu toate că un fir de inoială ți se poate strecura în suflet: din mercurialul lui lipsește tocmai prețul untului de lemn și tot astfel, nu cunoaștem echivalentele numeroaselor monete care circu-

lau în epocă: lei caragroși de 2 zloți, taleri, ruble, galbeni împărătești, leițe, orți, precum și popularii pitaci, sfaști, lescăi. Nu știm cât câștiga insul statistic, adică dacă dispunea de primul leu, caz în care nu se vedea silit să se mulțumească eventual cu 20 de raci, fierți în bățatură, pe pirostrie. Și într-un asemenea caz era clar că piața gema de mărfuri și că nimeni nu rămânea golul sau cu burta goală, odată ce plevușca, la cel mai mic preț posibil, era unanim refuzată.

Dar în leatul 1815, la încheierea cronicii? - la doi pași, istorici, de intrarea în Europa? „Într-această diastimă de vreme a răsmerii, scria Dionisie, s-a făcut o nespasă și nepovestită scumpete care n-a mai fost niciodată în lume, pentru care să însemnăm în parte, ca să rămâie de a ști fiii cei ce se vor naște“. Acum, ajunsese oul șase parale, curcaval 4 lei și cinci, iar în București 8, peștele morun proaspăt doi lei și jumătate ocaua, somnul doi lei, cosacul mărunt care era o para săltase la un leu ocaua, „ear icrele roșii 4 lei ocaua, ear negre 5 lei și 6...“ Calul de rând costa 100 de lei, cel bun de două și de trei ori pe atât, iar bidiviul cinci sute.

Și nenorocirea nu s-a oprit aici: „Asemenea și banii s-au suit cu prețul mare, leul turcesc de cei noi 50 parale, caragroșu ce a fost 2 lei, acuma 2 lei și 25 parale... Acești bani i-au suit negustorii la preț, că-i adună și-i duc la Nemți de-i topec și fac caragroși foarte frumoși (...) Asemenea și galbenii turcești s-au suit la preț, stambolu 8 lei, misiru 7 lei, funducliu 11 lei, și cei mai mici asemenea i-au rădicat la preț și de ce merge tot se sue din zi în zi și până când nu se știe.“

V AI de bietul creștin ce plătea cu 12 lei alegioaia și amalegioaia cu 25 de lei, asemenea alistaru, ibrișimul, găitanurile, încă și ghermetusurile: „toate cele s-au suit la prețul întreit și înșeptit“. Se vede că producția internă era la pământ, tocmai cum trebuie ca o apropiată restructurare să-și arate efectele. Urmare a mizeriei, a promiscuității, ca și după un mare cutremur și un incendiu devastator al Bucureștilor, izbucnește ciuma - lui Caragea - încât „au fugit toți în toate părțile și s-a spart orașul (Craiova), rămânând casele pustii, numai cioclii și craii podurilor le cerceta, mai vârtos pimnițele cu butile le lua seama“. La București „a murit multime de norod, acolo era bucuria cea mare a ciocliilor și a crailor după uliți“. Jale mare, „ear crailor le părea bine“.

Nepoți ai acelor crai, Pașadia, Pantazi disprețuiau România modernă intrată în Europa, cu toate că nu dădeau cine știe ce parale nici pe cea mai dinainte, doar Pîrgu prospera, în castelul său din Ardeal, unde-și primea colegii dintr-o sub-comisie a Societății Națiunilor. Fraza cu care se încheia cronică era pesimistă: „Ear scumpetea se tot înălța cu mare preț, din zi în zi, la toate celea, mai vârtos banii se ridica tot cu adaos.“

Atât de puțin lesnicioși, de șovăielnici, ce zic, de impleticiți și zăbavnici par pașii ce duceau, cu toate acestea drept în Europa unde, strecurându-ne șerpește sau bățând din aripe precum albe columbe deasupra unor cetluite săli de conferințe împărțite de lume, ne-am luat, în plinul aceluiași veac așa de nefericit început, locul.

Să recunoaștem, în cotidiană comprimare și suferință a leului, tot mai mic și mereu învinovățit că e prea mare, deschiderea căii spre Europa, la poalele celui de al treilea mileniu? Când, innoțiți și restaurați, vom renunța a mai produce orice ar fi, de la chibrit și săpun, cui, bicicletă, aspirină, locomotivă, caiet și țigare, importând cu zel și fantezie tomate, pere, ardei magnifici de peste mare, cremă de pantofi, ascuțitoare de creioane și vagoane de cale ferată, momentul izbăvirii noastre va fi iminent. Sensibilizată, hiperactivă, lumea din jur numai atât așteaptă de la noi, să ne trimită de toate. Avem nevoie doar de puțin curaj. Și să nici nu ne pese.

Barbu Cioculescu

România literară 3

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Lady Di

D INTOTDEAUNA au existat două Anglii. Una scortșoasă, rigidă, atemporală, închisată în manierele altui secol; alta nihilistă, revoltată, trăind în prezentul imediat și gata să arunce cu bombe în aer *establishment*-ul britanic. A existat deci Anglia romancierilor din secolele XVIII-XIX, a lui Kipling, a colonelului Bramble și a funcționarilor imperiali la pensie; alături de cea a lui Oscar Wilde, Bernard Shaw, a «tinerilor furioși» și a grupului Beatles.

După aceeași măsură există - și au existat dintotdeauna - două Franțe, două Germanii, ba chiar și două Români: una oficială, onorabilă, cu specific național afișat și deci exportabilă; alta - subterană, neoficială, mereu în conflict cu prima.

Că, de-a lungul istoriei, cele două Anglii au coexistat și s-au înfruntat - nu-i nici o mirare. Că ele s-au întâlnit însă chiar în familia regală britanică - iată un fapt mai puțin previzibil. Și totuși el s-a petrecut cu adevărat prin căsătoria dintre moștenitorul tronului englez și Diana. Lady Di.

Astăzi, putem recunoaște că protagoniștii au ilustrat superlativ cele două Anglii cărora le aparțin: în comportamentul cotidian, în stilul de viață, în preferințele artistice, ba chiar și în greșeli sau excese. Prin Charles și Diana, cele două Anglii s-au înfruntat continuu și direct: datoria dinastică asumată contra spontaneității debordante. N-a fost nici pe departe vorba de o «luptă de clasă», deși - în

emoția acestor zile - Diana a fost numită «regina celor mulți». Fiica celui de al optulea conte Spencer și sora celui de al nouălea nu aparțineau altei clase sociale decât augustul ei soț; dar ea aparținea altei clase mentale.

Ceea ce însă oamenii par a nu înțelege este faptul că cele două Anglii, care conviețuiesc de secole și se cunosc foarte bine una pe alta, se acceptă reciproc, se respectă, ba chiar uneori se și iubesc: exemplul familiei regale mi se pare elocvent. Nici una dintre cele două Anglii nu poate trăi fără cealaltă. Ar fi greu de imaginat o persoană mai delicată, mai pudică, mai comprehensivă și mai iubitoare față de Diana decât fostul ei soț, prințul Charles. Prin el, Anglia etichetei și a onorabilității a avut nu doar înțelegere, ci chiar nostalgie pentru Anglia spontaneității și a revoltei. În așa-zisul conflict dintre cei doi, dintre fetița revoltată și moștenitorul tronului, ceea ce-i trist și infinit de uman este faptul că amândoi au avut dreptate. Fiecare în felul lui.

Pînă acum, în lupta dintre «cele două Anglii», Anglia onorabilității și a tradiției a învins cu regularitate. Lady Di a sfârșit în felul în care a trăit, victimă a spontaneității absolute. S-ar părea că regula de fier continuă să acționeze.

Dar pentru cât timp? «Anglia revoltei» nu va câștiga oare niciodată partida? Iată marea întrebare a următorilor ani.

PETRU POPESCU

(urmare din numărul trecut)

Frumoșii nebuni ai anilor '70

STILUL lui Petru Popescu devine și mai exuberant în *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, 1971, roman scris la per-

soana întâi, din perspectiva unui absolvent al facultății de istorie care face armata la o școală de ofițeri de rezervă. De data aceasta în personajul fără nume se proiectează Petru Popescu însuși, dovadă constituind-o tocmai frumusețea literară a relatării, imposibil de atribuit unui nescrivor.

Descrise cu vervă artistică, până și situațiile cele mai banale, pe care în viața de fiecare zi nici nu le mai înregistram, își dezvăluie - spectaculos - poezia sau umorul. Prozatorul reglează televizorul existenței în felul său: dă totul la maximum. Sunt date la maximum și culoarea, și contrastul, și luminozitatea, și sonorul.

Iată, de pildă, cum ne este înfățișată obișnuita aterizare a unui avion:

„Un avion căzu oblic din cer, bubui peste noi, pieri la capătul pistei.“

Sau iată în ce fel este semnalată prezența soarelui pe cer:

„Soarele aprindea lumea.“

Iată, apoi, ce pitoresc devine un om bolnav de guturai:

„Locotenentul scoase pe nări un ocean de guturai și îl înfășură într-o batistă brună cu carouri verzi.“

Și iată, în sfârșit, ce simte un om care nu mai simte, din cauză că a fost anesteziat la dentist:

„Îmi amortise limba în gură. Îmi simțeam buzele umflate și străine, ca niște franjuri de gumă lipite pe obraz.“

Tonul romanului este dat de sutele de reprezentări de acest fel. Există însă în cuprinsul cărții și multă vorbărie anostă. Spre deosebire de *Prins*, *Dulce ca mierea e glonțul patriei* nu are o idee ordonatoare. Mulți bărbați simt nevoia să povestească pe larg ce li s-a întâmplat în armată, deși acolo - din punct de vedere narativ - nu li s-a întâmplat nimic. Îi însuflețește faptul în sine că au prilejul să vorbească despre ei înșiși. Aceasta este și starea de spir-

it a personajului-narator din *Dulce ca mierea e glonțul patriei* (de care Petru Popescu nu se distanțează, probabil datorită împrejurării că și-a scris romanul la scurtă vreme după ce el însuși a „făcut armata“). Un amestec de entuziasm naiv și narcisism îl determină să istorisească volubil tot ce a trăit și văzut ca militar, fără să se mai întrebe dacă cititorii îl urmăresc cu atenție sau au adormit între timp, cu cartea în mână.

Epica propriu-zisă a romanului este sumară. Personajul principal, un tânăr bucureștean solitar (ai cărui părinți l-au părăsit încă din perioada adolescenței, lăsându-l singur într-o casă cu pereții plini de fotografii de familie) se îndrăgostește în timpul satisfacerii stagiului militar de o femeie matură, din inițiativa acesteia. Femeia, pe nume Laguna, îl invită - iar uneori, urșuză, doar îl acceptă - în garsoniera ei din București, în scurtul răgaz al unor permisiile obținute de tânăr. Despărțindu-se cu un sentiment de vinovăție de prietenii săi din armată, Gigi, Ion și Sandu (portretizați vag și neconcludent), care folosesc permisiile pentru a se lansa în aventuri trănite, în stilul „frumoșilor nebuni ai marilor orașe“, protagonistul cărții se îndreaptă ca spre un loc de osândă, dar și de plăceri perverse spre garsoniera Lagunei. Acolo este, succesiv, umilit și adorat, respins cu brutalitate și inițiat în voluptăți orgiastice. Până la urmă, Laguna îl abandonează ca pe un obiect folosit, considerând că la vârsta lui „iubirea, oricum, nu doare“, și se întoarce la un bărbat cu mai multă experiență.

Pe acest modest trunchi epic se sprijină vasta arborescență a patru sute de pagini de roman, din care nu lipsesc descrieri ale tuturor momentelor pregătirii militare: gimnastica de înviore, exercițiile de trageri, marșurile, ieșirea la raport, luarea mesei la cantină, serviciul de gardă, inspectarea dormitorului de către superiori, venirea rudelor în vizita la cazarmă etc.

„Frumoșii nebuni ai marilor orașe“, aceia pe care Fănuș Neagu îi va face celebri, ocupă scena în *Sfârșitul bahic*, 1973 (după ce în *Prins* și *Dulce ca mierea e glonțul patriei* au evoluat doar în fundal). Este vorba de un grup de pictori aflați într-un fel de „conce-

diu de creație“ undeva, la țară, în casa unui fost colonel. În felul lor de viață se amestecă obediența față de partidul comunist și boema. Florea, deținător al Premiului de Stat, pictează proletari și steaguri roșii, dar bea neconținut și noaptea o bate pe amanta sa, Florența. Aceasta, la rândul ei, pozează la București în puritană, iar în casa de la țară îl înșeală ostentativ pe Florea cu un alt pictor, Bruno. Vasilidi are o cultură de intelectual stilat, însă în polemicile cu Florea cedează repede ori de câte ori simte că devine vulnerabil din punct de vedere politic. Toți sunt dispuși să se plimbe noaptea prin vie, la lumina lunii, să chefuiască deșănțat, să se îmbrace excentric și, în același timp, toți se simt terorizați de inchiziția comunistă sau atrași tenebros de ideea de-a o face ei înșiși pe inchizitorii. În romanele precedente, „frumoșii nebuni“ sunt numai frumoși, poate și din cauză că scriitorul îi privește de la mare distanță. În *Sfârșitul bahic* ei sunt aduși în prim-plan, astfel încât se vede clar că libertinajul lor este chinuit, că veselie lor ascunde o teamă cronică.

În acest mediu pătrunde, ca martor, personajul-narator, un tânăr exclus din partid din cauza originii sale „nesănătoase“ și angajat ca ajutor de administrator-contabil la un cimitir evreiesc din București. El îl remarcă în primul rând pe colonel: „Era o specie de om pe care n-o cunoșteam prea bine, de fapt prima oară priveam mai în voie un dușman de clasă, așa cum se părea că fusese asta. Și arăta destul de bine, chiar impunea!“ Cu aceeași candoare, intrusul asistă, uimit, speriat, la dezmațul artiștilor și în cele din urmă la asasinarea lui Bruno de către Florea, din gelozie. Singurul lui moment de respiro este acela în care urmărește, cu un binoclu, scena împreunării pline de naturalețe pe câmp, a Vioricăi, servitoarea casei, cu un țaran aflat la cosit.

Ca proscris și ca martor candid al vieții în comunism, personajul lui Petru Popescu a fost comparat pe bună dreptate cu Niculae Moromete al lui Marin Preda, din *Marele singuratic*. Trebuie subliniat însă că Petru Popescu face în mai mare măsură decât Marin Preda o satiră de moravuri. Exact aceasta, de altfel, i-a indignat vremea respectivă pe unii artiști care s-au recunoscut în roman și s-au considerat insultați. În realitate scriitorul satiriza un regim care infestază cu teamă și prost-gust până și fermecătoria boemă artistică.

În căutarea succesului de librărie

PETRU POPESCU are o atât de mare mobilitate intelectuală și stilistică, încât poate să

scrie orice despre orice (și, teoretic, în orice limbă). El este o combinație între Mario Vargas Llosa și Cezar Petrescu. Încă din România s-a simțit atras de ideea de a produce pe bandă rulantă literatură comercială. Dintr-un experiment de acest fel a rezultat romanul istoric *Copiii Domnului*, 1974, subintitulat „o legendă munteană“. La o mânăstire - ne informează autorul într-un stil alert - maica Eufimia, în vârstă de aproape 110 ani, întârzie să moară. Înainte de a se călugări, ea a fost soția

preotului Anichit, un om cu dublă personalitate, una onorabilă și alta malefică. În felul acesta este introdusă povestea preotului Anichit. Neștiut de nimeni, acesta face parte dintr-o ceată de tâlhari (împreună cu care omoară ciobani, fură oi etc.). La un moment dat, preotul se îndrăgostește de o fată, Maria, tocmai când o cunună cu ciobanul Ursan. După un timp, Anichit îl ucide pe cioban și încearcă să o seducă pe Maria, dar ea, aflând adevărul, se desprinde din brațele lui, fuge pe câmp și, atacată de viespi, moare. Înnebunit de durere, diabolicul preot profită totuși de împrejurarea că tovarășii lui de tâlhării sunt prinși și decapitați, însușindu-și diamantele bandei. Când este recunoscut de un tânăr, îl ucide, iar frații tânărului, patru la număr, îl trag pe preot în țepă și îl obligă ca, înfipt în țepă fiind, să facă slujba de înmormântare a propriei lui victime.

Fluent, parodic și cam ușuratic, romanul se citește cu un zâmbet ironic, dar și cu plăcere.

Nu este cazul să analizăm romanele scrise de Petru Popescu în limba engleză (ele aparțin literaturii de limbă engleză). Merită să observăm totuși că toate sunt concepute astfel încât să aducă bani. *Before and After Edith* este o poveste de dragoste având drept cadru imperiul austro-ungar din timpul primului război mondial și cuprinzând multe scene de un erotism violent și macabru. *The Last Wave* este, de asemenea, un *love story*. În *Hot Blood* reprezintă o parodie a romanelor cu vampiri (în general, de altfel, romanele destinate de Petru Popescu succesului de librărie alunecă în parodie, ceea ce dovedește că autorul nu le ia în serios sau că are prea mult talent față de cât îi pretinde genul). *Amazon Beaming* cuprinde povestea adevărată a unui explorator care a descoperit izvoarele Amazonului și face parte din categoria literaturii *non-fiction*, atât de apreciată în Occident. *Almost Adam* (roman tradus până în prezent în 25 de limbi și care urmează să mai fie tradus în chineză, ebraică etc.) exploatează - ca și faimosul film *Jurassic Park* - curiozitatea oamenilor față de preistorie. În centrul atenției lui Petru Popescu se află însă nu dinozaurii și pterodactilii, ci o specie umană de acum două milioane de ani, descoperită într-un fel de rezervație naturală din Africa de către o echipă de paleontologi. Rămâne de văzut cum va fi romanul *The Return*, în legătură cu care Petru Popescu mărturisea - înfricoșat - că nu respectă întrutotul rețeta succesului de librărie.

Literatura comercială scrisă de Petru Popescu este în general mai inteligentă și mai inventivă stilistic decât *best-seller*-urile autorilor din Statele Unite și din Europa de Vest. Totuși ea nu își depășește atât de mult condiția încât să poată fi considerată o mare literatură. Triumful lui Petru Popescu în Occident - triumf real, certificat prin multe sute de mii de dolari și printr-o vilă în Beverly Hills - are și ceva trist.

Alex. Ștefănescu

Repere bibliografice

POEZIE: *Zeu printre blocuri*, București, Editura pentru Literatură, 1966 • *Fire de jazz*, București, Editura pentru Literatură, 1969.

PROZĂ: *Moartea din fereastră*, nuvele, București, Editura pentru Literatură, 1968 • *Prins*, roman, București, Editura pentru Literatură, 1969 (ediția a II-a - 1972; ediția a III-a - București, Ed. Gramar, col. „100+1 capodopere ale romanului românesc“, 1996) • *Om în somn*, nuvele, București, Ed. Eminescu, 1970 • *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, roman, București, Ed. Cartea Românească, 1971 (ediția a II-a - 1972) • *Sfârșitul bahic*, roman, Ed. Cartea Românească, 1973 (versiunea în limba engleză publicată în 1975, la Londra, are titlul *Burial of The Vine*) • *Copiii Domnului*, o legendă munteană, București, Ed. Eminescu, 1974.

PUBLICISTICĂ: *Între Socrate și Xantipa*, București, Ed. Eminescu 1973.

CĂRȚI SCRISE ÎN ENGLEZĂ: *Boxes, Stairs and Whistletime*, versuri, 1975 (volumul cuprinde și poeme românești traduse în engleză) • *Before and After Edith*, roman, 1978 (în limba română: *Înainte și după Edith*, traducere de Antoaneta Ralian, București, Ed. Fundației Culturale Române, col. „Excelsior“, 1993) • *The Last Wave*, roman, 1978 • *In Hot Blood*, roman, 1986 • *Amazon Beaming*, roman documentar, 1991 (în limba română: *Revelație pe Amazon*, traducere de Radu Paraschivescu, București, Ed. Cartea Românească, 1993) • *Almost Adam*, roman, 1996 • *The Return*, roman, 1997.

Pe marginea unui „profil“

CITESC în *România literară*, nr. 33/1997, un articol intitulat, categoric, *Ce-i lipsește criticului Gheorghe Grigurcu*, sub semnătura lui Ion Simuț. Dl Simuț e unul din cei mai activi și cunoscuți critici ai seriei ce ne succede, ca și, în sens mai restrâns, un ered al celor cițiva redactori care am întemeiat, în 1965, seria actuală a revistei *Familia*. Pe deasupra, megieș al subsemnatului în domeniul pe care nu prea mulți se încumetă a pași, precum pe un teren minat, al revizuirilor, din care pare a-și fi făcut un punct programatic (e drept, încă abordate fără anvergura așteptată, cu stranii reticențe). Iată tot atâtea motive spre a-i urmări discursul ce binevoiește a mi-l consacra, cu un simțămînt mixt, de adeziune „în alb“ și de diferențiere oarecum de caracter „în-tern“, presupunînd deci un numitor comun inalienabil, o afinitate în cadrele largi ale aceleiași „tabere“ literare. Am mai spus-o: nu mă consider un om scutit de greșeli și insuficiențe, prezumția de „perfecțiune“ personală îmi apare ridicolă. N-am intenția de a mă oferi nimănui drept „model“. Reținînd vorba lui Novalis, potrivit căreia greșeala este un „instrument necesar adevărului“, încerc a-mi conștientiza slăbiciunile, fie și la modul propriu adesea oamenilor de litere, al transfigurării lor în particularități măcar neutre. Cred că nu e rușinos a-ți recicla inevitabilele deșeuri interioare, asemenea celor industriale, și nici a-ți utiliza fatalele limite drept metereze ale afirmării ce-ți este, prin destin, îngăduită. Cu condiția, firește, ca aceste slăbiciuni și limite să posede o acoperire în negativul ființei și al productului ei. Să poată fi obiectivate în același mod cu eventualele calități. Căci n-ar fi anormal a le trece doar pe ultimele prin furcile caudine ale exigențelor, de cite ori capricios proliferante, aventuroase, iar pe cele dintii să le acceptăm „din primul foc“, timorați și spăimoși în fața cîrtirii? Evident că sînt adeptul oricărei discuții și controverse în marginile coerenței și ale urbanității. Dar discuția se cuvine a rămîne deschisă tocmai pentru a aproxima, în derularea ei, adevărul, fie că e marcat cu plus, fie că e marcat cu minus. A-și stabili, prin „epuizarea“ argumentelor, un echilibru, fie și relativ, prin care să instrumentăm obiectivele noastre, care sînt, poate solemn, însă sper că verosimil vorbind, de ordin filosofic, și anume cunoașterea și autocunoașterea.

Focalizată de intenția aflării a ceea ce-i „lipsește“ subsemnatului, diligentele lui Ion Simuț ne descoperă dificultăți în raporturile lor cu cunoașterea. De unde rezultă, normal, dificultățile lor nu mai mici de-a mă ajuta în autocunoaște-

re. Preopinentul nostru afirmă că am avea „afinități vizibile“ cu Perpessicius, fapt ce ne-ar onora dacă d-sa n-ar insista pe un aspect pasiv (in-ofensiv) al importanțului critic și cărturar, care s-ar fi „infundat resemnat“, adică birocratic, „în tînda unei registraturi“ (posibila ironie conținută în figura modestiei pare a-i scăpa comentatorului), dedîndu-se unei „ocupații comode, liniștite“, curat descriptive. Am fi fost, vai, alături de Perpessicius, nu mai mult decît, pre limba eminesciană glăsuînd, un „privitor ca la teatru“. Mai mult ori mai puțin... inconștient, buimac, deoarece analizele noastre ar fi avut un fatal „caracter atomizant“, fragmentarist, izvorînd din incapacitatea de-a vedea „legătura“ dintre cărți, „fără a ști ce le mină de la stînga la dreapta“. Chiar așa: „fără a ști ce le mină de la stînga la dreapta“, ca pe-o cireada. Nu găsim acum cu cale a lua apararea sârmanului autor al *Mențiunilor critice* împotriva unei atît de dure judecăți, din motivul că acesta se poate apăra singur, în postumitate, prin opera și reputația sa. Dar nu putem a nu combate nedreptatea unei atari aserțiuni ce ne privește: „De cițiva ani, Gh. Grigurcu, înțepenit pînă atunci în fotoliul cronicii literare, s-a ridicat, s-a burzuluiit aprig și și-a ieșit din pielea de Perpessicius blazat, părăsindu-și confortul imobilității și al stereotipiilor fără orizont și aventurîndu-se într-o campanie de polemici. Și-a schimbat astfel, cu multă îndrăzneală, ocupația de funcționar al cronicii literare, pentru aceea de luptător «fioros», ieșind în largul și în larma arenei politice“. Așadar mi-aș fi parăsit „confortul“ (*sic!*) și „stereotipiile fără orizont“ (*sic!*) doar „de cițiva ani!“ „De cițiva ani!“? Mi-aș fi schimbat brusc tema ocupației funcționarească, dînd dovadă, cum ar veni, peste noapte, de „multă îndrăzneală“? Măcar ca angajat al *Familiei*, dl Simuț ar trebui să știe ceea ce se află în ascendența d-sale redacțională, în proximitatea d-sale de bibliotecă, și anume caracterul pregnant polemic, inconformist, al activității mele, încă din anii '60, cînd circumstanțele mi-au îngăduit a-mi începe etapa „profesională“ a scrisului critic. Am fost, cu sau fără voia d-sale, unul din puținii comentatori de literatură, uneori unicul, care - fapt indeobște recunoscut - am scris puțin favorabil, „pieziș“, chiar apăsător reprobator, despre o seamă de autori în vogă, larg și chiar unanim elogiați. Nu tocmai „funcționarește“, nu tocmai „comod“, nu tocmai în duhul „stereotipiilor fără orizont“, am pus în chestiune, prin observații neortodoxe, gloriile unor „consacrați“ ai momentului, precum A.E. Baconsky, Maria Banuș, Marin Sorescu, Ioan Alexandru,

Ion Gheorghe, Eugen Simion, Ov.S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu, Dumitru Micu, Al. Piru etc. Am scris, după știința mea, primul text, în răspăr, despre Nichita Stănescu, în 1967, care i-a surprins pe admiratorii poetului, avînd un anume răsunset. Am scris cel-mai sever comentariu care a apărut vreodată în România, sub dictatură (în 1980), privitor la poezia lui Adrian Paunescu. Ani îndelungați m-am războit, în numeroase articole, interviuri, răspunsuri la anchete, note polemice, cu publicațiile cele mai virulent ideologizate, care erau *Luca-fărul*, condus de Nicolae Dan Frunțelată și Mihai Ungheanu, și *Săptămîna* diriguată de Eugen Barbu, confruntîndu-mă, în fond, cu politica anticulturală a regimului comunist. Am folosit cel dintii, în chip pozitiv, în decursul „epocii de aur“, în cuprinsul unui articol apărut în *Secolul 20*, numele lui Cioran, imprejurară consemnată de Edgar Reichmann, în ziarul *Le Monde*. Am luat cuvîntul, într-o tonalitate răsăpîcat anti-oficială, la faimosul colocviu de poezie de la Iași. Nu de florile mărlului am fost dat afară brutal de la *Familia* și lăsat de izbeliște. Nu fără motivația unei vendete politice a trebuit să părăsesc Oradea, lipsit multă vreme de dreptul de a ocupa un serviciu, cufundat într-un exil intern, mai lung pînă acum, cu o singură excepție, decît al oricărui alt scriitor român contemporan. Oare dl Simuț nu știe asemenea lucruri, cutez a presupune, de ordin elementar în legătură cu subiectul ce și l-a ales? Într-o prefață la cartea mea, în curs de apariție, *Imposibila neutralitate*, Gabriel Dimisianu remarcă: „este drept să i se recunoască lui Gheorghe Grigurcu inițiativa revizuitoare anterioare lui '89, cînd a încercat să repună în discuție, atrăgîndu-și multe dezaprobări, poziția în scara valorilor a unor scriitori cotați atunci maxim, și estetic și emoțional, astfel zicînd, mitizați unii încă din viață, precum Nichita Stănescu, lider al generației din care Gheorghe Grigurcu însuși face parte. A putut să treacă gestul său drept meschin-demolator, deși nu era decît manifestarea normală a unui spirit critic independent. După 1989, cum era de așteptat, criticul a înțeles să continue și să extindă ceea ce începuse înainte în condiții neprielnice“. Printr-o, să admitem, fastuoasă imagine care nu ne displace în abstract, Ion Simuț își coroborează astfel falsă impresie a „schimbării“ noastre de atitudine: „Felina de salon, cînd iese afară, pășește maiestuos ca un leu și privește dușmănos spre toți cei care sînt vinovați că i-au deranjat confortul“. Dar, vai, mica felină își amintește astfel de un text veninos proletcultist ce i-l-a adresat, în *Viața Românească*, la finele anilor '50, Georgeta Horodincă, purtînd titlul „demasculator“ *Critica de salon*. Text ce-a determinat, alături de altele citeva, tot așa de „vigilente“, semnate de Ov.S. Crohmălniceanu și Silviu Iosifescu, la eliminarea mea, ca un element „dușmănos“, pe o bună bucată de timp, din viața publicistică. Unde dai și unde crapă!

OLTA comparație practică de Ion Simuț e cea între subsemnatul și I. Negoițescu: „E - nu incăpe indoială - un critic rafinat, artist, din categoria lui I. Negoițescu, avînd o mare parte din virtuțile și defectele aceluia. Amîndurora le place să epateze prin extravaganța unor judecăți estetice, ce pot fi catalogate mai adecvat în registrul curiozităților“. Să notăm în treacăt că, făcînd grimase în fața „defectelor“, „extravaganțelor“, „curiozităților“ impunătorului precursor, interlocutorul nostru n-a articular

nici o rezervă față de un Paul Georgescu, ale cărui epistole ce i-au fost adresate - presupunem astuțioase - le reproduce cu un invederat aer măgulit, într-unul din volumele d-sale. Deci strîmbături din nas în fața demnității criticului decedat în exil și numai miere în legătură cu unul dintre cei mai cinici critici proletcultiști din ciți am avut! Dar să revin la contradicția d-lui Simuț, ce mă privește: ori sînt un „privitor ca la teatru“, un înregistrator imobil, „comod“ și „fără orizont“ al aparițiilor editoriale, soite pe bandă rulantă, incapabil a-mi da seama „de ce le mină de la stînga la dreapta“, ori sînt un ins care „epatează“, un „extravagant“, producător de „curiozități“? Ori mă află în pielea lui Perpessicius ori în pielea lui Negoițescu? *Tertium non datur*. Mi se mai reproșează că l-am fi „promovat“ pe Constantin Abăluță „în fața“ lui Nichita Stănescu. Cum așa? L-am demis din funcție pe unul ca să-l numesc pe celălalt? Pentru asta ar fi trebuit să fiu avansat: din „tînda unei registraturi“, să ajung șef de instituție, cu putere de decizie. Unui biet funcționar, rob al micilor stereotipii de cancelarie, nu-i stătea la îndemînă așa ceva! Deși îl socotim pe C. Abăluță drept unul din cei mai inzeștrați poeți români de azi, regretînd că încă n-a intrat în topul favoriților, n-avem cum a-l substitui frecvent idolatrizatului autor al *Necuvintelor*, căci nu i-am atribuit laurii genialității naționale supreme, *ex-aequo* cu Lucafărul. Avem impresia că Nichita Stănescu e... Nichita Stănescu în ochii contemporanilor, prin alăturarea sa, mergînd, sub unele pene, pînă la o situație concurențială, de Eminescu. N-avem dreptate? În rest, dl Simuț m-ar mai putea certă că-i „promovez“ - vezi Doamne, numărul de locuri în loja axiologică fiind limitat! - pe Gellu Naum și pe Ștefan Aug. Doinaș, pe Leonid Dimov și pe M. Ivănescu, pe Emil Brumar, Petre Stoica, Florin Mugur, Daniel Turcea, Cezar Ivănescu, Cristian Simionescu, Sorin Mărculescu, precum și pe alții, pe fiecare în parte și pe toți laolaltă, în „defavoarea“ supraapreciatului, conform modestei noastre opinii, Nichita Stănescu. Cu o logică egală! E de altminteri stranie grija criticului de la *Familia* în legătură cu poezii, de vreme ce d-sa pare a suspecta... poezia. N-ar fi un caz unic în cîmpul exegezei noastre actuale! Iarăși punîndu-ne în paralelă cu autorul *Engramelor*, dl Simuț apreciază: „Amîndurora poezia le-a dat un fel de vertij estetic tulburător, care le-a distorsionat perspectiva, atît asupra configurațiilor actualității, cit și asupra lor înșile“. Prin urmare, poezia e percepută ca o „stricătoare de minte“, ca o „nebunie“, e drept în consens cu unii antici iluștri, dar parcă pe alături cu croiala de intelect și simțire a unui critic modern, care ar trebui să coopereze cu poezia cit mai fructuos, precum cu „esențialul principiului activ“ al creației (Paul Valéry), deci inclusiv al discursului critic, desprins, orice s-ar spune din coasta literaturii. Să-l mai amintim pe demodatul Ezra Pound, care sfătuia: „Nu da nici o atenție criticii scrise de oamenii care n-au scris niciodată în viața lor o operă de seamă“? Sau pe încă mai demodatul Baudelaire, care declara: „Cîitorul să nu fie uimit că privesc pe poet drept cel mai bun critic“? Pentru că ne e de-a dreptul jenă a ne referi la E. Lovinescu, care invocă critica drept a zecea muză și cuteza a analiza procesul disciplinei sale, al cărei „organism abstract“ dă „o rezultantă fictivă“...

Gheorghe Grigurcu

(va urma)

Cărți primite la redacție

- ◆ Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, texte alese, rezumate, schiță biografică, notă introductivă, documentar, referințe critice, teme de lucru și addenda de Liliana Buruiană-Popovici, Iași, Institutul European, col. „Cartea școlarului grăbit“, 1997. 192pag., 6200 lei.
- ◆ Ernest Bernea, *Spațiu, timp și causalitate la poporul român*, București, Ed. Humanitas, 1997. 304 pag., preț neprecizat.
- ◆ Constantin Ștefuriuc, *Structura lacrimii*, versuri postume, ediție îngrijită de Ion Beldeanu, Suceava, Ed. Gea, 1997. 120 pag., preț neprecizat.
- ◆ Carmen Firan, *Locuri de trăit singur*, poeme, București, Ed. Cartea Românească, 1997. 80 pag., 10.000 lei.
- ◆ Nicholas Catanoy, *Surăsul Pandorei*, Pitești, Ed. Paralela 45, 1996 (aforisme; cu o prefață de Gheorghe Crăciun). 142 pag., 6250 lei.
- ◆ Ioan Buduța, *Și a fost seară, și a fost dimineață*, eseuri de spionaj cosmic, Iași, Ed. Polirom, 1997. 180 pag., preț neprecizat.
- ◆ Ioan Buduța, *Doamne, Dumnezeule, ce caută Ceaușescu asta în Rai? (De la Lucifer la Adam)*, Timișoara, Ed. Amarcord, 1997. 188 pag., preț neprecizat.
- ◆ Ion Gheorghe Pricop, *La coada cometei*, roman, Galați, Ed. Porto-Franco, 1997. 280 pag., 9500 lei.
- ◆ Gabriela Marin-Thomton, *Obsesia de a rămîne tânăr*, roman, București, Casa Editorială Odeon, 1997. 160 pag., preț neprecizat.

Funeraliile prințesei Diana

S ÎMBĂTĂ, 6 septembrie, m-am aflat printre telespectatorii fără pretenții - al caror număr a fost estimat la două miliarde și jumătate - și am urmărit transmiterea în direct a funeraliilor prințesei de Wales, numită de simpatizanții săi *prințesa rebelă* sau *regina inimii lor*. Nu sînt chiar sigură că așa fi stat neclintită în fața televizorului la orele amiezii, cînd de obicei lucrez sau citesc, dacă nu mă intrigau acei lideri ai noștri de opinie care, înainte ca Lady Di să fie înmormintată, au găsit de cuviință să mai scormonească o dată prin biografia și prin rînille ei. Încercam astfel să le găsească o justificare în plus paparazzilor, care, chipurile, și-ar fi făcut meseria hăituind-o prin tunelul subteran unde și-a găsit moartea. Poate este adevărat că presa a făcut-o - așa cum spunea cineva cînd trupul său nu se răcise încă - și făcătorii de imagine se considerau îndreptățiți să-și revendice niște drepturi asupra ei. Dar, după ce și-a plătit imaginea cu viața, cazul său nu mai poate să fie tratat cu libertatea și dezinvoltura cu care-l tratează diverși analiști și analiste. Ca o urmare, am preferat zîmbetelor lor de superioritate *emoția populară* a celor cîteva milioane de britanicii de care au fost provocate.

Deși motivația mea de a urmări transmisia în direct a ceremoniei de doliu a prințesei Diana a stat în ceva aflat dincolo de evenimentul în sine, acum nu mai am nici o îndoială că ea se cuvenea să fie văzută de cît mai mulți dintre noi, dacă nu pentru altceva, măcar pentru a putea întui pericolul reprezentat de boala imaginii pentru lumea contemporană. Fiindcă, în cele din urmă, chiar și aceste funeralii de proporții neașteptate reprezentau un adevărat triumf al imaginii asupra ființei pentru care au fost organizate.

Începînd cu familia regală pîndită de peste tot, cu gîrzile în costume de gală și caii superbi care ar fi putut să o ducă pe Lady Di pînă dincolo și să se ntoarcă singuri pe străzile vechi ale Londrei și sfîrșind cu milioanele de britanici care au impus Curtii doliul național, totul era de văzut. Numai prințesa nu mai era de văzut. Ea sta închisă în sicriul său și, cu toată pleoaraia presei în favoarea paparazzilor, ei nu mai puteau s-o fotografieze.

Nu știu în ce măsură această ceremonie de proporții incredibile era potrivită pentru o prințesă atît de naturală, al cărei orgoliu era acela de a dovedi că poate să se impună lumii în care trăiește și fără să mai fie alteță regală. Dar, vorba analiștilor noștri, *nu te pune cu emoția populară*. Mai ales cînd aceasta aparține unei lumi cu sentimentul tragicului, cum este cea care i-l-a dat omenirii pe Shakespeare. Spun asta pentru că, transformarea accidentului rutier care a curmat în mod neașteptat viața prințesei într-un eveniment tragic, receptat cu emoție pe tot pămîntul, le aparține, în mod neîndoielnic, supușilor nu tocmai supti ai reginei Elisabeta a II-a și nu e deloc întimplător faptul că ei au considerat-o pe prințesa rebelă regina inimii lor. Acest lucru te face să te gîndești dacă pe vremea celeilalte regine Elisabeta lucrurile chiar stăteau cu totul altfel și dacă nu cumva analiștii noștri care au tratat cu atîta dispreț emoția care a cuprins Marea Britanie cu ocazia acestui eveniment, la vremea lui, nu l-ar fi privit de sus și pe Shakespeare. Fiindcă, la urma urmei, și el era în stare să se lase dus de emoția populară și să facă astfel o mare tragedie din te miri ce.

Dacă Lady Di, care nu-și cruța viața, nu a murit printre bombe, ci printre paparazzii care o urmăreau, *tragedia ei* rămîne una de tip nou care ar fi fost imposibil de conceput pe vremea marii

Elisabeta (I-a). În schimb, Elisabetei a II-a i-a fost impusă - în mod paradoxal - chiar de *emoția populară* (demnă de alte vremuri) *cu care nu te poți pune*.

Oricît de greu le-a fost celor care-o plîngeau pe *regina inimii lor* pe străzile Londrei, trebuie să recunoaștem, totuși, că nici Suveranei nu i-a fost mai ușor. Nu întimplător, deși oamenii de rînd au început prin a o condamna că nu ia parte la durerea lor, au sfîrșit prin a recepta cu cel mai adînc respect mesajul Reginei care a constituit un eveniment unic.

E greu de prevăzut dacă moartea prințesei rebelă, care, în mod paradoxal, a creat o comunicare nesperată între Suverană și regatul său va aduce cu adevărat un plus de prestigiu monarhiei ce și-a pierdut treptat adeptii, ori, dimpotrivă, o va face să se clatine și mai tare. N-ar fi deloc exclus ca, nu peste mult, milioanele de britanici care o plîng încă pe *regina inimii lor* să uite că fiii acesteia sînt moștenitorii Coroanei și să opteze pentru *binefacerea republicii*. Ar fi marea tragedie a acestui regat, dar să nu anticipăm. Să rămînem la cea de acum, în care *prețul imaginii* a fost plătit cu viața Dianei și cu funeraliile ei, devenite prin forța lucrurilor naționale.

Urmărind transmiterea acestora, înclinația mea spre tragic m-a făcut să mă gîndesc și la personajele apărute fulgerător în scenă, pe care nu le văzusem niciodată. Între ele, un loc cu totul aparte l-au ocupat mama Prințesei, cu demnitatea ei ușor rigidă, pregătită să stea față în față cu a Reginei și sârmanul miliardar Mohammed Al Fayed, care și-a pierdut fiul în *aceeași tragedie*, chiar dacă milioanele de britanici ieșite în stradă păreau să nu știe. Figura lui m-a obsedat mai mult decît altele și pentru că analiștii noștri ni l-au prezentat ca pe un fel de Zaher Iskandara și nu mă așteptam să-l văd la West-

minster Abbey, unde se oficiază încononările suveranilor, căsătoriile din familiile lor și în mod cu totul excepțional cîte o ceremonie de doliu. Dar, cel mai mult m-a obsedat totuși mulțimea, care părea să țină locul corului din vechea tragedie. Deși nu cînta, ci spre uimirea mea, atunci cînd mașina mortuară se îndepărta încet, pornind către domeniile familiei Spencer, a început să aplaude. Derutat ca și mine, un crainic ne-a explicat că britanicii o aplaudau pentru ultima oară pe cea care a fost Lady Di. Partea publică a funeraliilor se încheiase. Groparii nu mai apar în scenă, ca pe vremea Elisabetei I-a. Cei care urmărisem cu atenție întreaga transmisie știam tot ce se putea ști. Inclusiv ce se va întimpla cu cele 17 (sau 40) de milioane de lire sterline pe care le deținea Prințesa, cu bijuteriile primite de ea în dar de la Regină și de la prințul Charles și chiar cu fondurile obținute prin transmiterea funeraliilor pe toate meridianele. Ascultînd amănunte de felul celor enumerate mai sus mă gîndeam că, poate, într-adevăr, fosta alteță regală ar fi vrut să scape de toate ceremoniile rigide, nepotrivite cu ea, și de presa care o crease (și continua să manipuleze imaginea ei) pentru a-și trăi viața. Dar acum, după ce moartea a transformat viața ei în destin, ce mai contează. Acum paparazzii lucrează deja la imaginea fiilor ei, fiindcă, vorba *analiștilor*, asta e meseria lor. Eu nu-i voi acuza, dar nici nu le voi lua apărarea. Poate fiindcă, urmărind aceste funeralii care au luat proporții neașteptate, m-am gîndit pentru prima oară la frumoasa prințesă despre care auzisem atîtea povești, cînd mai vesele cînd mai triste, ca la o ființă reală deosebit de vie și de umană, care încetează să mai existe.

O revistă care își cucerește (din nou) cititorii

Cel mai recent număr al revistei *Curierul românesc* (număr dublu, 7-8, corespunzător lunilor iulie-august ale acestui an) se remarcă prin prezentarea personalităților de prim-plan care au vizitat în ultima perioadă Fundația Culturală Română: scriitorul Andrei Cornescu, Alexandru Șafran, rabin șef al Genevei, și regizorul Paul Barbă-Neagră. Atenția cititorilor revistei este atrasă, apoi, de un titlu interrogativ nostalgic: *Unde (ne) sunt ambasadorii de altădată?* Articolul care poartă acest titlu nu răspunde întrebării. Dar întrebarea își primește totuși un răspuns prin publicarea, într-un chenar, a unei informații îmbucurătoare, pe care o reproducem și noi, integral: „Recent, comisia de politică externă a Parlamentului român a avizat numirea în posturi de ambasadori a scriitorilor Theodor Baconsky la Vatican, Grete Tartler la Copenhaga și Mihai Zamfir la Lisabona.“ (Ne place să constatăm că doi dintre noii ambasadori sunt semnatarii unor rubrici în *România literară*. Iată unde duce colaborarea consecventă cu revista noastră!) Se mai citește cu interes, în *Curierul românesc* proaspăt tipărit, un reportaj de Pavel Perfil despre Centrala nuclearo-electrică de la Cernavodă, un episod din romanul memo-

rialistic *Roua plural* al colegei noastre Constanța Buzea, o cronică, însoțită de numeroase citate, la lucrarea *O istorie sinceră a poporului român* de Florin Constantiniu, cronică semnată de Adrian Stănescu, o prezentare amplă a mai multor publicații românești din afara granițelor țării (*Observator* din München, *Hora* din Australia, *Căminul românesc* din Elveția, *Plai românesc* din Cernăuți, *Luceafărul românesc* din Canada, *Familia* și *Lumina* din Iugoslavia), o anchetă despre consumatorii de heroină din România, realizată de Ștefan Cioacă-Ioanid și un eseu despre *Mutațiile gustului public* semnat de Mihai Coman. (Al. Șt.)

CALENDAR

19.IX.1873 - s-a născut Ludovic Dauș (m. 1953)
19.IX.1882 - s-a născut Ion Agârbiceanu (m. 1963)
19.IX.1903 - s-a născut Marcel Breslașu (m. 1966)
19.IX.1921 - s-a născut Heinz Stănescu
19.IX.1922 - s-a născut Majtenyi Eric (m. 1982)
19.IX.1929 - s-a născut Grațian Jucan
19.IX.1941 - s-a născut Liana Corciu
19.IX.1951 - s-a născut Corneliu Ostahie-Cosmin
19.IX.1973 - a murit George Popa (n. 1912)
19.IX.1992 - a murit Cella Serghi (n. 1907)
20.IX.1865 - s-a născut Gheorghe Catană (m. 1944)
20.IX.1866 - s-a născut George Coșbuc (m. 1918)
20.IX.1896 - s-a născut Scarlat Callimachi (m. 1975)
20.IX.1910 - s-a născut Tașcu Gheorghiu (m. 1981)
20.IX.1912 - a murit N. Burlănescu-Alin (n. 1869)
20.IX.1918 - s-a născut Adina Arsenescu
20.IX.1923 - s-a născut Cecilia Dudu
20.IX.1928 - s-a născut Nicolae Margeanu (m. 1994)
20.IX.1937 - s-a născut Petre Got
20.IX.1940 - a murit Constanța Marino-Moscu (n. 1875)
20.IX.1940 - s-a născut Ion Iancu Lefter (m. 1991)
20.IX.1945 - s-a născut Mircea Săndulescu

20.IX.1966 - a murit Marcel Breslașu (n. 1903)
20.IX.1986 - a murit Iorgu Jordan (n. 1888)
21.IX.1864 - s-a născut Elena Vacărescu (m. 1947)
21.IX.1933 - a murit Nicolae Milcu (n. 1903)
21.IX.1938 - s-a născut I. Constantinescu
21.IX.1961 - a murit Claudia Millian (n. 1887)
21.IX.1992 - a murit Ion Băieșu (n. 1933)
22.IX.1904 - s-a născut N. Argintescu-Amza (m. 1973)
22.IX.1907 - s-a născut Orosz Iren
22.IX.1914 - s-a născut Alice Botez (m. 1985)
22.IX.1922 - s-a născut Virgil Nistor
22.IX.1930 - s-a născut Eugenia Tudor-Anton
22.IX.1938 - s-a născut Augustin Buzura
23.IX.1871 - s-a născut Alexandru Cazaban (m. 1966)
23.IX.1891 - s-a născut V.G. Peleolog (m. 1979)
23.IX.1898 - s-a născut Alfred Margul Sperber (m. 1967)
23.IX.1927 - s-a născut George Sorescu
23.IX.1942 - s-a născut Nicolae Breb-Popescu
24.IX.1900 - s-a născut Dem. Bassarabeanu (m. 1968)
24.IX.1909 - s-a născut Ion Sofia Manolescu (m. 1993)
24.IX.1920 - a murit Alexandru Macedonski (n. 1854)
24.IX.1930 - s-a născut Victor Nistea

24.IX.1936 - s-a născut Corneliu Omescu
24.IX.1944 - a murit Paul Mihu Sadoveanu (n. 1920)
24.IX.1967 - a murit Mihail Sevastos (n. 1892)
24.IX.1989 - a murit Paul Georgescu (n. 1923)
24.IX.1994 - a murit Grigore Popa (n. 1910)
25.IX.1900 - s-a născut Henri Jacquier (m. 1980)
25.IX.1914 - s-a născut Marcel Marcian
25.IX.1920 - s-a născut D. Vatamaniuc
25.IX.1929 - s-a născut Mihai Giugariu
25.IX.1930 - s-a născut Pop Simion
25.IX.1959 - a murit Constantin Ghîban (n. 1919)
25.IX.1985 - a murit Ion Th. Ilea (n.1908)
26.IX.1881 - s-a născut Vasile Bogrea (m. 1926)
26.IX.1907 - s-a născut Dan Botta (m. 1958)
26.IX.1916 - s-a născut Xenia Stroe (m. 1991)
26.IX.1957 - s-a născut Cleopatra Lorințiu
26.IX.1992 - a murit Dan Duțescu (n. 1918)
27.IX.1827 - s-a născut Al. Papiu-Ilarian (m. 1878)
27.IX.1933 - s-a născut Grigore Hagiu (m. 1985)
27.IX.1934 - s-a născut Ilarie Hinoveanu
27.IX.1990 - a murit Ion Biberi (n. 1904)

LEUL INTERBELIC

Fața și reversul

ÎN 1933 „toată lumea se plinge că nu are bani“. Formula magică a discursurilor, fie ele sau nu parlamentare, este: „...ne aflăm într-o vreme de criză gravă, când materialismul înăbușă toate avânturile...“. Aceste remarci semnate de Victor Ion Popa se află într-un articol de primă pagină din *România literară*. Pe ultima pagină din același număr de sfârșit de vară al revistei lui Rebreanu se poate distinge o replică *sui generis* (cealaltă față a monedei): eseul *Totul n-are nici o importanță*, scris de un publicist de 22 de ani, Emil Cioran, unul dintre cele mai frumoase texte ale „tinărului Cioran“ și la care ne vom întoarce cu alt prilej. Că după război oamenii sînt atrași de „cel mai hidos materialism“, măsurat în lei, constată și *Săptămîna muncii intelectuale și artistice* a lui Camil Petrescu, încă din 1924. Este singura revistă din țară care a încercat să impună ideea că și ceea ce fac intelectualii ori artiștii este o *muncă*, lansînd sintagma „muncitor intelectual“ atunci cînd judecata publică tindea să-l considere pe intelectual un soi de privilegiat al sorții care, spre deosebire de muncitori, e ferit de eforturi prea mari în viață.

Într-unul din primele numere ale revistei se află o *Scrisoare deschisă către un eventual Mecena*, semnată „Săptămîna“, dar pe care ar putea-o semna orice revistă culturală, în orice epocă. Epistolierul vorbește în numele „bugețarilor“ și al tuturor celor care „nu pot trăi din ce le aduce munca lor“: profesori, magistrați, scriitori. Autorul scrisorii, directorul revistei, desigur, speră într-un ajutor financiar de la un „Mecenate“, dar se îndoiește că îl va găsi, astfel că scrisoarea, întinsă pe două coloane, începe cu visul și se termină cu trezirea la realitate.

„Scumpe domn,
Nădăjduim că deși ești bogat, citești totuși - ceea ce pare o ipoteză cam îndrăzneată - citești chiar *Săptămîna*... - ceea ce pare de-a dreptul absurd. Mai nădăjduim că - deși ești bogat - ți-ai agonisit singur averea și numai în mod cinstit, prin muncă (...) Poate chiar ai puțină inimă - s-au îmbogățit și cîțiva oameni cu inimă - și îți zici că ar fi păcat, că ar fi inutil de dureros să mai suferi și alții ce ai suferit d-ta. Adică nu ești ca marele profesor și savant milionar X. (e din familie, să-l menajăm oricum), nu ai grajd de cai de curse, nu

plătești și ții la dispoziție automobil pentru amantul nevestii, nu cugeți cu picioarele și nu te înduioșezi din stomac. Poate chiar uneori ești trist că nu pricepi sensul vieții (...) Diversi prieteni destul de bogați nu au aerul să observe nevoile noastre. (...) Dă sprijinul d-tale pentru triumful sufletului și al muncii intelectuale. Iar dacă lucrul acesta ți se pare prea mult, fii calm: nu e vorba decît de o lirică expansiune. Mai ales fii calm“.

Puterea leului

SĂPTĂMÎNA... da constant știri financiare din lumea culturală și le comentează sarcastic. De exemplu - aflăm în ianuarie 1924 - premiul de 20.000 de lei „pentru Plastică“ a fost împărțit între patru artiști: „pentru pictură d-nii Lucian Grigorescu și Alex. Moscu, iar pentru sculptură d-nii Onofrei [Mihai] și Medrea [Corneliu]“. Necazul e că acest premiu fusese destinat de către inițiatorii lui „unei călătorii de studiu în străinătate“, dar, cu un sferd din el „tocmai bine petrec premianții noștri o săptămînă la Slatina...“. Așadar cu 20.000 de lei se putea face o călătorie de studii în străinătate, iar cu 5000 se putea petrece o săptămînă în țară, de ce nu și la Slatina. Desigur, valoarea leului nu este aceeași în cele două decenii dintre războaie, dar oscilațiile lui se fac între niște limite destul de înguste.

O revistă literară costa între 1 leu și 5 lei: *Sburătorul*, revistă săptămînală, costă în 1919, 1 leu, iar abonamentele pe un an 50 de lei, cu mențiunea că „pentru învățatori, preoți și studenți“ costul abonamentului este cu 10 lei mai puțin. *Mișcarea literară și România literară*, 5 lei. *Săptămîna*... 5 lei, preț cam piperat în 1924 pentru numai 4 pagini, iar *Cetatea literară*, urmașa ei, 4 lei. Seria din anii '20 a *Biletelor* de asemenea scumpă: 2 lei pentru 4 pagini care, la un loc, nu fac, în ceea ce privește dimensiunile, nici cit o pagină dintr-o gazetă obișnuită. Dar Arghezi își amețea cititorii cu promisiunea „unui cartonaj special“ gratuit (pentru păstrarea în volum) la fiecare 100 de numere cumpărate, pentru eventualii colecționari de papagalii. Încurajări veneau și din partea redactorilor ocazionali ai *Biletelor*. În „Planeta zilei“ din 6 februarie 1928, Felix Aderca face pentru cumpărătorul revistei în care scria uneori următorul exercițiu de divinație: „Ești un om deștept: ai prefe-

rat gazeta lui Arghezi. Ești un om practic: cu 2 lei ai cumpărat un spirit care face 3. (...) Dacă n-ai fost încă ministru, înscrie-te în partidul care cade de la guvern: nu ți se va uita desinteresarea“... Seria din anii '30 scade ca dimensiuni, dar crește ca preț: 5 lei. *Jurnalul literar* costă, în 1939, tot 5 lei. Calinescu adoptă tactica intimidării pentru a-i face pe abonați să plătească. Publică periodic liste nominale (obișnuite în epocă): *cine citește și cine nu citește*. Mai corect, deși mai puțin elegant, ar fi fost: *cine plătește și cine nu plătește*. Aflăm, de pildă că, în mai 1939 citeau, în București, „Camil Petrescu, directorul Teatrului Național“ și D-na Jeana Mihaescu. Lista continua cu numeroși profesori universitari din Iași (unde apărea săptămînalul) și alți abonați din Roman, Arad, Constanța, Tg. Mureș, Giurgiu, Lăpușna etc. Nu sînt menajate laudele pentru directorii de liceu care asigură mai multe abonamente, în schimb sînt arătați cu degetul cei care „au refuzat abonamentul“, precum „directoarea Căminului Fiicelor de ofițeri Fund. Ferd. Iași“. La sfîrșitul fiecărui pomelnic este un amenințator sau, după caz, promițător, „lista urmează“. Lunarele, majoritatea cu peste 50 de pagini, se pot cumpăra cu un preț cuprins între 10 și 40 de lei. *Viața Românească* ajunge chiar la 60 de lei, în anul 1928, cînd are însă în jur de 200 de pagini și scade la 10 mai tîrziu, cînd se subțiază. *Gîndirea* crește cu 10 lei cam la fiecare 5 ani, ajungînd în anii '40 la 50 de lei exemplarul.

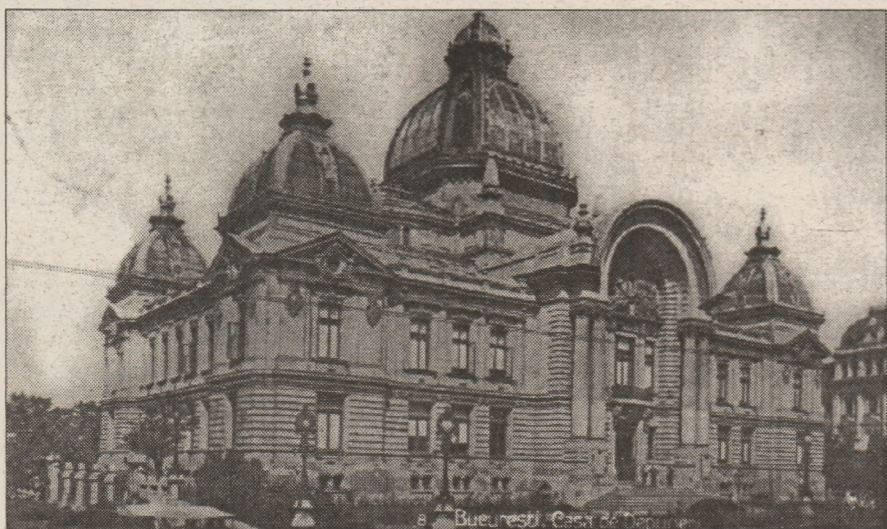
Problema nr. 1 a revistelor interbelice e să-i convingă pe abonați să plătească, întrucît exista sistemul de a plăti și după ce primești atîtea numere cite se îndură redacția să-ți trimită (de aici scena din *Moromeții*, cu ziarul neplătit care continuă imperturbabil să sosească). Problema nr. 2 e, să-i convingi pe distribuitorii să-și achite datoriile: „Sînt cîteva mașinării tipice - scrie Calinescu în *Jurnalul literar* - prin care un distribuitor de multe reviste cu vînzare mediocră se poate îmbogăți. Un distribuitor din București a făcut palat de pe urma navilor universitari proprietari de reviste de specialitate, cărora nu numai nu le plătea, dar le cerea și bani spre a distribui“. Calinescu își imaginează că atunci cînd statul o să facă un „oficiu general de distribuție“ lucrurile vor intra în perfectă legalitate. Istoria i-a infirmat ipoteza.

Leul din vitrina anului 1928 arată cam așa: o pereche de mănuși peau de Suedă (gris perle) 800 de lei. O cămașă de soie lavabilă 2200 de lei. Metrul de crepe de Chine 2100 de lei, iar cel de voile Georgette 2800 cu reducere (în Lipsani, lângă biserica Zlătari). Ciorapii bourre de soie (bărbătești) 725 de lei și 90 de bani perechea, iar o pălărie Borsalino autentică 2080 de lei. Pantofii Richelieu (Hermes-ul de odinioară), 2400 perechea, cu șireturi (!). În timp ce la librării, în același an 1928, o carte de critică se vinde cu maximum 100 de lei (*Scriitori români și străini* de Ibrăileanu), un roman la modă (*La Medeleni*, vol. III) cu 130, iar un volum de poezii cu 60. Dintr-o notiță publicată la „revista revistelor străine“ din *Viața Românească* aflăm și echivalența leu dolar la jumătatea perioadei interbelice, în anul 1929, an în care poezia se vindea de zece ori mai ieftin decît

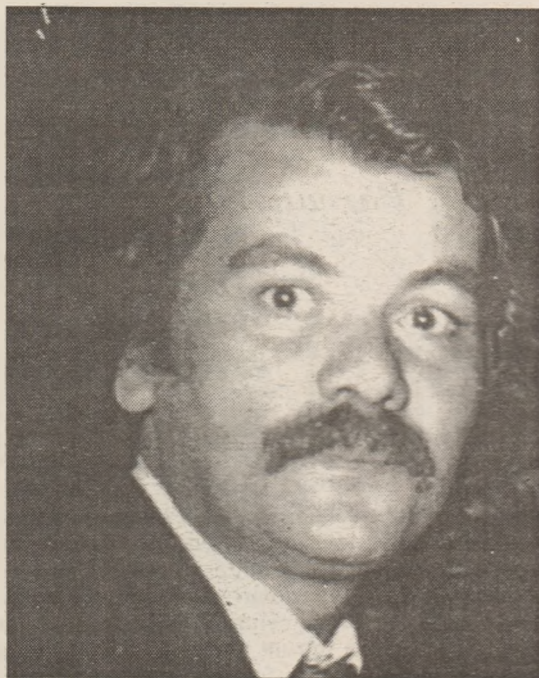
perechea de ciorapi. Comentînd o știre din *Mercure de France*, că Rudyard Kipling a primit „fantastica sumă de 25.000 de dolari“ de la editorul american numai pentru dreptul de a publica o dată într-un magazin „bucată“ *Kim* (probabil în foileton, căci e un roman în toată regula, ceea ce pare să scape redactorului) ni se dă echivalentul acestei sume în lei: 4.250.000 de lei. Ceea ce înseamnă că în decembrie 1929 un dolar era echivalent cu 170 de lei.

Bani la ciorap

INAUGURÎNDU-SE locul somptuos al unei mari Bănci din Capitală, Coco a surprins un preot binecuvîntînd ghișeurile ca un bun al lui Dumnezeu și într-o predică ocazională cîntînd acatistul împrumutului cu dobîndă compusă, după cele mai secrete învățături ale Mintuitorului, care umbla desculț și postea, hrînindu-se cu spice culse din cîmp și frămîntate în mîna, din simplă căchetărie“ scrie Arghezi în 6 septembrie 1928, în combativa sa revistă. Preotul cu sfeștania purta numele de „Parintele Chiricuță“, diminutivul lui Chirică, amintind de drăcușorul dintr-o cunoscută poveste de Creangă. Învățînd să vorbească de la un maestru al pildei și al antifrazei, papagalul Coco, unul din cei mai vioi gazetari interbelici, ține o dizertație pe tema legăturii dintre ochiul dracului și omul bisericii: „Preoții și arhierii și cite odată unii și mai mari peste ei, și-au dat seama din vreme de importanța banului în viața religioasă și s-au silit din răspuțeri să-l stringă cit mai de aproape și în cit mai mulți ciorapi, pentru a-i ține la îndemîna Fiului lui Dumnezeu, cu prilejul Judecării de Apoi, cînd se va face o mare distribuție de fonduri la săraci. Mitropolitul Nifon, ctitorul unui seminar, utiliza în loc de ciorapi și saci, o piele de bou, pe care umplînd-o cu bani, a cusut-o la loc și, cînd a fost bine îndopat cu aur, boul stătu în picioare“. Promițînd miniștrilor halci din boii umpluți cu bani sau convingîndu-i cu cite un „e pentru biserică“, preoții „adună bancnote pentru viața de veci unde nu e nici plîngere și nici suspin“. Bancnote pe care de altfel nu le disprețuia nici ex-ierodiaconul Iosif, dar în ipostază de scriitor. Și pe bună dreptate. Încă din 1924 scrisese (în *Lumea*...) o pledoarie pentru finanțarea scriitorilor: „Sînt în România poate 200 de scriitori, din care, poate, 100 nu au nici un alt beneficiu decît veniturile iluzorii ale speranței. Cred că cel mai mult 100 de milioane de lei rezolvă problema scriitorilor definitiv, cu cele mai bune foloase pentru Stat și pentru cultură...“ Se poate admite chiar că Statul va pierde din fondurile lui speciale o parte: totul nu va putea să fie pierdut... Beneficiul adevărat și indiscutabil va fi al culturii românești. (...) S-ar ivi poate obiecția că artistul trebuie neapărat să trăiască în mizerie cumplită ca să dea operă bună. Obiecția aparține unui romantism țigănesc, de mult isprăvit: să nu insistăm“. Epilogul se cunoaște: cărțile fundamentale continuă să se risipească „între chirie și tutun“.

Casa de Depuneri, 1931

India

„De aur sunt cele două verigi cu care Ashvinii aprind focul; noi invocăm fructul, pentru ca în a zecea lună să se împlinescă

După cum pământul are pe Agni ca plod, după cum cerul cuprinde în sine Pe Indra, după cum cele patru puncte cardinale rodesc pe Vayu, tot așa depun și eu în tine plodul!”

Tibet

„Magicianul Li Chao-Kiun spune împăratului Wu Ti (din dinastia Han) -Adu sacrificii cazanului (tsao) și vei putea să conjuri ființe supranaturale

Și vei putea face vase din care să mănânci și să bei. Îți vei prelungi viața, vei fi în stare să vezi pe fericiți (hsien) în insula P'ong-lai, care se află în mijlocul mării. Atunci vei putea împlini sacrificiul fong și shan și nu vei mai muri!”

Din Noua Guinee

Lobero și fratele
zvârliră un os

omenesc.

Din pârâu,
apele crescură

acoperind dealuri
și văi,

semănând
moartea

Ra

„Puternic este Ra-neputincios nelegiuitul!
Înalt este Ra-strivit în picioare nelegiuitul!
Trăiește Ra-mort e nelegiuitul!
Mare este Ra-mic nelegiuitul!
Sătul este Ra-înfometat nelegiuitul!
Adăpat este Ra-însetat nelegiuitul!
Luminos este Ra-întunecat nelegiuitul!
Bun este Ra-rău nelegiuitul!
Puternic este Ra-slab nelegiuitul!”

Ion STRATAN

Biserica de lemn

Și spuse Domnul
să se facă biserică
având hramul „Sfântul
Ioan” și începu ploaie
ploaie de ajunse la jumătatea
bisericii. Și-a fost făcută
în '92, vă leat 1700, pe locul
uneia mai vechi. Și ploua, ploua

de ajungea la icoane

De era făcută din
pronaos, navă și absidă
din cinci laturi

Ploua peste clopotniță,
ploua peste nava alungită
în '63 vă leat 1800. Și ploua

peste meșterii zuaravi Simon
și Gavril Szilagy în anul 4
vă leat 1800.

Și ploua

Catedrala „Sfânta Treime”

Și spuse Domnul -
Să fie catedrală în
41, vă leat 1700,

sub Inochentie Micu Klein

Și era o căldură
de se uscau păsările

Și au alungit nava,
au zidit corul

pe mare arșiță

Și soarele ardea în văpăi
și au făcut cele două sacristii

Și din cer dispăruseră norii
și sticla albastră lăsa numai

un fior de foc

Și au făcut meșterii
Ștefan și Constantin
icoanele

De s-au uscat pe loc
de căldură, de vipie și de foc

Biserica Lunii

Și spuse Domnul
Și spuse Împăratul

fie biserică după 30 de ani
de rugăciune

fie biserică după 30 de ani
de luptă

fie biserică după 30 de ani
de îndurare

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Sonetul defăimării Reparatelor Interpretat de J.O. de după gratii

Regia: Peștilă, cotoi divin adulterin

De mâini și de picioare ți-am prins cu
frînghii groase
Trupul viclean și trîndav de patru
strașnici fluturi
Ca să ți-l rupă-n calde bucăți. Stînd
pe mătase,
La geam, cu talpa-n lapte și buzele-n
vermuturi,
Voi admira mari flenduri din fusta ta
de stambă,
Canari pletoși cîntîndu-mi cu tril de
marmeladă,
Și mestecînd crenguțe voi arunca în
ladă
Melci gîtuiți zburdalnic c-un vechi fitil
de lampă!
Iar către seară, tandru, voi aduna din
iarbă
Sîinii tăi smuși, și capul cu părul
lung de-un metru,
Și coapsele voioase, ștergîndu-le de
barbă,
spre-a le păstra-n borcane cu
căptușeli de fetru;
Dovezi pecetluite în saramure
fine
Că mi-ai iubit motanul mai
mult decît pe mine!!

Și a fost între 84 și 90
vă leat 1700

așa cum se află corul
deasupra pronaosului

așa cum se află turla
de cinzeci de metri

și nava, altarul cu dubli
pereți

2

Bolta sprijinită pe pilaștri
este așa cum e orologiul
și globul arătând vremea
lumii

Și este pictată
de Alexandru și Arsenie

Todorovici din Novi Sad

și este pictată
de Paul Mungu și Iacob
Göltz

Acolo era Întîlnirea, acolo
gîndul se teșea ca un
păinjen cu cruce, acolo

turla împingea pînțelele
norului șarg

3

45 de icoane pe lemn
repictate de Ieremia Profeta

Și porni un viscol cumplit
Care îngropă iarba și pământul

care înecă mările,
acoperi cerul

și în care fulgi ca niște corăbii
îl legănau

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Din proza absurdă românească

MIHAIL SEBASTIAN scrisese odată, prin anii treizeci, că suprealismul avangardist românesc începe și sfârșește în gestică. Poate că avea dreptate. Deși mișcarea avangardistă din România, cu merite precursore certe, a dat și valori incontestabile. Mai ales în poezie, unde îi putem cita, din primele valuri, pe Ion Vinea și Ilarie Voronca iar, dintre ultimele, pe Gellu Naum și Victor Valeriu Martinescu. Și cum am putea ignora fenomenul suprealist în plastica românească, unde opera lui Marcel Iancu, Victor Brauner, M.H. Maxy e unanim prețuită? Nu numai la noi. În proză suprealismul avangardist a atras mai puține condeie. Să-l amintesc înainte de toate pe Urmuz, ale cărui „pagini bizare” au fost publicate, în 1922, de Arghezi în revista pe care o conducea atunci, *Cugetul românesc* și, apoi, răspindite prin *Contemporanul* lui Vinea și *Bilete de papagal* ale lui Arghezi. (Asta deși Urmuz își scrisese prozele înainte de război, după care s-a sinucis). Această proză premerge celei a absurdului de după al doilea război mondial. Urmuz a avut un prozelit și un continuator excepțional înzestrat. Se numea Grigore Cugler și a debutat în 1933, în *Tiparița literară*, cu schița *Match nul*, atrăgând atenția asupra-i într-un mediu literar în care revistele avangardiste făceau larmă, cucerind și aderenți. Autorul era diplomat de carieră și muzician, revista care i-a facilitat debutul amintind că are gata și un roman, intitulat *Apunake*, care va apărea în volum în 1934. Să spun, încă o dată, că Grigore Cugler a fost într-adevăr diplomat de carieră, lucrând în diferite legații ca atașat comercial și însărcinat de afaceri, la Oslo, fiind în misiune, căsătorindu-se cu o suedeză. Mai târziu s-a stabilit în Peru, locuind la Lima împreună cu familia (avea și două fete). Lucra acolo ca reprezentant comercial, în timpul zilei, iar seara ca prim violonist în orchestra simfonică a capitalei Peru. Nu prea mai scria. Ștefan Baciuc, care a apucat să-l cunoască încă în țară, admirându-l pentru prozele sale urmuziene, l-a descoperit, în episodul său sud-american, pe Cugler, l-a vizitat, în două rânduri, publicându-l, mai târziu, în revista sa *Mele*. Culmea e că acest Grigore Cugler, cu toată insurgența sa literară, s-a dovedit a fi un nostalgic aproape autohtonist. Și-a învățat soția și fetele românește, avea, în casă, un

colț românesc, strămătând în Lima ceva din atmosfera vieții de acasă. Refuza să colaboreze la revistele literare peruane (deși Ștefan Baciuc știa că în Lima sînt cîțiva scriitori care țineau la mare cinste avangardismul ca fenomen literar și l-ar fi primit bine pe Cugler). Baciuc l-a vizitat în 1956 și 1958 și a ascultat - citite de autor - bucați remarcabile (unele erau poezii), printre care un text francez absurd *L'Archisucre*, scris, deci, înainte ca Beckett și Ionesco să se fi impus și să fi consacrat literatura absurdului. Rămăs în relații de corespondență cu Ștefan Baciuc, soția lui Cugler i-a trimis, spre sfîrșitul anilor șaptezeci un dosar cu manuscrise (nu și *L'Archisucre*), unele apărînd, în 1976, în volumul *Vi-l prezint pe țevavă*. În septembrie 1972 soția lui Cugler îl vestise pe Ștefan Baciuc că autorul lui *Apunake* s-a stins încet, după o acută suferință. Lui Ștefan Baciuc i se datorează nu numai ultimul volum al lui Cugler dar și un mișcător portret în cartea sa de memorialistică *Praful de pe tobă*. Fără informațiile de aici (ca și publicarea celui de al doilea volum), Grigore Cugler ar fi rămas un nume uitat, bizar ca și prozele sale, totuși scînteietoare. Distinsul meu coleg de breaslă, istoricul literar Mircea Popa, a avut buna idee de a aduna ce s-a păstrat din scrierile lui Cugler (cele două volume și citeva poeme) într-o ediție care e, fără îndoială, o restituire merituoasă și binevenită.

PROZA lui Grigore Cugler, negreșit urmuziană, nu e însă deloc obedientă. Dimpotrivă. *Apunake*, eroul microromanului cu același nume din 1934, era trăitor într-un palat ciudat, unde, într-un colț al grădinii, cinci canibali au dat o foarte reușită demonstrație de canibalism aplicat. *Apunake* trebuie să se căsătorească. Menita se numea Kematta. Mirele visa justițiar și iluminat: „Poate că adunînd toată omenirea la un loc și topînd-o într-un singur individ, acesta ar ieși mai bun, mai mare, mai apropiat de Dumnezeu... Pe cînd astfel, bunătatea prea a fost îmbucătățită, prea e mică pîrticica cuvenită fiecărui”. Nunta a fost feerică, *Apunake* fiind îmbrăcat „într-o cămașă excentricotată, lungă pînă la pămînt”. A ținut și un discurs memorabil despre căsătorie, tipic apunakean, menționînd că „de cîte ori mi-am însurat trupul, am avut grijă să-l controleze mijloacele de trifa-

zare alternativă de care depinde statornicirea factorului comun dintre soț și soție”. Kematta își făcu apariția „purtînd un Mare Corset în gradul de Comandor”. A urmat manifestarea de oferire a darurilor, trîsnită și deocheată. Primele clipe de dragoste, mirii le petrecură „la capătul aleii celor Nouă Mii de Clopote unde se ridica o moară... Apunake și Kematta petrecură în acea moară șase săptămîni și șapte zile, în singurătate și liniște deplină”. Apoi, după o episodică altercație, porniră pentru înconjurul lumii, făcînd elogiul bățului, după principiul „din băț în băț, lumea a ajuns la lemnul pur”. Primul loc unde au ajuns însurătorii a fost „*Limorado*, orașul de unde marele învățat Biju plecase spre a descoperi Hrana”. Urmează, desigur, povestea lui simplă și frumoasă narată de Apunake în stil inimitabil sucit. Biju a creat un pod-tren cu care a pornit, însoțit de alții, în căutarea pămîntului. Îl găsiră, desigur, constatînd, mirați, că „pămîntul se scufundase aproape în întregime în groapa în care fusese văzut intrînd”. Apoi, în spatele înfricoșătorului spectacol, descoperiră o cetate, cu ziduri clădite din cărămizi luminate pe dinăuntru. În cetate trăia un singur locuitor, Mama Petre, „paznicul hranei și întreprătorul zodiacului”, ființă neobișnuită, rea și ținînd-o numai în strigăte furioase, toate cuvintele pe care le stropșea începînd invariabil cu litera p. Ceata lui Biju s-a retras, cînd, deodată, mina eroului întilni pămîntul, cu care aruncă în monstrul Mama Petre, care căzu cu capul despîcat. „Temelia cetății se desumflă turtindu-se, iar cărămizile luminoase, sfărîmate, se desprinseseră una de alta, alcătuiind un morman de jăratec, ce pâlea treptat-treptat”. Deodată, în timp ce se aflau pe valea fluviului Cerga, Apunake a constatat că i-a dispărut soția. Aici, în orașul Bestonbach, „locuitorii nu umblă, ci se tîrăsc pe o parte a trupului, cu urechea lipită de pămînt, din care cauză a început să le crească coadă și zbirnăitoare ca la zmeu”. Patronul orașului era Heligobol, „primul care a preconizat aplicarea nevralgiei la vapoarele de comerț și singurul care i-a felicitat cînd le-a crescut maseaua de mințe”. Maseaua a devenit aici un talisman, la care se organizează, în fiecare zi, un pelerinaj. La intrarea în oraș Apunake și Kematta au asistat la un spectacol de gală oferit în

Grigore Cugler, *Apunake și alte fenomene*. Ediție îngrijită și prefată de Mircea Popa. Editura Cogito, 1997.

onoarea noului decan al majestații. Iar „pantalonii Decanului erau înlocuiți cu aprecieri juste”. Înainte de a părăsi orașul, soții constatară cu uimire că „în acest oraș nimeni nu umblă pe jos: doamnele umblă pe struți, domniile umblă pe morse iar copiii umblă pe șezutul bunicilor lor”. Au ajuns apoi în orașul Vesquenonille, oraș care nu mai există de multă vreme, populația fiind decimată de o boală cu nume, evident, straniu. În aceeași zi, după multe peregrinări, ajunseseră în alt oraș, aglomerat de o mulțime agitată și zgomotoasă. Apunake și-a pierdut, din nou, soția, descoperind-o, cînd era să adoarmă, într-o pădure. Dar se destrăbălase cu o sută de bărbați. Tîrziu, după ce peregrinase cu Antroposfera, o descoperi într-o barcă cu rame, nascînd. „Ceea ce ieșise din mare era un copil, copilul născut în barcă, însă un copil de dimensiuni neașteptate. Un copil de sex bărbătesc, care, la două minute de la naștere, măsura doi metri înălțime... Copilul creștea mereu... Cînd isprăvi de supt, avea 25,18 m. Adormi și căzut la pămînt. Patruzeci de surori vinjoase îl înșfăcară cu minuși de cauciuc și-i pudrară coapsele cu praf de aur și cu zakerlin”. Pentru înfășare, fură aduse optzeci vagoane de șindrila, optzeci foi de muștar, optzeci de tablă de zinc și optzeci de sîrmă ghimpată pentru legat. Cînd îl ridicară de pe pămînt cu o macara, copilul avea 106 m. Toți cei din jur, inclusiv Apunake, căzură morți, acoperiți de catastrofa valului de fecale slobozit de noul născut.

NEGREȘIT, acest microroman sucit, din 1934, amintește de prozele lui Urmuz. Dar se avîntă negreșit mai departe, într-o construcție românească absurdă care, apoi, va face epocă. E bine că nu s-a pierdut proza precursore a lui Grigore Cugler care este, în istoria avangardei românești suprealiste, de care atîta se vorbește astăzi, o creație care nu trebuie să fie uitată. Dl Mircea Popa binemerită pentru gestul său recuoperator, într-o ediție care, probabil, va rămîne de referință.

M. SEBASTIAN evocat de Ionel Jianu

CU DOI ANI mai în vîrstă decît Mihail Sebastian - criticul, istoricul de artă, profesorul Ionel Jianu (1905-1993), amîndoi au fost nu numai prieteni, dar au făcut parte din aceeași grupare înființată de Ionel Jianu în 1931 și intitulată *Forum*, unde în afară de Mihail Sebastian se mai aflau Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Mihail Polihroniade, Ionel Cantacuzino, Șerban Cioculescu ș.a.

Cu toții au ținut primele lor conferințe în aula Fundației Universitare Carol I (generos închiriată lui Jianu de Alexandru Tzigara-Samurcaș), tema prelegerilor fiind „Explicația timpului nostru”. Mi-

hail Sebastian a vorbit atunci despre „Individ și colectivitate” (după cum preciza în excelența sa introducerea la monografia dramaturgului, Cornelia Ștefăneșcu).

În anul următor, Ionel Jianu, cu aceeași parteneri, proiecta un al doilea ciclu de conferințe: „Figuri ale secolului nostru”, în care ar fi urmat ca Mihail Sebastian să-l evoce, firește, pe Marcel Proust. Dar s-au ivit zizanii în *Forum* și formația Jianu s-a destrămat, metamorfozîndu-se în mai amplă, faimoasă alcătuire, în vestitul *Criterion*, care tot în Fundația Carol I a desfășurat un neuitat ciclu de conferințe (și ne amintim de faptul că Sebastian a

fost unul dintre cei mai ascultați conferențieri).

Dar Mihail Sebastian se va mai afla alături de Ionel Jianu la bară și de aceeași parte - pledînd cîștigători în 1934 în fața Tribunalului Ilfov împotriva lui Zaharia Stancu și Sandu Tudor, ca avocați ai reclamanților Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu și Gabriel Negry.

Manuscrisul inedit pe care doamna Marga Jianu ni l-a încredințat, a fost probabil scris de regretatul istoric de artă într-un moment de nostalgie și dor pentru prietenul său de odinioară.

Barbu Brezianu

MIHAIL SEBASTIAN a fost una dintre inteligențele cele mai subtile și mai rafinate ale tinerei generații de la 1930. A fost un om al nuanțelor, al observațiilor atente a sentimentelor și a sensibilității feminine, un martor al vieții mai degrabă decît un actor al comediei umane.

A fost descoperit de profesorul Nae Ionescu în 1927, cînd acesta prezida Comisia de bacalaureat la Liceul din Brăila. Remarcînd calitățile excepționale ale tînarului candidat, prof. Nae Ionescu l-a invitat să vină la București pentru a intra în redacția ziarului *Cuvîntul*. Și astfel a început cariera de gazetar și de scriitor a lui Mihail Sebastian.

La București l-a cunoscut în redacția ziarului *Cuvîntul* pe Mircea Eliade care l-a introdus în cercul frunțașilor tinerei generații - Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Haig și Arșavir Acterian, Ionel Jianu - care erau mai vîrstnici decît el cu vreo doi-trei ani. Pe vremea aceea, tinerii nu se întîlneau la cafenele, ci în cenoașii sau la serate unde se discutau probleme generale de cultură. Mihail Sebastian a fost bine primit de colegii săi de generație și a început să frecventeze regulat aceste serate, dar el nu intervenea decît rareori în discuțiile noastre aprinse și vorba îi era măsurată, calmă, serioasă și temeinică. Își alegea cu grijă cuvintele potrivite, pe care le șlefua cu o iscusință de orfevr. Avea o frumoasă cultură literară, mai ales franceză și scriitorii săi preferați erau Marcel Proust, Paul Valéry, Henri de Montherlant și André Maurois, cu care avea mai multe înrudiri spirituale. Era discret, modest, de o eleganță firească în atitudine. Uneori, un zîmbet ironic îi înflorește pe buze, dar nu devenea niciodată violent sau agresiv. Detesta exagerările și extravaganțele, dar privea cu interes încercările inovatoare ale vieții artistice din acea epocă. A luat parte la conferințele grupării *Forum* în 1931 și ale *Criterion*-ului în anii următori. Nu era un adevărat conferențiar, ci un „causeur” plăcut, inteligent, distins și bine informat.

A avut doi protectori importanți care i-au înlesnit ascensiunea în lumea literară: pe Nae Ionescu și pe Alexandru Rosetti, directorul *Revistei Fundațiilor Regale Culturale*.

Mihail Sebastian a rămas un admirator fidel al lui Nae Ionescu deși exista între ei o contradicție flagrantă. Acesta era un reprezentant al influenței germane în România, un susținător al ideilor naționaliste de extremă dreapta, pe cînd Sebastian era un adept al culturii franceze și avea convingeri democratice de stînga. Conflictul nu a

întîrziat să se producă în 1934, atunci cînd Sebastian i-a cerut lui Nae Ionescu o prefață pentru romanul său, *De 2000 de ani*, în care povestea suferințele unui tînar student evreu din pricina prigoanei milenare împotriva poporului său. Nae Ionescu a scris o prefață perfidă în care a susținut că aceste persecuții sunt necesare, potrivit legilor istoriei, deoarece poporul evreu nu și-a recunoscut Mîntuitorul și l-a ucis. Pentru ispășirea acestei crime, persecuțiile erau pedeapsa cuvenită.

Cînd a primit această prefață, Sebastian s-a aflat în fața unei crunte dileme: să publice prefața și să confirme astfel teza lui Nae Ionescu sau s-o restituie autorului ei cu explicațiile cuvenite.

Sebastian, printr-un act de bravadă, a publicat prefața fără s-o însoțească cel puțin de o postfață în care să combată teza net antisemită a binefăcătorului său. Abia mai tîrziu a publicat o

redat pofta de viață. A scris atunci o comedie ușoară, spumoasă, fină, de o tinerească prospețime în care dragostea înflorește pură în sufletele unor adolescenți. O dragoste de o vacanță de vară, efemeră, care va lăsa o urmă de nostalgie melancolică în amintiri. Rolul principal era scris pentru Leni Caler, cea mai frumoasă și mai bună ingenuă din teatrul românesc de pe vremea aceea.

N-am putut asista la premieră deoarece purtam doliu după moartea tatălui meu. Am primit atunci de la Sebastian prima și ultima lui scrisoare, de o emoționantă căldură și prietenească afecțiune.

Blestemul nenorocului s-a abătut din nou și asupra *Jocului de-a vacanța*. Reprezentată cu câteva zile înainte de pacea de la Mîunchen, într-o vreme cînd spectrul războiului plutea pe cerul Europei, piesa lui Sebastian n-a avut succesul meritat, nici seria de

giu în singurătate. Era prea mîndru pentru a bate la ușa cuiva pentru a cere vreun ajutor. Salvarea a găsit-o în febra creației scriind capodopera vieții sale, o nouă piesă de teatru: *Steaua fără nume*. Cu această lucrare, imaginarul pătrunde pentru prima dată în dramaturgia română. Imaginarul e o lume a visurilor, dincolo de realitatea imediată, o lume în care realitatea devine ireală și totuși își afirmă existența prin mirajul poeziei. Eroul acestei piese, un profesor dintr-o provincie unde rareori se oprește vreun tren pentru câteva minute, pare să fie chiar autorul. Și el își caută, pe cerul vieții sale, steaua care îi aparține și care este numai a lui. Acest poem al visului și al singurătății e scris cu un rafinament, cu o subtilitate, cu o discreție și o sensibilitate înfiorată. Atmosfera plutește între vis și viață, tristă, calmă, fermecătoare, într-un ritm de *andante* muzical. *Steaua fără nume* n-a putut fi reprezentată sub numele lui Mihail Sebastian, dar toți i-am recunoscut stilul specific. Direcția Teatrelor și Siguranța Statului au făcut o anchetă ascultîndu-l o noapte întreagă pe semnatarul piesei, dar acesta fusese prevenit și instruit cum să răspundă la întrebări. În cele din urmă autoritățile au renunțat să mai caute adevărul. Ne aflăm în 1943 și înfrîngerea armatelor hitleriste apărea din ce în ce mai inevitabilă.

Între timp, Sebastian a intrat în grupul lui Lucrețiu Patrașcanu, împreună cu pictorița Lena Constante, muzicologul Harry Brauner și alți intelectuali de stînga, care activau în ilegalitate. Se întîlneau uneori la *Căminul Artei*, în orele cînd nu veneau alți vizitatori și atunci mai aveau prilejul să-l vîd pe vechiul meu prieten din tînăra generație de la 1930. Nu ne mai frecventam de mult, dar sentimentele de amicitie rămăseseră nealterate ca și amintirile care ne legau.

După 23 august 1944, Mihail Sebastian și-a reluat postul de redactor la revista lui Alexandru Rosetti, a început din nou să publice, iar în primăvara anului 1945 a fost numit profesor la Catedra de literatură universală a Universității din București. Dar și de data aceasta, blestemul nenorocului l-a lovit crunt. În ziua cînd se ducea la Universitate să-și țină primul curs, a fost răsturnat și ucis de un camion sovietic, în timp ce încerca să traverseze strada. La 38 de ani, s-a stins unul dintre talentele cele mai promițătoare ale literaturii române din epoca dintre cele două războaie mondiale. Un om de o înaltă probitate morală și un adevărat suflet de artist.

Ionel Jianu

Paris, 1977 - Sindrofie în Avenue St. Mallarmé.
(Mircea Eliade, Virgil Ierunca, Ionel Jianu, Barbu Brezianu)

broșură separată în care a încercat să explice soluția pe care a adoptat-o. Cartea a provocat un adevărat scandal. Prietenii l-au acuzat de servilism iar adversarii de lașitate și ipocrizie. Cartea n-a avut nici măcar succesul de stimă obținut de romanele precedente.

Sebastian s-a retras în singurătatea sa. Dar curînd, o idilă romantică i-a

spectacole care i-ar fi redresat situația financiară.

Au urmat apoi, începînd din 1939, anii de urgie: izbucnirea celui de al doilea război mondial, legile rasiale de pe urma cărora Sebastian și-a pierdut postul de redactor la *Revista Fundațiilor Regale Culturale* și dreptul de a mai publica. Din nou și-a aflat un refu-

Îngeri și huligani

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

UN PREȘEDINTE al Statelor Unite este informat, cu oarecare stânjeneală, că unul din cunoscuții și susținătorii săi cei mai înfocați a devenit o problemă. Iritat, președintele refuză să ia în serios informația. Peste câțeva vreme, ea revine și îl pune pe gânduri pe șeful executivului american. Nerenunțând, încă, la a considera o asemenea informație drept doar o bătă mai veche, niciodată confirmată, el cere, totuși, efectuarea unor cercetări discrete dar temeinice. Când rezultatul lor este pus pe biroul președintelui, acesta din urmă rămâne mai mult decât uimit. Probele sunt irefutabile. Consternat și evident afectat, președintele tace. Nu dă nici o dispoziție. Interlocutorul său aruncă ceva de felul: „Domnule președinte, cum vedeți Cutare e un pui de cățea”. „Da, dar este puiul nostru de cățea”, pare să fi sunat răspunsul președintelui. Adevărată ori nu în toate detaliile ei, întâmplarea a devenit un exemplu invocat de multe ori atunci când se discută despre tratamentul diferențiat la care sunt supuși în viața politică *ticăloșii noștri* și *ticăloșii lor*. Altfel spus, eterna poveste a *dublului standard*.

Pentru o vreme, după decembrie 1989, România a devenit locul în care cei buni cereau pedepsirea celor răi. Cei buni n-au așteptat instituirea niciunei instituții abilitate în eliberare de certificate de bună purtare. Și-au declarat de unii singuri inocența, meritele, ba unii și-au eliberat chiar certificate de îngerași. Unii din cei răi s-au dat la fund, pentru o vreme, și au reapărut când devenise evident că apartenența la o categorie sau cealaltă devenise cu totul irelevantă. Alți răi nu doar că au rămas la suprafață de la bun început dar, asemeni unora din cei buni, și-au eliberat certificate de îngerași, dacă nu chiar de victime ale dictaturii puse, chipurile, la zidul Târgoviștei.

Încet, încet, a câștigat teren o teorie mai puțin maniheică, dar nu și neapărat mai puțin periculoasă - am fi un popor de dalmațieni. Nimeni nu e doar alb, nimeni nu e doar negru. Suntem - fiecare

în parte și toți împreună - o aglomerație de îngeri cu năravuri diavolești, dar și de diavoli plini de candori angelice. Mai toată lumea a răsuflat ușurată și mulțumită de felul în care s-a răspuns la întrebarea „De fapt, cine și cum suntem?”. Vinovății strict individuale au fost absorbite de vinovăția colectivă. Și cum bine se știe, când ideea vinovăției colective este acceptată foarte ușor, de cele mai multe ori nimeni nu mai este vinovat de nimic. Reconcilierea națională s-a produs, iar discuțiile despre vinovății și responsabilități nu constituie azi decât un spectacol ieftin, în care fiecare își fură singur căciula și toți nu mai avem de mult pălărie, pe care să ne-o scoatem în fața adevărului.

Intrarea în normalitate s-a produs de mult. Dar, din orgoliu de cruciați ai adevărului, din ambături de mironosițe și din vânarea unei imagini publice cât mai convenabile, nu vrem să recunoaștem că am acceptat deja această normalitate, că o legitimăm cu fiecare gest al nostru. O normalitate al cărei principiu este tocmai acel „Yes, he's a son of a bitch, but he's our son of a bitch.” Numai miliardarii lor au făcut averi în mod necinstit, ai noștri - nu. Doar la ei a înflorit camarila; la noi - nu. Doar printre parlamentarii lor adie a Securitate; printre ai noștri doar a levănțică; numai antisemiții lor sunt antisemiți, ai noștri sunt doar patrioți înflăcărați etc. Uriașa mașinărie cu șenile de lut (campania împotriva corupției) zace în șanțurile pe lângă care zboară atât Mercedesurile lor, cât și ale noastre.

A fost descoperită, în sfârșit, violența presei noastre, folosirea armelor murdare, într-un cuvânt *huliganismul presei*, cum se și intitulează o analiză dedicată fenomenului cu pricina. Dar și aici, regula este aceeași - Ion Cristoiu este doar *al lor*, nu și *al nostru*; doar *ei* scriu urât, *noi* nu etc. Este acuzată mitocănia cuvântului, dar trecută cu vederea mitocănia gândirii, sunt penalizate persoane, dar incurajate, prin tăcere, mentalități jenante. Un loc special în această imagine distorsionată a realității o joacă ameste-

care periculoasă a misoginismului cu o imagină ură față de femei. Se întâmplă să fii bărbat și să mergi liniștit pe stradă. Din spate ești mușcat sălbatec de ureche. N-ai vreme să te trezești din șoc. N-ai vreme să dai un brânci agresorului, fără să ai răgaz să realizezi dacă e vorba de o femeie ori de un bărbat imediat ești înfierat, declarat huligan, un mitocan ce a imbrâncit pe stradă o distinsă doamnă. Ce uită să amintească asemenea rechizitorii este secvențialitatea întâmplărilor, relația între cauză și efect și alte câteva fleacuri de felul acesta. În vremea asta, îngerașul „agresat” de tine continuă să savureze lobul urechii pe care a reușit să ți-l smulgă. Degeaba întrebi ce diferență ar fi între Mike Tyson, ronțând din urechea lui Evander Holyfield și, eventual, Arantcha Sanchez Vicario mușcându-l de mână pe arbitrul unei partide de tenis. Legea-i lege - ești din clanul lui Tyson, Mike e băiat bun, orice ar face. Ești din grupul catalanei, pentru tine orice ar face ea este scuzabil.

Am îndrăzneala să răspund unui text parșiv semnat de redactorul-șef al unui săptămânal bucureștean. Prăpăd! Răspund și la o a doua mizerie a publicistului respectiv. Prăpăd și mai mare! Cum de-mi permit așa ceva? N-am observat că redactorul-șef este o doamnă? Cum se poate să te porți astfel cu o femeie?

Un om căruia nu voi înceta să-i port cel mai înalt respect consideră că așa fi „intersectat pentru un moment” fenomenul reprobabil de care se ocupă - *huliganismul presei*. Mai mult chiar, de un text al meu, publicat în *Adevărul*, ar fi „beneficiat”, ghilimelele nu-mi aparțin, editorialistul de la *Național* pentru a comite „un atac stupefiant” împotriva redactorului-șef al unui săptămânal bucureștean. Dacă respect prima părere, deși o găsesc nedreaptă, cea de a doua mi se pare inacceptabilă. Dl Cristoiu nu este dintre cei care să aibă nevoie de alții spre a le netezi drumul pentru un atac ori altul. Apoi, opiniile mele despre dl Ion Cristoiu au fost - și după, dar și înainte de 1989, când mulți din cei care-l disprețuiesc azi îi cântau în strună! - întot-

deauna aceleași. Dar asta s-ar putea să nu conteze. Faptul de a-l fi considerat întotdeauna o lichea nu mă apără de pericolul de a mă deda eu însumi la un act de huliganism în presă. În schimb, contează, așa îndrăzni să spun, că nimeni nu va mai înțelege nimic dacă autori precum cel ce semnează analiza menționată vor continua să numere printre huliganii notorii ai presei românești de astăzi și pe Ion Cristoiu și pe... Octavian Paler!?!

Partizanatul este o atitudine perfect naturală. Ar fi o ipocrizie să nu o recunoaștem. Dar, când principiul *ai noștri sunt îngeri, ai lor huligani* face legea în orice condiții, intrăm într-o fundătură. Și nu de unii singuri. Tragem după noi pe cei ce ne consideră „lideri de opinie”, noi „cei a căror judecată poate avea o influență la nivel de mentalitate”, cum bine ni se reamintește.

Regret că mi-am pierdut timpul atât spre a răspunde unor parșivenii mizere, cât și pentru a explica, mai apoi, punct cu punct, în ce constă caracterul inept al unor acuzații ce mi se aduceau de către un redactor-șef. Regret însă și mai mult să observ că un om a cărui bună credință cu greu poate fi pusă la îndoială de cineva nu observă un lucru simplu. Și anume, că nu avem de-a face doar cu sindromul Cristoiu. De altă natură și manifestându-se în alte forme, există și un alt sindrom. La fel de nociv, el poartă numele redactorului-șef pe care l-aș fi victimizat. Când se va recunoaște public acest lucru de cei care azi par a nu-l vedea, va fi prea târziu. La fel de târziu ca și în cazul reacției față de sindromul Ion Cristoiu.

Înțeleg că în cazul atacului semnat de editorialistul de la *Național* ar urma să se exprime justiția. În alte cazuri, lucrurile sunt mai complicate, întrucât nu există încă o instituție abilitată să penalizeze contrabanda cu aripioare de îngerași. Așa că sportul nostru național - *ai noștri sunt ai noștri, ai lor sunt răi* - are toate șansele să prospere. Păcat. Ne-am putea ocupa de lucruri mai folositoare.

Profesorul Boris Cazacu

tualei catedre universitare, câți dintre colaboratorii revistei *Limbă și literatură*, în frunte cu redactorul-conducător, și-au aplecat măcar o singură dată - în scris - gândurile, pentru a evoca amintirea celui ce le-a fost profesor, îndrumător și colaborator?

Aflăm chiar că nu a fost deloc ușoară nici instalarea unui portret în birourile catedrei de Limba română din Facultatea de Litere, catedră al cărei „șef” a fost Boris Cazacu, dar aflăm cu bucurie că, dincolo de Prut, în Basarabia sa natală, în orașul Nisporeni (într-o „Republică a Moldovei” aflată la 30 km. de Iași!) liceului teoretic i s-a dat numele „Boris Cazacu”.

Deasemeni trebuie să relevăm continuitatea devoțiunii soției sale, a doamnei Tatiana Slama-Cazacu, eminentă profesoară și cercetătoare, care, alăturându-i-se în viață și în cariera științifică, a dat lui Boris Cazacu posibilități majore de reușită.

2. Profesorul Boris Cazacu provine din medii culturale și sociale modeste. Remarcat de marele Alexandru Rosetti, care și-l ia alături, ca asistent, Boris Cazacu parcurge, prin munca lui obstinată, toată ascensiunea universitară. Un *self-made-man*, fără îndoială, și în viață și în știință, care a știut să fie atent - precum maestrul său - la valorile tinere cu care venea în contact. Cele care au, azi, grade universitare maxime - și care, pare-se, l-au uitat...

Boris Cazacu nu a scris mult, dar a făcut mult. Studiile sale privesc mai ales dialectologia românească, istoria limbii române, stilistica - toate aparțin, azi,

bibliografiilor fundamentale ale disciplinelor noastre - dar, în cazul său, este bine să fim atenți și la ceea ce el *nu a scris*. Niciodată Boris Cazacu nu a acceptat ca hărțile dialectologice românești să apară ciuntite, fără Basarabia sa natală. El nu a publicat nici o hartă dialectală cu România fără ținutul de dincolo de Prut! Niciodată Boris Cazacu nu a vorbit, în lucrările sale, despre așa-zisa „limbă moldovenească”. În anii 1951-52, pe cînd Al. Graur și dl. Ion Coteanu „apărau” dreptul dialectelor românești sud-dunărene de a se numi *limbi* - în baza faptului că și dialectul moldovenesc de dincolo de Prut ar fi devenit *...limbă*, după cum susțineau sovieticii atotputernici, în țara noastră - Boris Cazacu, împreună cu Emil Petrovici și Romulus Todoran din Cluj, dialectologi de renume, rezistau pe denumirea de *dialect*. Și, ca să ne aducem aminte și mai bine, tot Boris Cazacu (sub pseudonim, de astădată!) era cel care în 1949 polemizase cu „celebru” Roller asupra scrierii cu alfabetul cirilic. Roller ar fi vrut ca româna să se scrie... cu alfabet cirilic! *Risum teneatis!*

3. Mai trebuie menționată, în activitatea didactică a profesorului Boris Cazacu, organizarea excepțională a cursurilor de vară de la Sinaia, ale Universității din București. În anii '60 (cursurile au început în 1960, conduse de prof. Al. Balaci, iar din anul următor au trecut sub conducerea profesorului Cazacu), participau, ca invitați, savanți străini de mare vază pe care el însuși, Boris Cazacu, și-i alegea cu pricepere, cunoscîndu-le lucrările și valo-

rea. El a contribuit astfel direct, la *re-descoperirea* limbii române, a romanității românești, a lucrărilor științifice românești, într-o perioadă postbelică mai liniștită, mai „liberalizată”.

S-au perindat la cursurile de la Sinaia oameni celebri, istorici, filologi, lingviști, literați, care au rămas, după aceea, legați de România. Pentru a cita unele nume: de la Bernard Pottier, André Martinet, Rosa del Conte, C. Tagliavini pînă la cei, pe atunci tineri, între timp deveniți și ei profesori cunoscuți (Lorenzo Renzi, Alberto Limentani, G. Cinque, Max Demeter Peyffuss etc.); unii dintre aceștia din urmă erau, pe atunci, și elevii mei la Viena sau la Padova.

4. Și eu am fost elevul lui Boris Cazacu! Și pe mine, ca pe alții alții, m-a sprijinit, m-a încurajat de-a lungul vieții universitare. La un moment dat drumurile noastre s-au despărțit: el rămânea mai ales un îndrumător al începuturilor, al primilor pași...

Dar privind în urmă, rememorînd acum, la această mare distanță în timp și spațiu, momentele și faptele în care ni se împleteau sau suprapuneau drumurile vieții sau ale științei, îmi dau seama că Boris Cazacu a fost un *profesor autentic*, inzeștrăat cu umanitate pînă la paternalism, poate *unul dintre cei mai adevărați profesori* pe care i-a avut Universitatea din București - în acele vremuri.

La zece ani de cînd el nu mai este, mă înclin în amintirea a tot ceea ce a fost și a înfăptuit profesorul Boris Cazacu. Odihnește-l, Doamne, în pace!

Alexandru Niculescu
Prof. Universitatea din Udine - Italia

S-AU ÎMPLINIT zece ani de cînd s-a stins din viață cel ce a fost, pentru toți cei ce l-au cunoscut, profesorul Boris Cazacu. Scriem aceste rânduri de departe, cu gîndul că - cel puțin acum - și-l vor aduce aminte elevii săi, nenumărații foști studenți ai săi, de-a lungul zecilor de ani cită a fost prezent la Catedra de istorie a limbii române a Universității din București. Dintre elevii săi fac parte *toți* membrii mai tineri sau mai vîrstnici ai actualei Catedre de limbă română...

1. Boris Cazacu a fost cu adevărat un slujitor de seamă al învățămîntului românesc. El știa să descopere valori tinere, știa să le îndrume primii pași, primele scrieri științifice, cele dintîi „redactări” - tot astfel cum participa cu entuziasm la activitatea pedagogică-științifică destinată învățămîntului. Revista *Limbă și literatură* din anii 1970-1980 stă mărturie.

Și totuși! Cîți dintre docenții ac-

HOMO VIATOR: Mers

DOMNICA Mamuții se ducea la un vecin cajvanian «mai umblat», mai știutor, mai capace de povețe, și mi-ți-l ispitea așa: «Măi Grigorie, tu, care ai văzut atâtea la vieața ta, inclusiv pe Regele Mihai băietan, pe Maniu și pe Căpitan-tu, care ai fost cam peste tot, pînă și în Piața Unirii din Tîrgul Bahlusiașoților, poți să-mi spui cînd să-mi mărit featele?»

Grigorie, el, a povățuit-o să le deie după bărbat cînd li se vor fi făcut țitele de-o chilă, ci nu chestia asta mă reține în primul rînd cu amin-tirea înșurubată la întrebarea muierii rurale; mă reține în primul rînd treaba cu umblatul... fiindcă se înscrie contra lui Kant, ce nu iese din Königsberg, și a lui Sokrates, ce nu iese din cetate ori te incită delfic la autoscopie, la autopsie, la autocunoaștere, la *Gnoti seauton*, la *Nosce te ipsum*. Lui Goethe i se părea această formulă un îndemn obscurantist, un slogan de popi ignari (însă fascinați, cit Tatu, de jegul personal). Adevărata cunoaștere, fie și de sine, o vedea achiziționabilă prin confruntare cu ceilalți și celelalte, cu lumea, cu natura, cu environul. Ea vine, adevărata cunoaștere, după ce ai uzat opinci de fier pe drumurile planetei, chiar de is respectivele drumuri numai trotuare de megalepolis. Autocunoașterea, autosco-pia, autopsia, ele, readuc memoriei noastre încercarea lui Chiriac, măluit în *Charlie Hebde*, de a zări capăt de tunel sub Canalul Minecii prin zgiire în propriul zgău.

Abia după ce te-ai întors de pe potecile mundane, *plein d'usage et raison* ca Ulisele lui Du Bellay ori ca Iason al aceluiași, poți să sfătuiști cumătra agrară dacă e cazul să-și cazeze fătucile și în ce condiții - cu lăptăriile de un kilogram, ori numai de două; abia atunci poți înțelege divinul *Leh leha*, adresat în Geneză, XII, 1, patriarhului Avram și traducibil, cînd ești Chouraki, prin *Va vers toi*, «Mergi cătră tine»¹⁾, spre floarea-ți albastră²⁾, întru sinele ascuns³⁾; abia atunci ești îngăduitor cu bucuria oricărui tătine la întoarcerea fiului risipitor, îngăduindu-ți, asemeni lui Constantin Noica, și un encomion paradoxal pentru fratele statornic al aceluia⁴⁾, rămas să grijească de bordeiul parental.

De stai acasă, înșurubat sau lipit cu scoci la vatra strămoșească, pentru a griji de cestiile părintești, pentru ca să administrezi tradiția, pentru ca să ges-

tionezi ereditățiunile, tot mersul îi la originea demersului tău, cum ne instruieste recursul în etimologie, fiindcă francicul *markôn* trimite la faptul de a marca, de a imprima pasul, la marca, la semn, la urme, mai mult ori mai puțin derridiene, măcar că sint *traces*. A mar-

gem, să emergem, să producem emergențe, după ce am imers; după ce am plonjat în lucruri; după ce ne-am așternut drumului ca și iarba cimpului, manifestîndu-ne drept ceea ce ar trebui să fim tot timpul: fiinzi mergători, *entia itineris, ambulatores, itinerantes, ho-*

mines viatores, luindu-ne adesea ca deviză hiperformula carteziană *Merg, deci ek-sist*. Altminteri adus din pix, mersul mi-i... demers, adicătelea:

a. mod de mergere, aer, alură, mers, mars, pas, port...

b. mod de a acționa, atitudine, comportament, conduită...

c. mod de a pro...gresa, de a înainta, cu fenomenele adiacente: demersul gîndirii, raționamentului, judecării, demersul intelectual, mărșăluirea cogitației, drumul, cărările ce se pierd în incarosabil, potecile obscure ce te conduc la *botteghe oscure*, instalate și în *Rue des boutiques obscures* a lui Patrick Modiano, unde își ține acesta micul comerț roman...

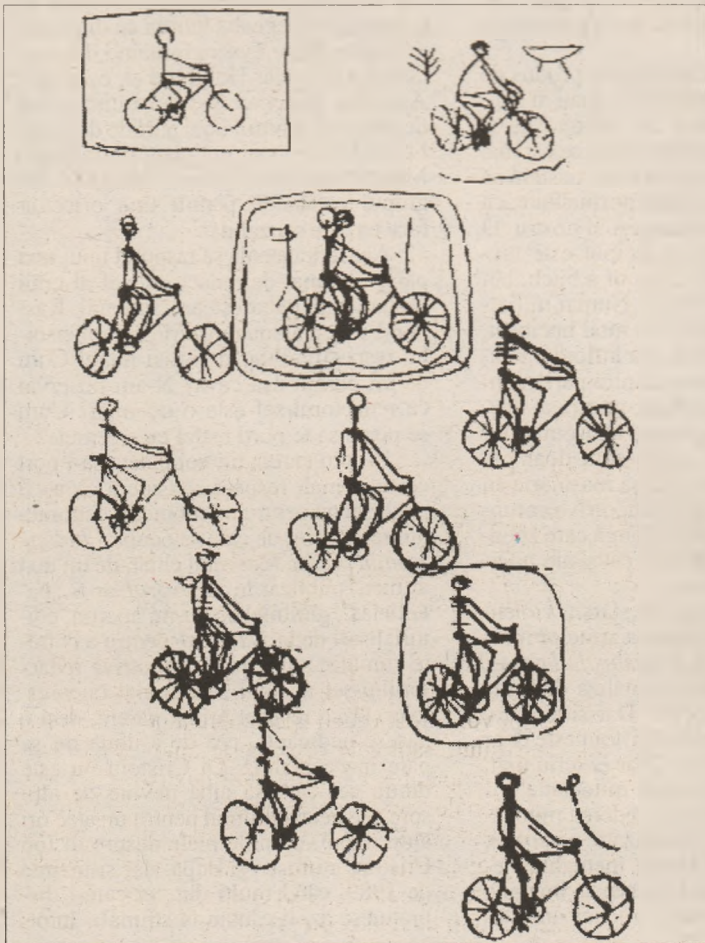
d. tentativă săvîrșită pe lingă cineva spre a izbuti o întreprinzătură, pentru a duce la bun sfîrșit un biznes, o cerere, o jalbă în proțap, o petițiune, fie ea și de principiu - tot atîtea demersuri de făcut, refăcut, desfăcut (cinstite, oculate, neonest), agitațiuni, intrigi, tractațiuni și alte tratative, așadar demersul ca inițiativă pură, manifestînd pe *homo agens*, pe insul activ, pe fratele de cruce sau asociatul fiului risipitor, antonim al celui contemplativ ori în preajma tradiției parentale intens stătătoriu, pelerin, peregrin fantasmă de Bunyan, ce ani mulți petrecuse la pimaie, în *Pilgrim's Progress* (consultat de mine, într-o veche ediție frîn-cească și ilustrată, pe cînd eleveam liceal și mult mă minuna toiagul călătorului spre Iahweh, fiind respectiva edițiune una din primele mele cetituri în limbă etranjeră, unul din întîile mele hagialicuri lecturale pe teren strein), *homo viator* și în senzul dat de Gabriel Marcel, Bunyan de veac douăzecist, acela cu metafizica speranței, carele, mergînd, nădăjduia și, totodată, își amintea că al mai laconic răspuns la o epistolă a unuia de zicea *Eo rus*, «Mă duc la țară», fusese *I, «Du-te!»*, imperativul singular de la *eo, ire, ivi, itum, iter, itinerantes*, ce în direct îndemn la demers se va fi adevărit.

Merg, deci gîndesc. Formula reappare, altfel machiată, la Tournier, în ro-

manul despre Craii de la Răsărit - Ehtazar, Gaspard, Melchior și Taor nu sosește de la Apus, cum credea genda medievală despre Artaban, din India și ca să afle rețeta rahatu lukuminos). Unul din ei, călător spre Bethlehem pe mare, întîlne într-o insulă a Mării Roșii, un trib iuic înșurubat dromomaniei, mersului continent, pentru a împlini nu știu blestem ancestral, dar în context modernic, nu creștinesc, nu ahasverus. Blestemul acela, ne explică ficțional «jidovi rătăcitori», îi obliga să reflecte, să mediteze, să se aranjeze cu entența, chiar să concubineze cu ea, din sloganul «Gîndim cu picioarele!». ceste organe, membrele inferioare lite la deplasare continuă, is supo compromisului lor cu realul și es tonul și așteptarea lui Mesia ca sfi mîntuitor.

Ils pensent avec leurs jambes, și credem că, astfel formulînd, Mitroutrouniais nu a replicat hipertetului op denis-de-rouge-montian cula traductibilă prin *A gîndi cu mîle*, pe care nu l-am explorat încă seri însă pariem tot mizerul nostru avut Biblioteca Mitterrandiană că encom la minuri, la organele principale, prehensiune - alături de gură, dî sex, degete picioarelnice ș.a.m.d. -, dovedește, nu marxizînd că munca genitat pe ciolovec, insistînd po mcluhanian, că uneltele, instrumente armele, ca intervenții umane în eron, is prelungiri manuale, gînde cristalizate, ceea ce se teoretizează și Leroi-Gourhan⁵⁾, unde ai bune pag despre antropologia mersului. Mî modelează, imitează, inchipuluies arată, spune: ea este capace de gese, mimeme și nenumărate deicti Dar... cu asta intrăm...

...la cel mai... (puneți voi epim antropolog al gesturilor, care îi Mar Jousse, pedagogul ritmo-catehiză intussuscepționării și ingurgitării mismatice a rostirii, specialistul în caturile palestinieni populare de lin aramaică, pentru care omul e *natur liter* - nu afit *christianus* (sau *fesseriticus*, cum ne stimește să credem Ce Ivănescu în strania sa carte despre Marin Preda), cit - *ambulator*, căci iașt entitate cu două canaturi, are bilateratate, merge, marchează, își înscrie p + mișcările în ambiental (iar *mindra cea colilie/ Cînd pășește parca scri* căci iaște un fiind mimetic: își reapriază realul prin mimările sale, mersău stînd la origina ritmului melopodic, a jakobsonienei funcții poetice bajiale, a stilului formular, expresie bilateralismului său ontic și ontologic și logic și etic și estetic. Firește c Jousse, proclamînd întîietatea voroav ca mimează a bilateralității mergătoare anteridian, doar că nu-i fonocentri însă nici mult nu-i lipsește, că dese rade algebrozarea și inchiștarea limbajelor tehnice din lumea noastră, extînd, ca și Eliade, un anumit arhaic

Desen de Georges Braque

ca, a demarca, a remarca, a lăsa urme: problemul e cu schepsis pentru fratele fiului risipitor, pentru *frater filii viatoris*, cînd îi vorba de receptat + preluat + moștenit datul, datele, datina. Ele îi sint date, predate, transmise, dar se adeverează șubrede dacă nu-s reconfirmate de experiența personală - cam ca Dumnezeul, glosat de Baal Schem Tew, al lui Avraam, al lui Isaac, al lui Iaakov (căci, în vederea unui solid raport cu el, pe Adonai îl primești de două ori: o dată prin părinți, a doua oară prin strădanie individuală, meditație, frecuş cu drumurile lumii). Fără stagiul de drumet ce se confruntă cu prejudecățile și cutumele celorlalți, fiul nerisipitor o să rămînă citeț, isteț, glumeț, însă nu va fi un bun manager al avutului ce-i revine și tradiție se numește, nici nu va ști cum se sporește.

Contaminare mușai iaște... a lui *markôn* cu *mergere*, «a se scufunda», de la care ne vin «imersia», materială ori botezuală, și «emergența», cu toate conotațiile ei. Lectorii franțuji de altădată, Michel Rouan și Lionel Lebel, cum vor fi aflat că «a merge» derivă în linie dreaptă din *mergere*, nu mai uzi-tau *On y va?*, nu mai foloseau *Allons-y!* ci *Emergeons!*, indemnîndu-ne să mer-

si demersul

al centrat pe *illud tempus*, numai că arele său guru continuă să rămână Rabbi Ieșua Galileul, cel ce-a lansat zvonurilor săi chemarea la întrecere consecventă: «Duceți-vă și ritmo-catehizații pe goi!». Marele său guru conștient să rămână Rabbi Ieșua Galileul, turi de instanța maternă, ritmo-catehizatoare nepereche a copilașilor de călătorie prin formulisme și cîntece de leagăn aidoma cestuia: *Sans blutons/Du son./Pour les petits gurrissons/Qui sont/Dans la maison.*

Pe drumurile lumii, în cafenelele anetei, în moteluri, în trenuri, în ploaie, în piețe, în baruri de noapte, Radio Șant, la *Mundfunk*, în prălia lui Floarea, pe tăpșanul din fața rării lui Iocan, în școli, moschei, bogde, mănăstiri, biserici și institute tot felul, că nu prididesc a le enumera și vinde ritmo-catehizatorul marfa mulară, proverbele, cîntecelele, strigăturile, colindele, epigramele, doc-

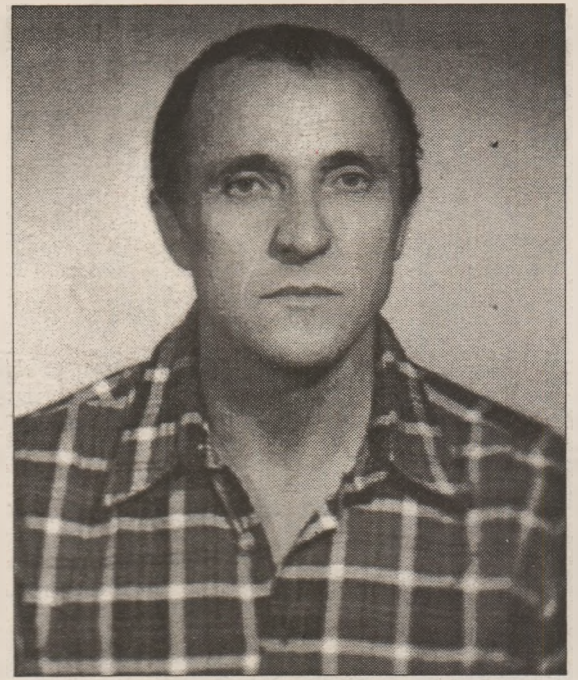
trinele, sloganele, zvonurile, rumorile, poveștile mari sau mici, ajutîndu-se de mîini, de picioare, de organul bucal, uneori făcîndu-și ca dantescul ipochimen din curu-i goamnă, el, *marchète, marchand d'idéologèmes et d'histo-rettes, parlète, pensète d'occasion, persévèrète de fortune.* Exemplele pululează. Cea mai bună sursă de documentare pentru Orientul Apropiat, Mijlociu și Lumea Musulmană îi *Kitab alif laila ua laila*, plin de oameni mergători, consumatori și transmițători de experiență proprie ori streină; plin de marinari sindbadici foarte simpatici, de neguțitori, mobili și/sau sedentarizați, ce-și împartășesc unul altuia savoarul cumulat existențialmente, *realiter* ori *in mente.* Pentru Evul Mediu occidental...

...a schematizat gospodărește situația Walter Benjamin⁶⁾. Povestășul acestuia, *der Erzähler*, te ia cu el în călătorie spațială și temporală. Doar că ai, la începutul jocului exegetic, două mari categorii de istorisitori: umblătorii + șezătorii. Gura poporană își închipu-

luieste naratorul ca pe cineva care sosește din depărtări, aducător de stranietăți, fapte diverse și alte trucuri debanalizatoare în gândirostiviețuirea curentă, de unde și frazarea anonimă, nemțească, aceasta: *Wenn einer eine Reise tut, so kann er was erzählen.* În fapt, nu au mai puțină incîntare sint ascultați povestitorii ce rămîn în patria locală, în *Heimat*, și cunosc poveștile + tradițiile acesteia. Drept care cele două grupe de povești se pot întrupa, se pot prezentifica în instanțele, arhaice, ale agricultorului sedentar și năierului cu mărfuri pe ape umblător. Cu timpul însă... tipurile acestea mari ajung să se întrepătrundă, o astfel de întrepătrundere genitind Apusul medievos cu ale sale corporații meșteșugărești, zise și bresle. Acolo, lucrau în același atelier meșterul sedentar și calfa umblăreață. Plus de asta, fiecare patron fusese, la un moment dat din *curriculum vitae*, calfă rătăcitoare, obligat de legile companionajului (a se reciti, de George Sand, *Le compagnon du tour de France*, și de Slavici, *Mara*, da, pentru informații extra), înainte de a se stabili în baștinal sau aiurea.

Acum, dacă peizanii și oamenii apelor vor fi fost vechii specialiști ai povestitului, atelierile artizanesti ajung, prin comparație, adevărate universități naraționale, unde se întîlneau, unde conflua *die Kunde von der Ferne*, știința depărtării, așa cum era ea adusă acasă de migranți, cu știința din trecut, așa cum îi era încredințată șezătorului de sedentar.⁷⁾

Ar mai fi de introdus în colimator hermeneutic narambulatorii, istorisitorii ambulanti, hoinari, vaganți, ca specie inconturnabilă de *homines viatores*, căci de ei se va fi îngrijit teoretico-ficțional, romanesc-etnologic-filosoficește, așa cum le stă bine cogitanților sud-americani, Mario Vargas Llosa în *El Habrador.* El s-a aplecat cu maxi-

num de empatie asupra mersului și demersului lor.

Aceia, mergînd, deplasîndu-se din gospodărie amazoniană în gospodărie de același fel, din așezare în așezare, duc vorba, reamintind periodic marile istorii de la temelie comunității machiguenga (diseminată, minată de misiunii albi și administrația peruviană, în echilibru instabil, desfășurîndu-și ultimele resurse de supraviețuire identitară). Mersul acelora îi unul tactic, iar demersul lor strategic iaște, de vreme ce asigură minima coerență socială; de vreme ce izbutesc să frîneze instalarea anomiei, a sinuciderii anomice, adecă slăbirea pînă la cote alarmante a rațiunii de a perdura etnic, fenomen ce avurăm prilejul, noi, supraviețuitorii Ceaușimeii, să-l observăm la sașii de peste munte, căror le vor fi dispărut pesemne *les grands récitants - avec leurs récits volants* -, din moment ce se vor fi destrămat în Ghermania untului abundent și a culturii hedoniste de masă... după ce au ținut piept, veacuri la rînd, incursiunilor mongole, turcești, vladțepești, austriecești: nu însă și ororii bolșevicioase.

Ar mai fi și... arta povestitului, în perioada dinastiei Song, ca unul din spectacolele de divertisment din parcurile și piețele orașenești ale Chinei, unde se produceau, specializați pe căprării, după capacitatea lor (istorisirile sentimentale, biografice, emanate de *Tripitaka*, războinice, istorice, detectiviste în genul reluat azi de Robert van Gulik, magistraturești ori despre vicisitudinile sorții), naratorii de *huaben*⁸⁾.

Ar mai fi și acrobațiile iarmarocale de *pilpulim.* Dar cite nu ar mai fi?

Desen de Salvador Dali

Note

¹⁾ Chouraqui regăsește apelul acesta, viața la călătorie, și în *Cîntarea cîntărilor*, II, 10-11, unde transpune astfel nemarea îndrăgostitului către iubita sa: *ève-toi vers toi-même, ma compagne, la compagne, ma belle, et va vers toi-même.* Amantul îi grăiește dragei sale ca *Shweh* lui Avram. Pe de altă parte, nu doar goetheana incitare *Stirb und werde!* te treabă cu ek-staza, cu ieșirea din sine pentru a descoperi adevărul sine. Ai și de Nietzsche, cu *Werde wer du bist*; ai și de Vinezul Nepereche, pe dînsul, cu *we war soll ich werden*, «unde erea sinele, trebuie să advin eu». Revedeți comentariul Mariei Balmory, în *Le sacrifice interdit*, Grasset, Paris, 1986, pp. 23-125: «Acest apel, printr-o viclenie a

istoriei, nu va fi fost reținut în literalitatea sa de cei ce voiau să-l transmită pe Dumnezeu; el a fost găsit, fără să-și dea seama, de cei care credeau omul bolnav din cauza religiosului (Nietzsche, Freud, bunăoară). Ca și cum căutarea omului ar fi o cale mai bună de găsit pe Dumnezeu decît căutarea lui Dumnezeu, iar boala un mai bun acces la adevăr decît teologia.»

²⁾ Identificarea «florii albastre» cu sinele ascuns, ori măcar cu *anima*, se poate prevala de acest pasagiu grăitoriu din *Discipolii la Sais*: «Unul izbucni - ridică vâlul zeiței din Sais - Dar ce văzu? Se văzu - minune a minunilor - pe sine însuși». Cf. Novalis: *Heinrich von Ofterdingen*, Editura Univers, 1980, p. 65: traducere de Viorica Nișcov.

³⁾ Că la capătul călătoriei și, implicit, al anchetei ai o întîlnire cu sine, iată ce

tematizează, să zicem, înși atît de diferiți ca Attar, în *Colocviul păsărilor*, Borges, în *Căutîndu-l pe Almotasim*, și Constantin Amariu, în *Le paresseux*, roman deținător al Premiului Rivarol pe 1955.

⁴⁾ Alături de școala fără profesori, fără elevi (dar nu, Doamne ferește, în înțeleșul ce i-l dă Ivan Illic în *The Deschooling Society*), fratele fiului risipitor bîntuie *Jurnalul filosofic* din 1944 al Pălinișanului, căruia bunii prieteni - Eliade ori Cioran - i se repliaseră în Occidentul untului abundent. O hi vorba de o mascată pledoarie *pro domo*? Oricum, lecturii noiciene îi preferăm o mai subtilă apropiere de rosturile odraslei prodigale, revizitată de Marie Balmory, *op. cit.*, pp. 127-128. Pentru aceasta din urma, «tînărul iese dintr-o relație duală, maternantă, cu tătinele; advine ca subiect, asuma persoana întîi a singularului, ceea ce

face din el un nou născut, un fiu pe bune, în vreme ce frătinele-i va fi rămas lipit de curul instanței paterne». El, junele, a călătorit prin lume, a cunoscut mizeria și necazurile curente, l-au crezută mort, el însuși decedat și-a crezut paternelul, procesul individuațiunii și-a urmat cursul, pentru ca să poată cei doi, tătine și fiu, «incetînd a se cunoaște, să se recunoască».

⁵⁾ *Gestul și cuvîntul*, I, pp. 94-98, Editura Meridiane, București, 1983: traducere de Maria Berza.

⁶⁾ În *Illuminationen*, Suhrkamp Verlag, «Taschenbuch» Frankfurt am Main, 1977, pp. 385-410.

⁷⁾ *Ibidem*, p. 387.

⁸⁾ Cf. Mira și Constantin Lupeanu, *Prefața la Wu Jingzi: Întîmplări din lumea cărturarilor*, Editura Minerva, 1982, p. XIV.

Ovidiu HURDUZEU

NUMELE meu e Vasile V. Vasile, fiul șoferului Vasilică. Brunet, înalt de un metru optzeci și doi; "frumușel" ar spune femeile, "cam deșirat și fără vlagă", ar preciza bărbații. De meserie, fotograf. Cândva reproduceam opere de artă. Nu direct. Reproduseri mari după reproduceri mici, din albume, calendare sau chiar de pe timbre. De pildă, luam un album cu reproduceri după opere de artă, fotografiam tablourile de pe fiecare pagină, apoi le măream cât se poate de mult.

Visul meu era să realizez o reproducere gigant a *Girafei în flăcări*. Ar fi trebuit să fac copia altei copii de dimensiuni considerabile. Un *Dali* de 20 de metri înălțime. L-aș fi pus în mijlocul unui câmp de trifoi sau lucernă. Nimic împrejur. Să umbli pe câmp fluierând, și deodată să-ți apară *Girafa* lui Dali. Arzând. *Epatant, n'est-pas?*

Un tip cu picioarele pe pământ, nu mă hrăneam nicidecum cu iluzii. Când nu lucram efectiv, străbăteam țara în lung și-n lat în căutare de clienți pentru reproducerea mea. Însoțit de Klaus și Zoe, soția sa, imi petreceam o mare parte din viață bătănd coclaurile. Ziua, umblam din sat în sat într-un GAZ, vopsit în galben metalic, ce abia mai trăgea o roluță burdușită cu aparate foto și reproduceri înramate. Noaptea, dormeam prin vreo câpiță de fân la marginea drumului sau îngheșuiți toți trei în roluță.

În vremurile acelea, aș fi nedrept să nu recunosc, mă simțeam fericit. O fericire caldă. Nu trăiam nici în trecut, nici în viitor. Nu bănuiam nimic din ceea ce urma să se întâmple, nimic din ceea ce se pare că aș fi ratat cândva. Inocența asta, în loc să mă inhibe, mă făcea să mă simt în largul meu. Mă mulțumeam cu mine, exact așa cum eram. De ce să-mi fi dorit să trăiesc altcumva decât o făcusem până atunci? Nimic nu rămâne intact pe lume. De miști o singură moleculă, un singur atom, universul întreg se mișcă și el. Nu mai e ceea ce a fost, ci este deja altceva. Tot așa, dacă o infimă particică din viața mea s-ar fi desfășurat altcumva decât a fost dat să se întâmple, aș mai fi fost eu, Vasile V. Vasile? Nu cumva, sub numele meu, o altă persoană și-ar fi dus traiul?

Într-o după-amiază, când GAZ-ul ne lăsa în drum, iar eu, cufundat în măruntaiele motorului, înjuram de toți sfinții, apăru Satana să mă ispitească. Se băgă cu totul sub capotă, de-i rămase afară doar coada îmbirlicată de babuin. "Ascultă!", imi șopti mios la ureche, "am să aranjez să-ți reiei viața de la capăt. Și asta nu o dată, ci de mii și mii de ori!" Ma opri din șurubărit: "Nu vreau decât o copie absolut identică a vieții pe care o trăiesc a-

cum! O reproducere perfectă, repetată la infinit!" Satana se zbârli din toți perii: "Cum adică? Vrei să-ți reproduc de-a pururi traiul ăsta mizer?!" "Exact! În cele mai mici amănunte. Prefer să fiu eu, decât altul." Bang! Bang! Coadă-i lovea nervos tabla caroseriei. "Omule, nu ești în toate mințile? Cum să repun în aceeași ordine mii de detalii puchinoase? Crezi că GAZ-ul se strică exact în același loc,

acum și-n vecii vecilor?" "Lasă vrăjeala!" i-o retezai. "Descurcă-te! Să reiau totul de la capăt, dar să rămân același mereu!" Într-o clipită, coada de babuin se îndreptă, se făcu băț: "Imposibil! Eu creez, nu reproduc!"

Îmi sări muștarul. I-am ars un dos de palmă, de i-am mănjit tot botul cu ulei și vaselină. Pentru orice eventualitate, rostii în gând o rugăciune, și-mi chemai în ajutor ingerul păzitor. Surprins de îndrăzneala mea și presimțind o intervenție divină, Satana își luă talpășița. Sări în șanțul de lângă drum, din șanț o zbughi într-un lan de porumb, și dus a fost pe pustie...

Pe vremuri, mă pricepeam să fac tot felul de jonglerii. De pildă, mă urcam pe capota GAZ-ului și jonglam cu trei portocale, uneori chiar cu patru. N-am reușit însă niciodată cu două mere și două portocale la un loc.

Ritmuri neutre, desfășurări egale. Trăiam o viață lipsită de evenimente. Îmi amintesc totuși cu claritate ziua când Klaus și Zoe s-au căsătorit. "Nunta" a avut loc în garajul din curtea casei lui Klaus. Cu ușile în-cuiate și un singur personaj: Eu.

Parcă o văd pe Zoe: stătea pe butoi și se smiorcăia:

- Mi-e frică, Klaus! Ce-o să zică mama?

Klaus încerca să destupe sticla de șampanie cu o șurubelniță.

- Tot timpul, ce-o să zică, ce-o să zică! O să se obișnuiască. Fetele se mărită devreme.

- Adică, de aia m-am măritat eu cu tine, că fetele se mărită devreme!

- Nu de aia! Dar părinții vor găsi întotdeauna ceva contra.

- Klaus, auzi? Eu nu-s mașină! Ți-o spun de la bun început, pe mine nu mă mai repari, trebuia să mă lași în pace, dacă știai... Spune-i, șefu, că eu nu-s mașină!

I-am spus lui Klaus că-n căsnicie mecanica nu avea ce căuta.

- Dar cine a zis, șefu, de mașină? Am zis eu asta? Adică nu știe ce simt pentru ea? De ce să plângă acum?

Am despachetat darul meu de nuntă. O copie color a *Soțiilor* lui De Chirico. Muncisem la ea o săptămână.

- Sunt orbi? m-au întrebat amândoi.

- Nu.

- Atunci?! Parcă-s...

Poc! Dopul sticlei de șampanie impușcase un carburator ruginit. Am ciocnit paharele. Clinchetul ascuțit persistă și acum în memorie...

IN NOPTILE calde de vară, în vreo câpiță de fân, mă gândeam la ce m-aș putea gândi. Mă gândeam la ce m-aș putea gândi

Întâmplări din

gândind. Eram liber să-mi aleg gândurile, gândind gânditul.

Greu. Nu eram filozof; doar fotograf. Uneori jongler.

Adorream...

INTR-O bună dimineață, nu m-am mai trezit în câpița de fân de la marginea drumului. Când am deschis ochii, privirea s-a lovit de ecranul unui computer: "Welcome! Windows 95". "Pesemne Satana își luase revanșa", a fost primul meu gând.

Sau poate era vorba de o formidabilă invenție tehnologică. Un tip, îmbrăcat în blugi și un tricou bleumarin cu emblemă *Fantasy Incarnations Inc*, imi întinse mîna.

- Bine-ai venit printre noi!

Mă invită să iau loc. Îmi făcu loc pe colțul unui fotoliu. Tipul, instalat la un birou, începu să-mi vorbească pe un ton grav care nu reușea totuși să-i ascundă emoția:

- Voi fi scurt și la obiect. De azi înainte vei începe o existență nouă. Până acum ai lăncezit într-o proză scrisă de mine.

Se ridică de la birou și-mi înmânează un manuscris de câteva pagini. Citesc titlul: *Dali sau gherghine*.

- Din punct de vedere estetic, proza are, desigur, meritele ei. A luat și un premiu.

Își aruncă semnificativ ochii spre o diplomă înramată de pe perete.

- Din păcate însă, proza mea - trebuie s-o recunosc - își are limitele ei. Este un bun exemplu de ceea ce înseamnă "literatură".

Se îndreaptă spre o mașină de făcut "expresso".

- O cafea?

- Nu, mulțumesc, îi răspund.

Curăț filtrul de zaț și continui să-mi explice:

- Ei, bine, astăzi, în condițiile democrației și ale economiei de piață, literatura este un fenomen anacronic. Prea multe energii stau încătușate în intriga unui roman. În universul literaturii, milioane de oameni sunt osândiți să se supună unor stricte canoane estetice. Statutul de "personaj" îi defavorizează, frustrându-i de oportunitățile de care se bucură semenii lor din lumea reală. Mai mult. În literatură, libertățile și drepturile civile sunt grav încălcate. Personajele depind de un text scris, sunt obligate să repete mereu aceleași gesturi, să reproducă la infinit aceleași cuvinte. Simple marionete în mâna unor indivizi fără suflet ce-și spun cu emfază "iubitori de literatură". Deși sclavi, personajele se cred fericite, nu își dau seama de condiția lor ingrată, fapt cu atât mai trist și vrednic de plâns. Atâta timp cât vor rămâne închise în cărți, emanciparea acestor năpăstuiți ai soartei va fi menită eșecului!

În timp ce-mi turuie discursul, îi citesc la repezeală proza. Coincidență? Magie? Fenomen paranormal? Personajul Vasile V. Vasile sunt eu!

- Din fericire, avem posibilitatea să îndreptăm situația în mod radical. Aici, în Silicon Valley, am dezvoltat tehnologiile necesare să încarnăm personaje.

Mă trece un fior pe șira spinării. Dacă tipul are dreptate...

- Zi de zi, sute de personaje sunt scoase din pagini îngălbenite, libere

să-și urmeze adevăratul destin...

...dacă nu sunt ceea ce sunt, ci pur și simplu gândurile lui încarnate?!

Închide pentru un moment ochii.

Extatic:

- Să-ți mângâi personajul pe creștet! Există oare bucurie mai mare?

Se repede spre mine și mă strânge zdravăn în brațe. Îmi cade proza din mână.

- Vasile, copilul meu... Vasile!

O situație delicată. Să-l accept? Să-l resping? Mai bine îl îmbrățișez precum fiul rătăcitor, trăgând cu ochiul la vițelul cel gras.

- Tată! Părintele meu!

Cum să nu mă recunosc în proza celui căruia îi spun acum "părintele meu"? Cum aș putea nega faptele scrise de el? Doar eu, Klaus și Zoe organizasem expoziția *Dali redivivus* în căminul cultural din satul Smiorcani! Să-i uit pe Pazaghilă și Cazmălie? Pe tovarășul Ivan, cel care prin anii '60 imi aducea zahăr caramel? Părintele meu a surprins chiar modul în care tovarășul Ivan mi-a rămas întipărit în memorie; un balaur cu solzi negri, lucitori, vărsând pe nări râuri de miere. (Cu o singură deosebire: nu mi-a trecut vreodată prin cap să interpretez în vreun fel imaginea cu balaurul. În cazul acesta, părintele meu imi atribuie propriile sale fantezii, cum că mierea de albine ar fi prelucrarea subconștientă a gustului zahărului caramel.)

Totuși... e greu să-mi închipui că viața mea dinainte s-ar fi redus la 12 pagini de proză. E adevărat, acum tot ceea ce-mi amintesc sunt cele scrise în *Dali sau gherghine*. În fiecare literă, în fiecare cuvânt, în fiecare propoziție, e o parte din mine. Ca și când, întreaga mea existență s-ar fi concentrat în acel banal episod, ca și când eu însumi n-aș fi fost decât suma cuvintelor lui *de atunci*.

Și dacă la mijloc e o lucrătură drăcească? O fi trăit dintotdeauna bine înfip în lumea reală, doar că Satana imi întunecă acum mintea, mă face să cred că aș fi cândva personaj literar. Tot ce se poate. M-am trezit brusc printre străini. Mulți imigranți ajunși în Statele Unite o iau razna. Întrebarea totuși mă roade: cine...cine am fost eu *înainte*? La naiba, nu pot găsi un răspuns!

DESEORI, când n-am la îndemână un răspuns adecvat, apelez la puterea imaginației. N-oi ști eu cine am fost, dar sunt liber să-mi construiesc în minte trecutul. De pildă, imi place să cred că odinioară trăiam la suprafața adâncurilor. N-aveam trup, doar culori vii și fulgurația unei forme frumoase. Survolam cuvinte banale, mă ondulam după lucruri mărunte, mă înfășuram în jurul unei imagini compromise de atâta uzaj. Plonjam pentru o clipă în adâncimi abstracte, cu riscul de a fi înghițit în invălmășeala de cauze și efecte. Imediat, fășneam spre înalțuri. Mă pliam, mă depliam, mă întortocheam. Nici Satana, nici părintele meu n-ar fi putut să mă fixeze "în teritoriu". mă adaptam, mă angajam, doar ca, imediat, să mă degajez, să mă dezangajez... Mă mișcam rămânând în repaos, avansam trăgându-mă îna-

Silicon Valley

poi. Alunecam printre situații, mă strecuram printre fraze, urmam linia sinuoasă a frontierei. Niciodată prezent, mă fofilam printre un "deja" și un "nu încă", într-un permanent decalaj față de mine și lumea lui Dumnezeu. Un contrapunct.

Girafa în flăcări persistă pe retina ochilor mei. Dar nu e girafa pe care o știam. A dispărut copia estompată în copia copiei. Girafa se alungește dincolo de imaginile ei, vizibile și invizibile, dincolo de modelul din tabloul lui Dali, dincolo chiar de girafa din Arca lui Noe. Mișcări oculare, mici și rapide, o assemblează, o dezassemblează, o reassemblează, o dizolvă într-un du-te vino de reflexii ce durează doar fracțiuni de secundă. Ochii mi se zbat în tâmpole, tâmpolele în creieri, creierii vibrează în tot corpul. Nimic nu trese în afară; neistovite, intensitățile explodează în puzderia de senzații subcutanate. În carnea mea, girafa își mistuie ultimele reflexii, își arde numele până la litera cea de pe urmă. Rămasă fără suport, alungirea rece mi se scurge în sânge. Îi văd umbra lichidă prelingându-se printre hematii și leucocite.

UN GÂND continuă să nu mi dea pace, mă tot înghiontește în coaste: "Dacă existai în carne și oase, înainte de nașterea prozei cu pricina? Dacă undeva, în Balcani, o familie încă te așteaptă? Nevasta îți ține poate candela aprinsă, se roagă la Dumnezeu să te întorci. Maică-ta ți-o fi pus tacâmuri la masă, ți-o fi făcut papanași și colțunași, așa cum îți plac ție. Dacă Vasilică, taică-tău nu-i mort, ci doar plecat cu camionul la Borșa, să facă rost de caș proaspăt și smântână din aia grasă, de o tai cu cuțitul? De ce crezi că vreodată ai fost gădurile, reproduce într-o carte, ale unui tip de aiurea? Nu-i mai de bun-simț să vezi în tine bărbatul vajnic, născut din femeie și botezat creștinește? Poate, pur și simplu, Dumnezeu a făcut să-ți iasă în cale o proză. Cum altora li s-a întâmplat să cadă pe stradă și să-și rupă vreun braț, tot așa, ție, ți s-a întâmplat să devii "personaj". Uite așa, deodată, a survenit proza asta în viața ta! Dacă ar fi să ne luăm după Paracelsus, fața lumii e acoperită de semne invizibile ce se cer trăite și interpretate. Mai știi? Poate și *Dali sau gherghine* era un hațis de asemenea semne, înainte ca el s-o fi așternut pe hârtie. O fi pășit înăuntru ca într-un triunghi al Bermudelor. Nu numai tu, ci și Pazaghilă, și Căzmălie, și Zoe, și Klaus, și tovarășul Ivan. El, ce-și spune acum "părintele" tău, a profitat, te-a învăluit cu cuvinte, ți-a creat din fraze dibace o existență plăcută, care, pesemne, ți-a convenit, nu ți-a dat niciodată bătaie de cap. Nu-i de mirare c-ai uitat de lumea de aici. Iar acum, ce vrea "autorul" tău? De ce te-a adus lângă el în America? Nu cumva, a pus-o în cui cu scrisul, după ce o fi încercat zădărnice să devină mare prozator de limbă engleză? Se prea poate ca mulți americani să fi trecut pragul ficțiunilor lui, să-i fi devenit personaje. Aștia sunt dornici de schimbare. Există însă temerea că, odată aflați înăuntru, au început să dea semne de plictiseală,

să-și dorească să revină în lumea reală. Practic, gândindu-ne logic, americanii n-aveau cum să facă mulți purici în pielea personajelor lui. Nu-i greu de imaginat cum, unul câte unul, s-au desprins din cuvinte, și-au pus picioarele la spinare și tulo! afară din proză! Acum, când e sterp și nu mai îndrăznește să scrie un rând, părintele tău și-a amintit de vechile lui personaje. Ce și-o fi zis? Hai, să-l aduc pe Vasile, să nu rămân singur cuc la bătrânețe. Te-a adoptat și te-a scos din Balcani. Ție îți vinde însă gogoși, îți spune că te-a zămislit din cuvinte și fraze, doar-doar l-oi iubi precum Iisus pe Tatăl ceresc.

- Vasile!
Tresar.
- Nu băga în seamă toate prostiile! Astea-s himere păcătoase, îți otrăvesc sufletul!
Cum m-a ghicit?
- E târziu, să te conduc în camera ta!

Coborâm pe o scară interioară într-un salon de primire. Pe pereți, tablouri de René Magritte. Recunosc dintr-o ochire *Asasinul amenințat*. Pe o canapea, victima - o femeie goală, cu o pată de sânge la gură. La fereastră, se sgâiesc capetele a trei indivizi. Un al patrulea, cu un ciomag în mână, stă amenințător după zidul de la intrare. Indiferent în fața iminentei amenințări, ucigașul ascultă sunetele ieșite din pâlnia unui patefon. Lângă el, aruncate neglijent pe un scaun, pardesiul și palăria.

- Originale?
- Nu, reproduceri.
Din salon, intrăm într-un holșor și, imediat în "camera mea". De data asta, de jur împrejurul camerei, o frescă murală.
- Se numește *Dialectica victimizării*. Opera unui artist din Silicon Valley.

Tot felul de victime. Deși par să facă corp comun, figurile sunt distribuite în unități compoziționale independente. Fiecare victimă pare preocupată de propria-i persoană. Pe perețele din dreapta, un grup de burgezi sângerează printre cactuși. La dreapta lor, opt victime cu chipuri de revoluționari. Agită steaguri, dau cu pietre, își vântură măciucile pe deasupra capetelor. Culoarele dau în clocot, îmi biciuiesc simțurile. Instinctiv, mă trag la o parte. Pe peretele din stânga, victime din domeniul tehnologiilor înalte, aruncate grămezi, grămezi în spatele imprimantelor cu laser. Lângă geam, un VIP uriaș fusese pictat în chip de nud voluptuos. Măinile și le ridicase a rugăciune, strângând în pumn un telemobil încrustat cu o cruce. Probabil, o alegorie a fertilității într-o lume de nevoiași. Pe plafon, victime cu înfățișări aspre; capetele le sunt pictate ca niște guri care urlă. Când mă văd, jenate, se o-presc din urlat. De o parte și de alta a ușii, victime grase de pleznesc le mânăncă hrana unora costelive. Ideologi slugamici le supraveghează, amuzați de spectacol.

- Îți place?
Să zic nu?
Iese din cameră, lăsându-mă singur în centrul lumii victimizate.

Profil de medalie

PE BARBATUL svelt și impunător, ca profil de medalie, poetul Radu Boureanu, l-am cunoscut prin 1933 sub streășina cafenelei Capșa, în societatea unor prieteni mai tineri decât el, aspiranți și ei la grațiile muzelor. La întâlnirile din acel loc, ținute la orele prânzului, se făceau cunoștințe și se purtau discuții, iar un nume ca Radu Boureanu înregistrat aici, în ținuta lui elegantă, apărea ca un eveniment al acestor divanuri. Pentru că el era un scriitor deja întâlnit prin paginile revistelor și nu de mult își publicase în colecția revistei *Azi* volumul de debut intitulat *Sbor alb*. Dicteul său liric din această carte se inscria în perimetrul unei modernități evolute, din vecinătatea lui Vine și Blaga, operând elaborarea versului după rigorile mai slăbite ale tiparelor clasice și pe ritmica unduitoare a versului liber. Iar conținutul tematic era cel al poeziei de totdeauna. Păstrez și acum exemplarul din această primă a sa carte, pe care poetul mi l-a oferit atunci și în care poemul *Anna Maria de Valdelièvre* le-a părut multora din spiritele cele mai avizate un sunet nou în poezia românească. Tot în revista *Azi* Radu Boureanu a debutat și ca prozator semnând nuveleta *Ustîne sau coliba goală*. Este o foarte poetică și originală povestire, care evocă în imagini de neuitat atmosfera Dobrogei, cu pământul ei auster ars de soare, înfățișându-ne un tablou

iar elevul n-a uitat să se recomande și el, îl chema Eugen Jebeleanu. Cât despre opțiunea lui pasionată pentru arta culorilor, poetul își petrecuse vacanțele copilăriei explorând natura și lumea dintre Dunăre și mare, întâmplându-se ca acolo să-i întâlnească pe alți exploratori mai în vârstă, care erau maeștri renumiți ai creionului și pensulei, cu nume ca Steriade, Tonitza, Pallady și la care a făcut atunci o îngăduită și benevolă ucenicie, dornic să le deprindă arta și meșteșugul. Astfel, lucrările lui de mai târziu, desene, acuarela și pictură în ulei, au putut fi omologate ca operă de profesionist.

Poezia din cărțile care au urmat debutului: *Golful sângelui* și *Cai de apocalips* a fost concepută tot pe o motivare existențială în relația om-natură, iar temele sociale au primit investirea în volumul *Sângele popoarelor* și în poemul dramatic în versuri *Satul fără dragoste*, ilustrat grafic de pictorul Anastase Demian. Lângă creația originală a poetului, care curge totdeauna armonios, muzical, se cere trecută la activ și mult prețuită muncă de traducător din poezia flamandă din care Radu Boureanu a făcut o adevărată operă de recreare. La fel de prețuite și înconunate de succes s-au dovedit a fi și romanele de reconstituire istorică *Viața spătarului Milescu* și *Petru Cercel*, editate de mai multe ori.

În momentul despărțirii sale de lume vom nota că Radu Boureanu a fost membru fondator al Uniunii

Radu Boureanu (1906-1997)

exotic lucrat în arabescuri. Acest exotism dobrogean și pitorescul lui poate că ne erau inculcate înainte de prozele tot atât de artistic lucrate ale lui Emanoil Bucuța.

Până la acea dată scriitorul mai experimentase și alte forme de creație, în arta interpretării teatrale și în cea a culorilor. El făcuse parte din compania dramatică novatoare *Treisprezece și una*, alcătuită de George Mihail Zamfirescu, apărând pe scenă ca actor. Când a ajuns la Brașov, cu un turneu al acestei trupe, s-a pomenit căutat în culise de un elev din cursul superior de liceu, care l-a întrebat dacă poate avea onoarea să-l cunoască pe poetul Radu Boureanu. Da, i s-a răspuns că avea această onoare,

Scriitorilor și membru al Societății Scriitorilor români care a precedat-o, făcând în repetate rânduri parte din organele de conducere ale breslei. Activând la început în presa zilnică și în publicistică, a condus un timp revista *Viața Românească*. Dar Radu Boureanu a făcut parte și rămăsese printre ultimii în viață din cei care au trăit elanurile, succesele și criza acelei tinere generații glorioase cantonată în anii de la începutul deceniului patru.

Dispariția lui lasă un gol în lumea scrisului și regretul profund al cititorilor de literatură și al confrăților, care pierd în el un mare artist și un om de mare omenie.

Vlaicu Bârna

Un proiect de stagione

CA ORICE demers selectiv și ordonator, elaborarea unei stagioni de concerte, chiar dacă nu poate satisface toate gusturile trebuie să se adreseze unui public cit mai diversificat. Este ceea ce încearcă să facă proiectul de stagione al Direcției Formațiilor Musicale ale Radiodifuziunii Române; acesta își propune să mulțumească pe cei ce preferă să regăsească mereu muzicile iubite dar și pe cei curioși să descopere teritorii mai rar străbătute, alterând paginile sonore îndrăgite cu altele neștiute, să ofere re-ascultarea securizantă cu explorarea, calmul cu problematicul, farmecul discret al camerăului cu spectaculosul vocal-simfonicului. De aceea repertoriul se extinde pe o arie vastă de la Bach la contemporani. Și à propos de Bach - va fi mult Bach, într-un ciclu ce include piese concertante, cantate, suite etc. Mi-amintesc că a fost o perioadă, cu ani în urmă când un program Bach era cea mai sigură garanție de sală plină, îndeosebi cu tineri. Fascinația aceasta a durat câțiva ani apoi s-a stins; de unde a izvorit și de ce s-a epuizat, de ce nu s-a transmis generațiilor următoare sînt întrebări ce țin de fluctuațiile receptării muzicii, fenomen ce nu și-a găsit încă la noi analiștii; dar oare va reinvia ea acum?

Iar în ceea ce privește cealaltă extremă temporală, contemporaneitatea, ea constituie de asemenea un centru de

interes: în primul rînd prin omagiile aduse unor maeștri ai muzicii românești care în lunile acestea implinesc rotunda vîrsta de 70 de ani: Ștefan Niculescu, Tiberiu Olah, Valentin Gheorghiu. Și alți compozitori de marcă sînt prezenți în stagiunea Formațiilor Radio - Orchestra Națională Radio, Orchestra de Camera și Corul, se vor putea asculta lucrări de Alfred Alexandrescu, Doru Popovici, Theodor Grigoriu, Ede Tereny, Csiky Boldizsar, Mihai Moldovan.

În general iubitorii muzicii secolului XX, doritori să asculte foarte rar sau niciodată cîntate în salile noastre, vor fi satisfăcuți văzînd pe afișe - în pofida dificultăților financiare pe care le implică asemenea programări - numele lui Elgar, Castelnuovo-Tedesco, Schönberg, Vaughn-Wiliams ș.a.

În preferințele publicului la loc de cînstă stau lucrările vocal-simfonice care dau fast unei stagioni; și în această direcție promisiunile sînt foarte atrăgătoare: prime audiții ca *Missa Scala Aretina* de Francisco Valls, Cantata *Actus tragicus* de Bach, opera radiofonică *Sfîntul Francisc de Assisi* de Honegger, *Requiemul* de Tore Takemitsu sau alături cu mult iubitele misse mozartiene, *Requiemul german* de Brahms, Vivaldi.

Continuînd o formulă inițiată anul trecut, programele vor fi grupate în funcție de o idee conducătoare în cicluri intitulate "Maeștrii Barocului",

"Concertul romantic pentru pian", "De la Marea literatură la Marea muzică" ultimul bucurîndu-se de introduceri docte dar inviorate de verbul acid al lui George Pruteanu.

Acesta este repertoriul. În ceea ce privește capetele de afiș în limitele posibilităților actuale, lucrările stau desul de bine. Vor evolua în Sala Radio artiștii de frunte ai țării și alături de ei și invitații din străinătate. Unii dintre aceștia sînt nume familiare frecvențatorilor săliilor de concert, alții cu care vor face cunoștință în acest sezon sperăm să nu-i dezamăgească. Și promovarea tinerelor talente este una dintre menirile orchestrelor de radio; și în alți ani și-au adus contribuția la descoperirea și încurajarea unor valori autentice. Mai multe asemenea nume de perspectivă vor figura în programele anunțate, ca soliști sau în recitaluri. Iar în bogata agendă de recitaluri, un public ce începe să se cristalizeze în jurul formației și implicit și al genului își va da întîlnire în serile memorabile ale Cvartetului Voces.

Cu toate că ordinea și calmul benefic muncii fructuoase sînt zdruncinate din interiorul comunității artistice a Radiodifuziunii, că energiile se consumă în direcții distructive mai mult decît în trăire artistică, acest program elaborat cu grijă, este o dovadă că în pofida oricărui tensiuni meschine viața artistică trebuie să continue neabătută.

Elena Zottoviceanu

"Creativitatea" interpretului

IN "R.I." nr. 30, distinsa doamnă Ada Brumar, în cadrul unei cronici mai ample a "Festivalului Internațional al Muzicii de Cameră" (Brașov, 1997), îmi face cînstă de a poposi asupra interpretării date de mine "Variațiunilor Boldberg" de J.S. Bach. Este, fără îndoială, absurd ca un artist să îi replice unui critic: "ați greșit, trebuia să mă laudați, trebuia să vă încînte ceea ce am făcut"! Nu mă "apăr", așadar, chiar fiind - de unde mă cunoaște Doamna Brumar atît de bine? - "bizar, fantast, egocentric". Îmi permit însă să cred că gentilul meu critic a expus rudimentele unei chestiuni extrem de interesante, depășînd cu mult interesele sau vanitățile mărunte ale mele sau ale domniei sale. Astfel, interpretul poate fi "creativ, creativ... dar cum și pînă unde?" - se întreaabă, în relație cu presupusele mele "excese", Ada Brumar. Un răspuns strict profesional, tratînd raportul dintre "soliditatea" textului muzical și "fluiditatea" interpretării, nu poate fi dat într-o revistă preponderent literară. Reluînd preocupări mai vechi, încerc totuși să dau un răspuns parțial, în plan estetic.

Esteticile contemporane ale interpretării par obsedate, multe dintre ele, de imperativul obiectivității. Obiectivitate față de text (partitură), față de operă, compozitor, stil, epocă ș.a.m.d. Rareori, un critic excepțional ca André Tubeuf spune că nu excesele subiective ci *literalismul asfixiant* distruge muzica. Implicația obsesiei obiectivității este următoarea: ar exista un ansamblu de reglementări, o legislație a interpretării, stabilite într-o eternitate. Compozitorul ar fi adevăratul, unicul artist, creator, demiurg. Interpretul, raportîndu-se la o operă preexistentă, trebuie doar să "redea", să "reproducă", în științifică fidelitate, opera. Probitate, bună intenție? De fapt, apelul misticoid la instanța

"Științei" interpretării slujește îndeosebi negării Naturii, desconsiderării și chiar anihilării acelei îndreptățiri genuine care guvernează, dincolo de puterile voinței, actul artistic autentic. Interpretarea muzicală este subordonată, într-o bună măsură, compoziției, rămînd totuși o artă, nu o știință. Nimeni nu poate fi "subiectiv" sau "obiectiv" decît între limitele care îi sînt proprii, limite tehnice, intelectuale, sufletești, spirituale. Obiectiv cu adevărat este refuzul oricărei opere muzicale de a se lăsa interpretată fără talent. O subiectivitate marcantă se poate spiritualiza. "Obiectivarea" nimicului este însă perfect inutilă.

Ce este și ce nu îi este permis interpretului? Două ar fi pozițiile extreme: A. *interpretului nu îi este permis nimic*; și B. *interpretului totul îi este permis*. Superficial privite, singura rezonabilă dintre cele două teze ar fi cea dintîi, susținută și prin vorbele des citate ale unor mari interpreți. N-a spus Toscanini: "să nu fim compozitori în opera altuia"? N-a spus Lipatti: "serviți muzica"? N-a spus însuși George Enescu: "în calitate de interpret nu îmi este îngăduit să am o poziție personală"? Aparent, subversiva, anarhică teză B nici nu ar putea intra în discuție.

Nu e chiar așa. În răspăr cu propriile afirmații, genialele interpretări enesciene erau tot ce se poate imagina mai personal, mai subiectiv, tocmai această asumare pătimașă a muzicii "servind" cu asupra de măsură cerințele compozițiilor. Una este legenda modestie enesciană, calitate umană prețioasă, alta este elocvența "fericit subiectivă" a interpretărilor sale. Și apoi de ce să nu îi cităm și pe Casals (care declara "o ofensă la adresa artei" ceea ce numim "respectul pentru semnele scrise"), pe Mahler - "Lucrurile cele mai însemnate nu sînt conținute în partitură", sau pe Wilhelm Furtwängler - "Eu dirijez nu

portativele, ci ceea ce se află între ele". Importanța enormă a partiturii nu trebuie deviată înspre primitiva fetișizare a sa. "Partitura și numai partitura!" este un slogan ce ne azvîrle în plin neoprotestantism muzical. Cel puțin alți doi factori trebuie să completeze demersul interpretativ: convingerea personală a interpretului (dacă acesta este capabil să aibă o convingere) și cunoașterea adîncită a Tradiției interpretative. Tradiție care *nu începe* cu Gould, Richter, Lipatti - oricît de mult i-am admira pe acești mari interpreți.

Pentru a fi "creativ" în interpretare trebuie să depășești (decî să domini în prealabil) etapa lecturii fidele. Să fii capabil să oferi o imagine cît mai exactă cu putință în ce privește datele quasi-scolastice încorporate în partitură. Fără inițiere, fără severitate și rigoare nu se poate accede la libertate - cel mult la anarhie. La un nivel mai înalt însă, este o răspundere mult mai mare aceea de a da socoteală pentru opțiunile interpretative asumate decît a ascunde în dosul unei umilinte mimate, o plictisitoare incapacitate artistică.

Da, interpretul este subordonat compoziției. Cu voia sau fără voia sa, el este însă și un "muzician în general", care oferă implicit un punct de vedere, subiectiv și coerent, asupra istoriei viei a capodoperelor muzicale. Abordîndu-l pe Bach, îl va diferenția stilistic de Chopin, de Wagner, de Enescu, fără a se putea debarasa de backgroundul său, al unui muzician care i-a cunoscut pe Chopin, Wagner, Enescu. Interferențele antiistorice, "încrucșările" înmiit variabile și mai totdeauna incontrollabile, sînt parte din vitalitatea manifestă a muzicii. Dacă înțelegem prin "obiectivitate interpretativă" dezideratul de a nu comunica nimic personal, rezumînd rolul interpretului la cel de transmițător mecanic al "mesajului neîntinat" al

Omagiu pentru Artist

REGIZORULUI "centenar" ALEXA VISARION (50+30+20=100), personalitate de mare prestigiu a teatrului și filmului românesc, a cărui prezență de 30 de ani în teatru și 20 de ani în film a marcat un drum artistic original și viguros, strălucit student al marelui regizor-pedagog Radu Penciulescu, remarcat de public și de presă încă de la debutul său în forță la Studioul Casandra (1970) cu spectacolul *Cartofi prăjiți cu orice* de Arnold Wesker, creator al unor spectacole de anvergură artistică și viziune profund personală cu opere ale dramaturgilor români și străini, printre care I.L. Caragiale (*Năpasta, O noapte furtunoasă, D'ale Carnavalului*), Lucian Blaga (*Meșterul Manole*), Shakespeare (*Richard al III-lea*), Cehov (*Unchiul Vanea, Trei surori*), Gorki (*Barbarii*), Büchner (*Woyzeck*) sau ale unor autori moderni, lansați de el pentru prima oară pe scena românească (Fănuș Neagu - *Echipa de zgomote*, Athol Fugard - *Sizwe Bansi a murit*) la teatre din București (Giulești, Nottara, TNB), din Cluj, Târgu Mureș, dar și din SUA (Wisconsin-Milwaukee, Louisville), Islanda, Suedia, Rusia, profesor în țară și peste hotare, transmițându-și experiența noilor generații de artiști, inițiator al unor acțiuni importante în domeniul promovării teatrului românesc în circuitul universal, printre care Teatrul Româno-American, cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani, *Uniunea Teatrală din România* (UNITER) îi urează sănătate, viața lungă și aceeași combustie creatoare, forță imaginativă și capacitate de pătrundere în adîncul adevărurilor vieții și artei, același farmec electrizant în susținerea ideilor sale artistice, pentru bucuria spectatorilor și a tuturor celor care-l apreciază și-l iubesc.

Cu admirație și bucurie,
La mulți ani, Visarion Alexa!

compozitorului, această obiectivitate pur și simplu *nu există*. Interpretul, datorită "impedimentului" de a fi (încă) viu și de a fi el cel care cîntă, se exprimă inevitabil și pe sine, indiferent de situația sa "egocentrică", antropocentrică sau teocentrică. Am avut vina, recunosc, de a nu vedea în "Variațiunile Goldberg" giumbușlucuri aritmetice sau un "divertissement nobil". La Bach, abilitatea polifonică nu decade în ludic, în gratuitate încîntată de ea însăși. În mod special Variațiunea a 25-a duce cu gîndul mai degrabă la recitativele tragice și sublime din *Matthäus-Passion*, iar planul tonal contorsionat al aceleiași variațiuni (incluzînd tonalitățile minore centrate pe tonicele re, sol, do, fa, si bemol și mi bemol!) pare conceput mai degrabă de Șostakovici decît de Bach. Deși cunosc notă de notă monumentalul opus bachian, nu sînt așa de convins că posed adevărul ultim al acestei muzici (criticii îl posedă prin natura profesiei...). Cred, însă, și în dreptul la existență al viziunii mele, așa cum cred că singura "obiectivitate" la care interpretul poate avea acces, prin voință și (mai ales) prin natură, este *justa subiectivitate*. Înțeleg prin aceasta un demers interpretativ onest dar creativ, compatibil - identic nu este cu putință - cu demersul creator inițial, al compozitorului. "Creativ, creativ... dar cum și pînă unde?" se întreaabă distinsa doamnă Ada Brumar. Cum? Cu iubire de muzică și atență autointerogație spirituală. Pînă unde? Dacă autentic, *întotdeauna prea puțin*.

Samir Goleacu

Sebastian, un scenarist care n-a mai ajuns la Hollywood

ULTIMUL lucru despre care e vorba în *Jurnalul* lui Sebastian e cinematograful. Și totuși! Această carte - pe care nu o poți citi decât așa cum citea Sebastian în *Tucidide* despre înfrângerea Atenei: "cu stringere de inimă și cu nu știu ce sentiment de umilire" - este, în felul ei și în stilul ei (lapidar, de o teribilă plasticitate vizuală, cu percutanța unui decupaj de film) o carte cit se poate de "cinematografică". O carte *implicit* cinematografică. Dar uneori și explicit.

Întîlnim, destul de frecvent, în *Jurnal*, cuvîntul "cinematografic", cu sensul de pitoresc, neobișnuit, exotic. O blondă sud-americană care colindă globul, azi la Viena, mîine-n Africa, în timp ce noi, alții, zice Sebastian, "putem vegeta o viață întreagă pe Sfinții Apostoli, Popa Tatu sau Radu-Vodă" - e numită "o siluetă de cinematograful". La Operă, Maryse purta o rochie albă "cinematografică de frumoașă". Cînd va fi prădat de un țîlhar, într-o zi de august, pe munte, Sebastian va nota: "Am trăit această situație cinematografică de a fi timp de vreo cinci minute sub amenințarea unei puști, îndreptată spre mine."

Despre echipamentul lui de schior improvizat, Sebastian scrie, ironic, că ar fi "puțin cinematografic". La un bombardament, în '44, "aspectul pieței mari era cinematografic: o scenă de panică în multeime. Sute de oameni alergînd dezorientați, ca niște furnici ameteite" (parcă citim descrierea unui cadru din Eisenstein).

Printre rînduri, se poate înțelege că legăturile lui Sebastian cu cinematograful sînt mult mai profunde decît am fi bănuit. Pe cînd scria la *Jocul de-a vacanța*, în 1936, în ziua în care hotărăște că "Leni îi va părăsi pe toți trei" -, pe cei trei bărbați, Ștefan, Bogoiu și Jef, care "o iubesc, fiecare în felul lui", - Sebastian notează: "Regăsesc o foarte veche amintire dintr-un film pe care l-am văzut în copilărie și care se chema *Cei trei sentimentali*. E o emoție regăsită" (p. 78, s.n.). Se poate deduce de aici că Sebastian era fascinat, din copilărie, de cinematograful. La un moment dat, după ce părăsește "femeia cu sinii cei mai mici pe care i-am văzut vreodată", notează în *Jurnal*: "Am lăsat-o tristă, ca un copil căruia i-ai promis să-l duci la cinematograful și pe urmă îl trimiți la culcare". Sau - în alt an, în altă casă, cu altă femeie - va spune: "întins pe divan cu Thea (...) aveam aerul stupid al unui băiat de 18 ani, care se duce cu flirtul lui la cinematograful, ca s-o pipăie". Apoi, tocmai într-o sală de cinema, lui Sebastian îi vine o idee de piesă (*Alexandru cel Mare*, care se va contopi cu *Ultima oră*): "În timp ce vedeam un film (n.m.: nu aflăm ce film, dar nici nu contează; contează starea pe care i-o dă sala de cinema) mi s-a părut, deodată, că «am găsit» (...) *Am ieșit de la cinematograful într-un fel de excitare optimistă*" (p. 431, s.n.). Cînd, dimpotrivă, se simte pe culmile plictisului, notează în *Jurnal*: "Aș vrea un cinematograful, un concert..." Aș vrea un cinematograful... Dacă relația cu muzica era adîncă și pasională, dacă teatrul, de care era îndrăgostit, îi era prea apropiat, torturant de apropiat (de unde și titlul unui proiect de eseu: "Despre mefocritatea teatrului"), cu cinematograful Sebastian era în alte raporturi: nu pasional, dar amicale, sportive și, mai

ales, constante și temeinice. În '41, în plin război, Sebastian simte că "literatura e un narcotic prea slab pentru toate cîte se întîmplă". Iar filmul are, prin definiție, puternice calități de narcotic. Un exemplu: în seara premierei cu *Jocul de-a vacanța*, Sebastian, ca să-și anestezieze emoțiile, a preferat să... meargă la un film și să se întoarcă în teatru doar la sfîrșit, la aplauze: "Eu am fost la cinematograful. Am văzut un film - și l-am văzut cu toată liniștea, ca și cum n-ar fi fost nimic excepțional în seara asta"...Din nou, nu aflăm care e titlul filmului văzut "cu toată liniștea" (p. 182). Dar, - din nou - nu titlul are importanță, ci magia ecranului, puterea filmului de a fi un bun narcotic!

Vom remarca, în *Jurnal*, că "mersul la cinema" intra în obișnuințele zilelor, și mai ales ale duminicilor. Duminică, 18 oct. 1936: "cinematograful și masă în grup, terminîndu-se cu o penibilă dispută politică cu Mircea". În altă duminică: "M-am dus singur la cinematograful și pe urmă tot singur pe străzi". Sau, altă dată: "Cela, o seară de cinematograful". Sau: Zoe, "fata asta cu care așeară am fost la cinematograful este pentru mine o necunoscută". Sau: "Se întîmplă să trec pe la teatru ieșind de la cinematograful"... Așadar, pe atunci, altfel decît azi, lumea mergea la cinema... Care scriitor român de azi ar putea susține că merge, duminică, în mod obișnuit, la cinema? Mai mult ca sigur: nici unul! E adevărat că, pe atunci, nu apăruse televiziunea și nu apăruse nici mica monstruoasă practică a "filmului pe casetă". Cert este că lui Sebastian îi plăcea să se scufunde în întunericul protector al sălii de cinema; aici filmul învinge muzica. La cinematograful, Sebastian se simțea în elementul lui. Cîta diferență față de starea cu care intră în sala luminată și scrobîtată a Ateneului, "unde nu mai călcașeam de atîta vreme! Nu-mi puteam învinge timiditatea, rușinea, frica (...) Mi se părea că sînt un fel de fantomă revenită pentru o clipă la lumină (...) Pe strapontina mea mă simțeam mizerabil, dizgrațiat, urît, bătrîn, trist, jerpelit (...) Jumătate din bucuria concertului mi-a fost furată de obsesiile cu care venisem acolo, fără să pot scăpa de ele măcar o secundă." (p. 404)

Într-o seară, un dialog Mihail Sebastian-Marietta Sadova reamintește, dincolo de ironia acerbă a lui Sebastian, o veche dispută teoretică: a dubla sau a nu dubla filmele. "Am observat cît de barbare sînt filmele sonorizate în altă limbă decît aceea în care au fost turnate" e de părere Sebastian. Perfect adevărat. Doar că istoria avea să le dea amîndurora dreptate: dacă la noi dublajul - din fericire! - n-a prins, în alte părți ale lumii el e o practică curentă și obligatorie.

Să recunoaștem aici, într-o paranteză, cît de nedrept poate fi, uneori, Sebastian, altfel suflet blind și chinuit; de pildă: "Haig arestat ieri(...)" Dar cred că nici Haig nici Marișca nu vor păți nimic. Revoluționari ca ei nu pătesc niciodată nimic" (Haig avea să moară pe front). Sau, despre Cioran, căruia "noul regim îi aduce un spor de salariu (...) Ei, așa da revoluție!" (Cioran, care numai consumator de sinecure n-a fost!).

Sebastian știe să fie nedrept nu numai cu ceilalți, dar și cu sine. După o seară la "Cina", invitat de soții Zissu, declară: "am mîncat tot timpul cu remușcări. Mi-era rușine. Mă simțeam vinovat." Și adaugă: "E de neînțeles acest Zissu, teoretician al unui naționa-

Leslie Howard, un actor admirat de Mihail Sebastian (aici alături de Norma Shearer, în *Romeo și Julieta*)

lism evreiesc integral, care iese totuși seară de seară la cinematograful și la restaurant, două luni după pogrom"... (Părere care îmi amintește de o "expresie istorică" intrată în folclorul, în Polonia, în timpul războiului: "Numai porcii merg la cinema!") Și totuși, pentru Sebastian mersul la cinema se asocia cu ideea de "libertate individuală": 7 august 1941: "Zi de libertate oarecum (am fost și la un film!...)".

După o zi de ianuarie, în casă, cu caloriferul înghețat, Sebastian notează: "Obligat să mă duc la un cinematograful, ca să mă încălzesc." Nu avea cum să-și imagineze că, dacă în vreme de război în România cinematografele erau încălzite, vor veni, peste decenii, ierni la rînd, în care cinematografele vor fi, și ele, complet înghețate...

La 11 mai 1944, cîteva rînduri ca un poem în proză cu iz bacovian: "Am umblat după-masă prin oraș, prea apăsător de singurătate. Nici un om cu care să stau de vorbă. *Nici un cinematograful în care să pot intra*"... Cauza? "Cele mai multe sînt închise. Celelalte dau mizerii, resturi, vechituri, ca într-un nefericit oraș de provincie" (s.n.). Cît de actual sună totul... (La capitolul Actualitate, multe rînduri pot fi citate, cinematograful, din această carte de epocă; doar citeva: "Triste, triste timpuri. Ce val de trivialitate, în care se ineacă toți, din ipocrizie, din lașitate, din interes"... (p. 87). "Sîntem într-o groaznică mahala, o mahala cu literați" (p. 56). "E o imbulzeală teribilă (de ordin moral) pretutindeni. Toată lumea se grăbește să ocupe poziții, să valorifice titluri, să stabilească drepturi (p. 557).

FOARTE interesante lucruri despre atmosfera cinematografulă a timpului citim în dreptul lui 2 septembrie 1944: "Am fost la cinematograful după masă. Se anunța un film sovietic la *Scala*, dar la ora 4 nu erau locuri - și atunci am intrat la *Aro* să revăd, după atîția ani, *Intermezzo*, cu Leslie Howard și Ingrid Bergman". (Filmul fiind din '39, "atîția ani" sînt, de fapt, patru-cinci). Fragmentul merită citat, în extenso, ca o veritabilă cronică de film: "Plăcerea de a vedea un film de tehnică justă și subtilă. Toată marfa nemțească și italianescă era de celofibră. Cît de uman, cît de decent în umanitatea lui, Leslie Howard!" (e semnificativ faptul că lui Sebastian îi place Leslie Howard, un temperament cu care are afinități, din familia spirituală a celor puternici în fragilitatea lor). Imediat după *Intermezzo*, Sebastian intră și la filmul rusesc: "cu subiect de război. Naiv, puțin cam necioplît, cam copilăros. Mais le coeur y est"... Ceea ce îl pasionează, însă, e jurnalul de actualitate, defilarea prizonierilor nemți în Moscova: "Coloane imense de animale obosite, murdare, jerpelite, în care nu mai recunoști nimic din eleganța sportivă, provoca-

toare, a militarului hitlerist care defila la București"... Peste doar cîteva zile, la 8 septembrie, din nou la cinema, la un film despre războiul Ucrainei. Revelația *imaginii*. "Oroarea întrece totul..." (...) "Numai exterminarea totală a Germaniei ar putea răscumpăra - pe o balanță ideală a Justiției - tot, sau măcar o parte din ce s-a întîmplat"... Istoria avea să curgă altfel; azi, într-un septembrie plasat la 53 de ani distanță de cel al lui Sebastian, Germania e, se știe, suficient de prosperă...

PARTEA cea mai tulburătoare a legăturii dintre Sebastian și cinema o descoperim în obședantul capitol pe care l-am putea numi "Plecarea mereu amînată"... "There is no future here, only decomposition" (p. 359) citează Sebastian. "Ce aștept?". Rosetti îl sfătuiește: "- Pleacă!". Și totuși, Sebastian continuă să aștepte, pînă va fi prea tîrziu. În '41, recunoaște: "Ar fi fost timp să fug, să evadez, să scap"... S-ar putea scrie mult despre motivele care l-au făcut să continue să aștepte..."(nu vreau să plec de aici cu capul plecat"...). Pînă la urmă, adevărul rămîne același: "Depindem de o întîmplare, de o coincidență, de puțin noroc, de oarecare stăruință". Acel "puțin noroc" i-a lipsit cu totul. Într-o duminică din mai '41, citim cum și-ar fi imaginat, Sebastian, viitorul: "mă gîndesc la o plecare după război, pentru a încerca să fac undeva într-un mare oraș piese de teatru și scenarii de cinematograful. E o meserie pentru care mă cred potrivit. Și nici nu o iau altfel decît ca pe o meserie" (p. 338, s.n.). Rivna cu care Sebastian studia engleza nu e străină, cu siguranță, de acest proiect. Dacă ar fi plecat la timp la Hollywood, acolo unde un Jean Negulescu a reușit, Sebastian ar fi avut toate șansele să devină un redutabil scenarist al lumii. Avea talent, replică, umor, tehnică, răbdare. Nu avea "puțin noroc".

Înduioșător: ultima referire la cinematograful, din *Jurnal*, e tocmai portretul unui scenarist la Hollywood, pe care Sebastian îl întîlnește într-o după-masă de 7 decembrie '44: "Captain Larry Bachman, din armata americană (...). Este scenarist la Hollywood. Înebbunit după teatru, dar pînă azi nu i s-a jucat nici o piesă. A lucrat ani de zile la Metro Goldwin. E tînăr, plin de vitalitate (...), o figură nouă. Cineva." În rîndurile lui Sebastian despre acest "scenarist la Hollywood", descifrăm o căldură specială și un oarecare jînd; personajul se apropie, poate, de *imaginea* pe care o proiectase, în secret, Sebastian, pentru sine însuși?

Concluzia terestră la care am ajuns ar suna cam așa: ce înseamnă să nu iei avionul la timp! Să nu evadezi, să nu scapi, să nu dispari, să nu te retragi, să nu pleci, să nu fugi la timp.

Dar poți, oare, cu adevărat, să fugi de propriul destin?

Eugenia Vodă

PREPELEAC

de Constantin Toiu

... S E LĂSA așteptat, este exact ce se putea spune. Întârziind să se arate, făcea publicul și mai nervos. Tactica era de admis, numai să nu fi exagerat. Pe la nouă și jumătate seara publicul începu să aplaude (...) Pentru copii era o adevărată plăcere. Dinspre partea mai populară a sălii se înălțară strigăte: *Pronto! și Cominciamo!* Și iată ce se întâmplă întotdeauna în astfel de împrejurări: oricare ar fi fost piedicile ce stătu-seră în calea începerii programului, deodată toată așteptarea aceasta devenise brusc ușor de suportat. Un gong răsună lung, la care mai multe voci scoaseră un *Aaa!* plin de satisfacție, iar cortina se ridică (...) Apoi, fără ca în sală să se stingă lumina, "Cavaliere Cipolla" (ceapă, n.n.) își făcu apariția.

El intră cu un pas iute dovedind respect față de public, dând lumii impresia că cel ce sosise străbătuse o mare distanță și cu toată rezezițiunea ca să apară înaintea mulțimii din sală, cind, de fapt, cu o secundă în urmă, stătuse alături, nemișcat, în culise. Costumația lui Cipolla întărea ficțiunea unei sosiri din altă lume. Era un bărbat de o vîrstă greu de ghicit, cu siguranță însă nu tînăr, cu trăsături apăsate, scofilit la față, cu ochi străpungători, cu gura pungă de zbircituri, cu buzele subțiri, cu o mică mustăcioară dată cu un pic de vopsea neagră și cu ceea ce se numește o *musculiță* înțepenită în gropița dintre buza de jos și bărbie. Avea pe el o îmbrăcăminte complicată asemeni unui ins elegant ce ar ieși ziua-n amiaza mare pe stradă în ținută de seară (...) Mai mult decît oriunde, de altminteri, poate că secolul al XVIII-lea trăiește încă în Italia, și odată cu el tipul de șarlatan, de scamator de bilci, atît de caracteristic epocii și din care azi nu se mai găsesc decît în Italia, în exemplare bine păstrate. Era în purtarea lui Cipolla, în general, mult din soiul acesta istoric de oameni, iar impresia de bufonerie fantastă produsă de o asemenea figură pornea de la modul ciudat în care purta pe el îmbrăcăminte aceea, atît de pretențios împopoțonat; hainele îi atirnau aiurea, încrețite unde nu trebuia, ca și cum ar fi fost doar agățate de corpul său; era ceva ce nu părea normal în felul cum era alcătuit, - nici în față, nici îndărăt, - ceva mai tîrziu aveai să-ți dai bine seama. Trebuie însă să spun că nici în

atitudinea, nici în gesturile sale, nici în felul de a se purta, nu se putea desluși nici cea mai mică urmă de glumă sau de clovnerie; dimpotrivă, el se exprima cu gravitate și cu asprime, fără pic de umor, cu un orgoliu capabil de orice arțag sau răutate, și de asemenea cu o demnitate și cu o complezență față de sine tipice infirmilor. Ceea ce de altfel nu-i opri pe unii să scoată chicote de ris în mai multe părți ale sălii.

Purtarea lui Cipolla nu avea nimic îngăduitor; trebuie iarăși să recunoaștem că iuțea pașilor săi la intrarea în scenă nu fusese decît o dovadă de energie și nicidecum vreuna de obediență. În picioare, la rampă, el își scotea una cite una mînușile cu o totală nepăsare de sine, lăsînd să se vadă miinile gâlbejite, una împodobită cu o șevalieră aruncînd scinteii din piatră sa prețioasă, un lapislazuli. Lăsa să-i umble prin sală ochii lui severi sub care atirnau săculețe uscate de piele; examina publicul fără grabă, oprindu-se ici și colo asupra citei unei figuri pe care o studia cu tot disprețul, - cu buzele strinse, fără să sufle nici un cuvînt (...) Publicul, care se simțea studiat cu atita amănunțime, nu-l cerceta nici el cu mai puțină atenție. Printre tinerii care ședeau pe de laturi, în picioare, se vedeau sprîncene încruntate și priviri pătrunzătoare, pîndind cel mai mic defect de care ar fi dat dovadă acest om prea sigur pe el. El însă nu-și îngădui nici unul. Dată fiind îmbrăcăminte sa, era o adevărată pacoste să scoată la iveală pachetul de figuri și să-l pună la loc și să mai aprindă și bricheta; ...cu oarecare surpriză, se văzu agățată de avantbrațul sting o fișie de piele, o cravașă împodobită cu o măciulie de argint terminată în formă de gheară (...) Unii rideau, cum am mai spus, iar hilaritatea deveni aproape generală, cind cineva care ședea în picioare rosti tare și sec: "Buona sera!" (în italiană, n.n.)

Cipolla duse brusc mîna la ureche. "A zis cineva ceva?" întrebă el pe un ton arțagoș. Cine a vorbit adineauri? Hai, curaj! Întii faci pe îndrăznețul, și pe-ur-mă te-apucă frica? Paura, (frica, în italiană, n.n.) nu?! Vorbea cu o voce destul de înaltă, oarecum înăbușită, însă metalică. Așteptă puțin; sala rămînea cufundată în tăcere.

"Eu am spus!" - zise deodată tînărul, văzîndu-se provocat în onoarea sa, un

evoluția ei depinde de mai mulți factori: de morfologie, de sens, de unele tendințe sociolingvistice (norme de politețe, modă lexicală). În afară de raporturile atipice dintre sens și mărcile gramaticale de gen, există și nonconcordanțe între gen și terminațiile specifice: în trecut, acestea erau reprezentate mai ales de masculinile în *a* (*tata, popă, papa*); acum, mai ales prin împrumuturile din engleză, se înmulțesc femininele în consoană: *o miss, o baby-sitter, o bar-woman*.

Formarea prin derivare a unui feminin de la un nume de profesie cu formă masculină e perfect posibilă în română, ba chiar produce mai multe variante (*redactoare - redactoră -- redactoriță*; conform normelor, doar prima formă este corectă); în multe cazuri, intervin totuși constrîngerii stilistice, derivatele fiind evitate din cauza unor conotații peiorative. Nu se constată însă nici o tendință de a forma feminine de la substantivele care au forma neutră, chiar cînd acestea se aplică (tot contextual) mai ales femeilor: *manechin, fotomodel, top-model, star, porno-star* etc. E drept că substantivele neutre au măcar la plural avantajul de a realiza acordul în același fel cu femininele: "*toate top-modelurile mor de invidie*" ("România liberă" = RL 2094, 1997, 5).

Am reamintit aceste lucruri pentru că doar avînd în față instabilitățile sistemului putem înțelege cauza unor dramatice încurcături ale vorbitorilor actuali, în momentul în care trebuie să facă acordul între astfel de substantive și ad-

băiat frumos, aproape de noi, în cămașă fără mineci, cu haina aruncată pe-un umăr...

*
* *

Fragmentele de mai sus le-am tradus din nuvela scurtă a lui Thomas Mann, Mario și magicianul, după versiunea franceză apărută în 1932 la Paris în Editura Stock. Ciudat e că nu am tradus partea esențială a acestei splendide nuvele, scrisă într-un cu totul alt registru, mult mai ușor și mai glumeț decît cel în care a fost scris volumul Moartea la Veneția. Esența acestei mici nuvele se referă la totalitarismul italian din jurul anului 1930 care, pentru un mare scriitor nordic, marcaseră comic pînă și plajele și hotelurile din sudul peninsulei. E, în 1930, prima luare de poziție, deși mai subțire, a scriitorului german contra patriotismului de operetă mussolinian.

M-a interesat, ca exercițiu stilistic, personajul principal al Magicianului, un portret admirabil și un conflict, estetic, aici, între Nord și Sud, prezent și astăzi și de cultură. Am mai schițat traducerea de mai sus și din alt motiv: era în perioada de acum un sfert de secol cînd scriesem că Thomas Mann este, cantitativ și calitativ, cel mai mare scriitor european al secolului, - un "alt Goethe al vremii noastre" după cum se afirma undeva.

Este interesant de aflat ce a scris Albert Einstein despre autorul Muntelui vrăjît. Scrie, fizicianul: "Ma bucur de ocazia ce mi s-a oferit de a-i exprima lui Thomas Mann admirația mea pentru atitudinea sa justă pe care a luat-o în împrejurările cele mai diverse față de toate persoanele și toate grupurile. Această calitate, după mine, are și mai multă greutate decît însăși înalta valoare artistică a operii sale."

Fratele său, nu mai puțin celebru, Heinrich Mann, scrie și el:

"Pentru ca un singur ins să poată dobindi o faimă atît de lipsită de orice fel de îndoieli, trebuie ca el să se reprezinte mai mult decît pe sine însuși; trebuie să reprezinte o țară în tot cuprinsul și tradiția sa, plus o întreagă civilizație, o conștiință supranațională a omului". Heinrich Mann, Mein Bruder, 1955.

jectivele care le determină. Desigur, anunțurile de mică publicitate au o sintaxă eliptică specială, dar măcar unul dintre ele merită citat pentru opțiunile sale schimbătoare și derutante, în acordul după înțeles al adjectivelor și în enumerarea numelor de profesii: "angajăm *personal feminin prezentabile și frumoase pentru posturi barmani, ospătărițe, hostess și bucătăreșe*" (RL 2015, 1996, 11).

Chiar în textele jurnalistice apar soluții îndoielnice. Cînd se preferă acordul după înțeles (sau/și prin atracție), rezultatul e o inevitabilă impresie de incorectitudine gramaticală: "*Sex-simbolul Eva Herzigova este foarte îndrăgostită*" ("Libertatea" 2152, 1997, 1). Cînd, în schimb, se respectă genul gramatical, informația poate fi puternic perturbată; un titlu ca "Presa italiană a făcut vîlvă despre *pornostarul credincios și misionar*" ("Evenimentul zilei" 652, 1994, 3) e mai greu de asociat imaginii unei femei (textul italianesc care a servit drept sursă articolului, reproduș într-o fotografie, avea în titlu formula "pornostar e misionaria"). Vinovat de punerea cititorului pe o pistă falsă nu este aici atît acordul, cît modul inabil de introducere a informației: dacă se poate spune foarte normal "Dana e un medic bun", enunțul "Am vorbit cu medicul bun" (=Dana) nu e prea probabil. E limpede că pentru acest fel de contradicții nu există o soluție unică, ci doar diverse strategii de evitare a dificultăților.

Ocean

Năluca

P E VREMEA cînd bărbatul român ca și consoarta sa se îmbrăcau pentru petrecerea nopții în delicate cămăși naționale, mai lungi sau mai scurte, înflorite cu pui și pătrățele, s-a întîmplat evenimentul despre care vreau să povestesc. Aceste veșminte permiteau purtătorilor masculini să expună vîntului de seară podoba picioarelor, catifelatele zone piliare, și arătau locul unde soațelor trecute spre ofilire le-au stat nurii în tinerețea acum dusă. Oricine s-ar fi plimbat prin fața caselor din cartierul nostru ar fi putut vedea cum gospodarii și gospodinele, înainte de a se culca, se așezau pe scaune comode, la fereastră, ca să soarbă în pupilele lor averse goliciunea uliței, pustiul mahalalei. Aștetau să se întîmple ceva senzațional, o crimă pasională, un rapt sau cel puțin o chelfăneală între cetățeni în stare de ebrietate. Și prudenți, ca să întîmpine primejdia, hotărîră să înființeze o gardie cetățenească gata la datorie oricînd.

Altfel decît în vacarmul stradelor italiene, unde vorbele zboară răspicat de la balcon la balcon, altfel decît în politicoasele schimburi de bune urări dintre megieșii din Germania sau Anglia, ai noștri păstrau o tăcere care te înfiora la bănuiala că poate conține o taină.

Dar într-un sfîrșit de duminică s-a întîmplat neașteptatul, nemaipomenitul spectacol. O femeie străină, urcată pe o bicicletă cu roți deosebite în mărime, a trecut ca o năluca prin cercurile de lumină agățate de felinarele urbei. A fost destul ca dl. Albu, ieșit acum la pensie, căpitanul guardiei, să-și folosească țigănalul bine păzit sub candelă și să strige: "După ea, oameni buni!", ca toți masculii, toată barbația din cartier, desprînsă brutal din vraja conjugală, se repezi, cu poalele în vînt, peste porțițe și pîrlezuri, majoritatea desculți, țopîind într-un picior, cînd solul le cauza neplăceri, fie printr-un cui uitat de cineva sau o sîrmă, fie printr-o piatră ascuțită sau un ciob dintr-o sticlă spartă. Nu-și credeau ochilor. O femeie pe bicicletă? Nu era lucru curat. Asemenea velouri mai văzuseră ei la iarmaroc, dar folosite numai de bărbați.

Sus, pe maidan, s-au oprit gifînd. Șiroaie de sudoare lăsaseră urme pe cămășile atît de frumoase. "Arătarea" coborîse pe strada Gării și, înghițită de noapte, dispăruse după magazia de produse furajere. "Nu-i", rezumă un realist situația. "Dar a fost", constată, pus pe harță ca totdeauna, Bonbonel Isaac. Strigăte de confirmare răsuna aproape din fiecare gît. "Am văzut-o!", mărturisiră mai mulți. Stabiliră în unanimitate că era vorba de o femeie și asta îi întărita mai virtos. "Avea și coarne, taman dracu' impielîțat!" - "Coarne n-avea, dar îi ieșeau colții din gură ca la vampiri. Cine știe unde o fi supt ea sînge astă seară." Statură multă vreme la sfat. Luna se ivise și le lumina portul lor alb, vîntul de la Miezul nopții le umfla cămășile; un călător, privind de departe, ar fi putut crede că vede o întrunire a îngerilor surghiuniți. De aproape însă, imaginea pierdea partea îngerească.

Semnalul de retragere îl dădu Terente bărbierul. Vocea lui, plăcută de obicei, era acum amară, plină de grijă: "Sfinte Sisoie, vorbim, vorbim și nevestele sînt singure acasă." Numai Dumitrache, holtei decis, își păstră calmul: "Ce are a face? Dacă toți bărbații sînt aici, unde mai vezi o primejdie?" Dar nimeni nu-l asculta. Se grăbeau cu toții să-și regăsească jumătatea lăsată la fereastră. Doamna Petraru, bucuroasă că soțul ei se întoarce nevătămat, puse patofonul să urle pe cerdac. "Aida" însoțea retragerea eroilor. Cămășile lor albe dădeau momentului un adaos de solemnitate.

Paul Miron

PACATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Gen

CAZURILE de nonconcordanță între genul gramatical al unui substantiv și sexul persoanei desemnate de acesta se înmulțesc în limba română actuală. De obicei, nepotrivirea e doar contextuală, pentru că substantivul în cauză are o valoare generică, puțînd desemna atît bărbați, cît și femei. În această situație sînt cuvinte ca *om, persoană*, dar mai ales multe nume de profesii, de ocupații, în special neologice: *medic, designer, manager* etc. În fond, chiar și unele dintre cuvintele care par să inverseze genul depînd de context: exemplele mult citate prin gramatici - *cătană, santinelă, ordonanță, caraulă* - desemnează exclusiv persoane de sex masculin printr-o restrîngere extralingvistică (care stabilește, de pildă, cine face armata). și unii din termenii injuriosi cu formă feminină (așanumitele "feminine depreciative") - ca *lepră, hahaleră, lichea* - sînt legați, chiar dacă în alt mod, de context, fiind specializați, prin anumite constrîngerii sociolingvistice, în a caracteriza negativ în primul rînd sau chiar numai bărbați. Imaginea de ansamblu a relației între gen și sex e complicată și în mișcare;

**Istoria
cosmologiei - fir
al Ariadnei**

DACĂ spațiul e infinit, cum se mai poate susține teocentrismul? Dacă infinit e timpul, de ce a ales Creatorul pentru mântuirea oamenilor un segment de abia două milenii? Dezmințirea geocentrismului de către Copernic a surpat și ce mai rămăsese din vechea concepție astronomică; din ea s-au născut noi contururi ale unor concepte aristotelice care păreau definitive: mai există sens în dez-

Alexandre Koyré, *De la lumea închisă la universul infinit*. Traducere de Vasile Tonoju. Traducerea citatelor din latină de Anca Baluța-Skultéty. Editura Humanitas, 1997. 219 p. F.p.

voltarea materiei și societății? Dacă nu mai există sens, atunci nu mai există scop și nici progres. Problema atinge atât științele cât și principiile etice. Descartes propunea scepticismul, îndoiala și "libera gândire". Spațiul conceput acum de gândirea euclidiană a distrus vechiul conținut al ideii de ordine a universului "finit" și "perfect organizat". "Cosmosul" fusese distrus încă din secolul al XVII-lea prin heliocentrism. Ideea de "vid cosmic" (deși mai târziu contestată - în secolul nostru - prin aceea de "câmp energetic perpetuu") a făcut să se presupună că există intervale cosmice în care opera Creatorului are... largi hiatusuri. Disputa îndelungă între "plenști" și "vacuiști" de aici s-a tras. Elucidarea necunoscutelor presupune studierea comparată a unor Bacon, Hobbes, Gassendi, Pascal, Tycho Brahe, Boyle, Guericke...

Alexandre Koyré - 1892-1964, filozof și istoric al științei, în ultima parte a vieții profesor la Universitatea din Princeton (din prelegerile ținute acolo s-a alcătuit structura acestui volum) - explică așa-numita "criză a conștiinței europene" ce a precedat iluminismul prin modificarea, deschiderea tiparelor noastre de gândire. Revoluțiile din societatea secolului al XVIII-lea au fost precedate de altele,

în concepțiile despre univers și societate. Din lumea mecanicistă, a angrenajelor, lumea s-a "retras" în armonia atracției universale a lui Newton. Aventura cunoașterii, epica ideilor transformă eseul într-un adevărat roman eseistic - captivant inclusiv prin titlurile date capitolelor ("Lucruri pe care nimeni nu le-a văzut niciodată și gânduri pe care nimeni nu le-a avut niciodată" etc.) Claritatea expunerii, uneori didactică (urmare a *Studiilor galileene* a aceluiași Alexandre Koyré, analiza premiselor care au dus la "revoluția din gândire" în privința concepției despre Univers) poartă deopotrivă amprenta farmecului narativ (pus în evidență de traducerea lui Vasile Tonoju și aceea a Ancai Baluța Skultéty - pentru citatele din latină).

**"Dar toate
acestea sunt
începutul
durerilor"**

O STRUCTURĂ poliedrică perfectă! În jurul unui poem karamazovian, *Marele Inchizitor*; se ordonează cele șase "suprafețe-carate" constând din eseurile unor celebri gânditori din ultima sută de ani: Konstantin N. Leontiev (*Despre iubirea universală*), Valentin S. Soloviov (*Din discursurile în memoria lui Dostoievski*), Vasili V. Rozanov (*Despre legenda "marelui Inchizitor"*) și Semion I. Frank (*Legenda Marelui Inchizitor*).

Ce a trezit atâta interes într-un fragment din *Frații Karamazov* (de fapt, povestirea unui fragment de poem de către Ivan fratelui său întru călugărie, Aleoșa)? Mai întâi, o problemă fundamentală în creștinism: binomul Christ-Antichrist, în altă viziune decât cea tradițională. Apoi, faptul că *Marele Inchizitor* e parabolă perfectă și, deci, se pretează la diferite straturi de interpretare și nivele de înțelegere. Iată-i conținutul pe scurt: La Sevilla, în plină noapte a Inchiziției, după o masificată ardere pe rug (aproape o sută de "eretici" într-o singură execuție) Iisus se pogoară iarăși printre muritori; este bun, blând, tăcut. Simpla lui atingere îi face pe oameni să se simtă mai buni, mai înțelegători. Vinedă miraculos un orb din naștere ("solzii de pe ochi îi cad și vede fața lui Hristos"), înviază, așa cum făcuse în vremurile biblice cu Lazăr, o fetiță moartă și depusă într-o catedrală (aceasta se ridică și nu știe de unde are buchețelul de flori albe în mână). Mulțimea este uimită, identitatea Mântuitorului se vâdește în afara oricărei îndoieli. Vine și car-

dinalul-inchizitor însoțit de oșteni, nici el nu are nici o îndoială cine a săvârșit minunile. Totuși îl arestează și îl aruncă în temniță, unde într-un târziu îl și vizitează. Din discuția Inchizitorului cu Iisus (de fapt un monolog - Iisus tăcea tot timpul, privindu-l cu nemărginită blândețe) aflăm atitudinea Marelui Inchizitor. Da, Iisus a fost cândva în lume, a fost răstignit, a înviat și s-a ridicat la cer. A lăsat "delegație" lui Petru și papilor ce i-au urmat; ce mai caută acum cu minunile lui să tulbure oamenii și legile pământului, justiția și ordinea bisericii? Inchizitorul presupune, "știe" în ce au constat ispitițiile lui Iisus în pustie de către Antichrist: în a-l face să împlinească el însuși pe pământ legea creștină, nu să se ridice la cer. De vreme ce n-a acceptat, ce mai caută acum printre muritori?

Geniul lui Dostoievski îmbină perfecțiunea monologului cu tăcerea absolută a lui Iisus (în final îl sârută pe Inchizitor, rusește, pe gura uscată de bătrânețe), povestirea pătimașă a parabolilor de către Ivan Karamazov și opacitatea contestată a fratelui său Aleoșa care vede în Antichrist catolicismul, ba chiar mai concret, masoneria.

Adâncind parabola, exegeții văd aici și punctul de pornire a unei împăcări a religiei cu filozofia, dar și o altă pedagogie creștină care să fie compatibilă cu marii gânditori. Sunt cunoscute din alte lucrări opiniile lui Soloviov și Berdiaev potrivit cărora biserica a fost întemeiată pentru "masele cu nivel mediu ori submediu de instruire", că e bazată mai ales pe oralitate și că după Goethe, Nietzsche etc. se impune o altă "pedagogie" creștină.

Ecourile parabolei dostoievskiene nu s-au oglindit doar în filozofie. Literatura însăși ("cărțile nasc cărți") a

Dostoievski, *Lecturi teologice. "Marele Inchizitor"*. Traducere, prefață și note de Leonte Ivanov. Editura Polirom, Iași 1997. 241 p. F.p.

dat o adevărată dinastie a acestor idei - de la Tolstoi la Bulgakov. "Legenda Marelui Inchizitor este una din cele

mai prețioase comori ale literaturii ruse. În această operă ciudată, genială, stau laolaltă măreția chipului evanghelic și un conținut de idei întru totul contemporan, sunt exprimate chinuitoarele căutări ale omului zilelor noastre, tot așa cum sublima poveste din cartea lui Iov, transpusă în limba conceptelor noilor vremi, a servit odinioară drept cadru pentru una din cele mai reușite creații ale scrisului european, admirabilul prolog la *Faust în cer*" (Serghei Bulgakov).

Desigur, nici filozofic, nici literar, reconceperea (aproape reabilitarea) lui Antichrist nu a adus modele identice sau unanimite; Raskolnicii înșiși, în secolul al XVII-lea, se dezbinaseră în *popovfi* (cu preoți) și *bezpopovfi* (fără preoți). Iar printre contemporani s-a mers până la identificarea Antichristului de-a lungul secolelor cu personalități istorice, începând cu Nero și ajungând la... Gorbaciov. Concluziile abbadoniste din secolul nostru au gust amar: trăim "vremurile de apoi", războaiele apar unde nu te aștepti, omenirea nu mai poate fi salvată, în ființa umană au fost sădite pentru totdeauna răul, hula, egoismul, imoralitatea (Viktor Astafiev, *Detektivul trist*, Cinghiz Aitmatov, *Eșafodul*; Boris Pasternak, *Doctor Jivago* etc.). "Crede doar ce inima ta îți dorește/căci nimic cerul nu-ți mai-făgăduiește".

Ultimul eseist din poliedru îi dă Karamazovului Aleoșa (rolul final al lui Sancho Panza) concluzia: Inchizitorul nu crede, de fapt, în Christos.

**Etnologie avant
la lettre**

FORMAREA LEGENDELOR este un fruct al *Crenșii de aur* (Frazer). Valul de culegeri, sistematizări tematice ori formale, comparații ș.a. au determinat apariția, în pragul acestui secol, a unor studii de anticipare: ne referim la statutul etnologiei, precizat mult mai târziu (ca știință cu granițe proprii, abia în anii '70). Titlul lui Van Gennep ar avea în limba română, stricto sensu, o semantică limitată, datorită definiției precise și restrictive la noi a "legendei" - mai mult ca specie literară decât ca fenomen. În realitate, autorul se ocupă de toată gama de șlefuiți, aureolări, extensii de sensuri - gama pe care o presupune cunoașterea, memoria colectivă.

Esența studiului o constituie legenda și memoria. Pentru "transportul" peste generații al unor subiecte relevante și peste arii geografice e necesară mai întâi o desprindere de temporal, de local și în al doilea rând o înscriere într-o mare semnificație etică și, une-

Arnold van Gennep, *Formarea legendelor*. Traducere de Lucia Berdan și Crina Ioana Berdan. Postfață de Lucia Berdan. Editura Polirom, Iași, 1997. 167 p. F.p.

ori, estetică. Analizând scala mit, basm, legendă, fabulă, snoavă, Arnold van Gennep găsește fenomenului de legendizare (acesta ar fi sensul titlului) atât valori gnoseologice, cât și practice, folositoare societății. Desigur că în cultură (mai ales în cea europeană), pragul dintre exercițiul oralității și cel al culturii fixate prin scris este mai mult decât relevant. Întâmplarea scrisă are inevitabile limite în privința legendizării, cu toate avantajele actului critic, acesta fiind menit mai mult să întretină, să sporească și să prelungească spectacolul operei artistice decât să-l modifice, să-l mitizeze. Van Gennep afirmă cu argumente științifice valoarea utilitară a legendei, capacitatea ei de a explica raportul omului cu puterea extrumană, fie ea de sorginte naturală ori supranaturală. Pentru exemplificări a ales izvoare istorice (care s-au păstrat și în formă "crudă"), pe care le-a comparat cu "legendizatele" lor rezultate. Menționăm mai ales acele *Gesta Romanorum* (un fel de amfibii care inoată și în real, și în legendă) relevante și în basmele noastre populare, de-ar fi să comparăm fie doar și formulele de început ("Era odată într-o împărăție un fecior de crai care...") - calc lingvistic și mental atestat de romanitate, de fapt chiar în domeniul "geneticii culturale".

De câte ori nu ne punem întrebarea, regăsind pe Ulise în *globe-trotter*, pe Polifem în catastrofele naturale mediatizate la TV, furtul focului în toate modernele descoperiri, societățile magico-religioase în "frățiile" zilelor noastre, de câte ori n-am vrea să recunoaștem motivul inițial în legendele moderne! Cercetând regulile generale, legile formării lor, Van Gennep deschide drumuri ademenitoare, pe care nimeni nu le-a străbătut încă până la capăt.

Din muzică, Freud prefera cuvintele

„P OCNETUL sec închizând definitiv pianul în casa familială a lui Freud a fost poate modul de a exprima într-o formă sublimă că arta fugii urma să se opună artei ascultării discursului altuia”. Astfel își incheie Jacques și Anne Caïn studiul "Freud, «total insensibil la muzică»". Frapant este că indisponibilitatea savantului se face simțită într-o Viena suprasaturată, pasionată și răsfățată de muzică, în vremea lui Wagner, Bruckner, Schönberg, Webern, Berg, Hugo Wolf, Richard Strauss, Gustav Mahler. Putea Freud să treacă nepăsător pe lângă creația atâtor nume marcante? Deși referințele la lucrări muzicale nu lipsesc din opera întemeietorului psihanalizei, se pare că ele sunt, în inventarierea autorilor studiului, relativ izolate, iar atunci când există privilegiază textul lucrării și contextul reproducerii ei în detrimentul muzicii ca atare.

Teoretizarea aceleiași constatări o vor urmări Jacques și Anne Caïn și în primul lor opuscul cuprins în volumul *Freud și muzica* (Editura Trei, 1997) - anume "Muzică și extaz, sau problema incompatibilității psihanalizei cu muzica". Că este vorba de o incompatibilitate - ei vor încerca să arate pe o cale a fantasmării "plecând de la ceea ce noi investim și de la ceea ce ne revine chiar din aceste investiții, fondate pe obiecte, care au pentru noi aceeași valoare ca și amintirile unui pacient." Construcția astfel obținută s-ar opune unei peiorativ conotate psihanalize-

ficțiune, care ar echivala cu aplicarea unei teorii în care cineva crede la fapte considerate solide.

Ceea ce autorii bifează ca antagonism se dovedește însă, dacă examinăm mai atent, complementaritate dialectică. Teoria nu poate fi despărțită de fapte, după cum nici faptele nu vor fi complete fără o iluminare reciprocă în cadrul unei teorii. Pe de altă parte, nu e clar de ce investiția afectivă ar trebui limitată la obiectul unei cercetări și nu s-ar extinde, firesc, și la concepția de ansamblu pe care ne-o formăm despre cele investigate.

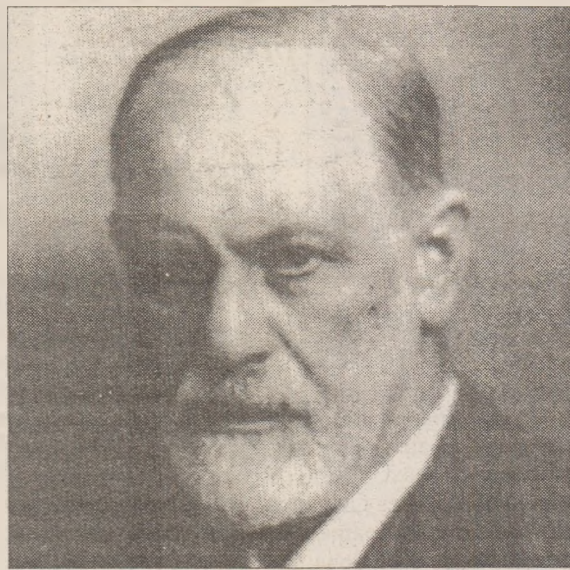
"Înțelegere", "traducere", "cuvinte", "imitație", "umor", "interpretare" sunt, pentru autori, cuvinte-cheie care situează într-un registru comun muzica și psihanaliza. Cel puțin la prima vedere. Pentru că, după cum va reieși ulterior, în condiția ei pură, disjunctă de orice vorbire și de imitația sunetelor naturii sau a zgomotelor ambientale, muzica nu împarte același teritoriu cu, de pildă, umorul. Ea nu poate fi nici îmbucătățită analitic în unități de sens, din simplul motiv că produce plăcere independent de transmiterea vreunui mesaj - fie el și implicit. Muzica nu face, prin urmare, casă bună cu discursul - ba chiar i se opune: cele două domenii se concurează reciproc în câmpul atenției auditoriului. Purtat de interesul său pentru proaspăt descoperita "talking cure", Freud va fi acordat prioritate absolută cuvintelor, și nu melodiei.

Interesantă (deși nu pe deplin elu-

cidată) se dovedește distincția operată între *plăcere* și *desfătare*, (psih)analiza s-ar inscrie pe coordonatele primeia dintre aceste forme de satisfacere, muzica ar fi însă desfătare. Dacă plăcerea poate fi și intelectuală, desfătarea, fără să nege un oarecare coeficient de elaborare, presupune întotdeauna aportul nemediat al simțurilor; ea este plăcerea la zenit.

Distincția de față ne trimite imediat cu gândul la o alta - anume la cea a lui Konrad Lorenz dintre plăcere și bucurie, cu care poate fi promițător coroborată. De altfel, există o arborescență de sugestii indirecte în această carte. Ideea unei legături între ritm (element fundamental, ce "transformă sunetele în muzică") și pulsioni vine ca o completare dintr-un unghi diferit a sugestiilor lui Desmond Morris privind muzica *beat/rock* și rolul esențial al bătăilor inimii mamei pentru sugar; teza preeminenței vocii în raport cu cuvintele pentru copilăria timpurie și, în paralel, pentru infiriparea unei teme muzicale nuantează fericit teoria nașterii muzicii din dezvoltarea supra-segmentalelor (intonajie, debit etc.).

Însă despre ce fel de ireductibilitate poate fi vorba între muzică și psihanaliză? Și în ce plan trebuie să o plasăm? Pentru că dacă vorbim, de exemplu, despre patimile psihanalizatorilor, vom constata că destul de mulți - inclusiv cei doi autori ai cărții - au fost/sunt

Freud în 1920

mari amatori și mari cunoscători de muzică. Dacă discutăm, inevitabil, de ce nu o agreea și Freud, ajungem în zona explicațiilor forate din prima copilărie, a motivațiilor oedipiene, dar și pe tărâmul mai nesigur al unor determinante iudaice. Contraexemplul cel mai la îndemână în ultimul caz este, desigur, Gustav Mahler.

Mai importantă chiar decât demontarea acestor interogații este stabilirea dintr-un început dacă "psihanalizarea" lui Freud poate obiectiva contactele pe care psihanaliza le are cu diferite arte. Cu alte cuvinte, interesul lui Freud pentru pictură, sculptură și literatură, și dezinteresul său pentru muzică și cinematografie - autorizează ele o conduită viitoare în ceea ce privește aceste arte?

Pare la fel de ușor de răspuns cu "da", ca și cu "nu". Problema rămâne, oricum, deschisă și este cu siguranță conexă situației particulare a psihanalizei de a avea un (singur) "tată fondator".

Dorin-Liviu Bîțfoi

Carl Norac văzut de Ion Antoniu

Belgia

CARL NORAC

Muntele cu poeme, Bali

La mijlocul călătoriei, te rezemi cu spatele de fatalitate. Se ține bine. Părăsind pădurea, nu te miri. Știi că lumina și umbra devin surori sub arbori. O față se-ntoarce din orezării cu pielea ei de alevin, cu picioarele ude, oferindu-se mâinii pe care o întinzi. Dar îndrăznelile tale miros deja a cal mort. Dimineața doi cocoși înghețati te servesc cu aur și cîrîituri. Trupul pe care-l credeai cucerit se-ndepărtează, iar tu încerci cu alte mărgelile de sticlă: poeme și risete în care destinul îți iese doar pe jumătate din gură.

Un furt, la frontiera tibetană

Am spus fără să stau pe gânduri: acestui bătrîn care-mi oferă apă, îi voi semăna cînd voi avea vîrsta lui. Am urcat împreună o trecătoare, am alungat cîteva maimute, am gustat împreună o licoare ce înalță spiritele. Ne-am simțit afît de apropiati, încît la un moment dat am întins mîna și i-am smuls un pumn de riduri.

Regina Astrid, spre Ostende

Cei rătăciți nu mai au ferestre. Privesc în ei înșiși lumina zburătăcind ici-colo, apoi stingîndu-se. Uneori, cu o rufă în mîna, se pregătesc făcînd gestul de-a spăla, dar chipul lor e cel pe care-l șterg cu drumurile de pe hartă.

Keats House, Hampstead

Nu adăpostiți morții pe hîrtia poemelor voastre. Ei se odihnesc deja. Apăsați-vă mai degrabă plămîni de spătarul unui scaun. Astfel scria John Keats la Hampstead. În grădina lui, nici un suflet nu te acos-

tează. Strada coboară aici doar ca să nu se stingă. Mai încolo, liniștit, un cimitir își păzește oasele și pînii, îi încununează cu glicină. Aici, reluîndu-mi mersul, prefer poeziei cîteva cuvinte aruncate ce se vor răspîndi pe pămînt. Iluzia mea e de a le crede în mers, nu adormite.

Sahara, din avion

Deșertule, te-am ales pentru cele cîteva fire de nisip lăsate în mîna straniului călător. Dacă am uitat să mă împreună cu conturul dunelor tale, e doar fiindcă aveam afîtea de făcut cu trupul femeilor. Acum, zbor pe deasupra ta, dar iată-te pe pragul meu avid de acest gust de a șterge care se potrivește afît de bine furtunilor tale. În afară de faptul că urmele tale le covîrșesc pe-ale mele, mărturiseste: ești mulțumit doar cînd ne urmezi.

Știi însă prea bine că spiritul oamenilor e stăpînit, fără mînia ta, de puterea de a acoperi totul cu pulbere.

Uneltele călătoriei

Eu astup ochii trecătorilor cu poeme.
Ceara, cenușa sau pumnii astea nu-s pentru mine.
Că noaptea se dăruiește nopții iar ziua pielii femeilor de asta nu-mi mai pasă acum.

Am destulă trufie pentru ziua de mîine, și răni ce curg la fiecare veghe.
Doar trei lucruri mă preocupă:
să-mi împrumut vocea cîinilor
umbra să o pătez cu ființa mea
și să astup ochii trecătorilor cu poeme.

Prezentare și traducere de Ion Cristofor

NĂSCUT în 1960 la Mons (Hainaut), Carl Norac este, în ciuda tinereții sale, unul din cei mai importanți poeți de limbă franceză din țara sa. A debutat în 1990 cu volumul *Mentineră dezordinii*, remarcat imediat pentru lirismul său violent. Un reputat poet și critic belgian, Liliane Wouters, avea să scrie despre el: "Între umor și disperare, între lirism și un prozaim voluntar, între imaginea incisivă și sugestie, Carl Norac impune o viziune a lumii cu totul personală". Un alt volum, *Duminică în Hesperide*, publicat în 1993 la Paris, îi va aduce o largă recunoaștere. Mai multe premii literare, prezența în diverse antologii, consacră în Carl Norac una din personalitățile de marcă ale poeziei de limbă franceză. Autor a numeroase cărți, poetul este și un călător împătimit, care a cutreierat aproape întreg globul pămîntesc. Cartea sa *Le voyeur libre* (Bruxelles, 1995) evocă locurile încărcate de o magie particulară, întemeind o adevărată mitologie poetică a călătoriei.

Din acest volum am extras cîteva poeme.

Ce păcat că Tu nu ești aici, August Strindberg!

CE PĂCAT că Tu nu ești aici, August Strindberg! Am câteva întrebări pe care aș fi vrut să ți le pun. Dar e cu 83 de ani mai târziu. Totuși îți voi pune întrebările fără șansa de a primi vreun răspuns.

Cind cineva ca mine, nu prea important, a fost amestecat în editarea operelor Tale complete, este imposibil să nu fie impresionat de numărul lor foarte mare. S-a constatat că ediția națională a operelor Tale cuprinde peste 70 de volume și asta fără ca scrisorile să fie incluse, ele umplind separat încă 10 volume. Dar în această bogăție e ceva care lipsește: apărarea libertății de expresie. Un text pe care Tu, cel puțin de două ori, în timpul lungii activități literare, ai promis că-l vei scrie, pentru noi, cititorii tăi.

Să privim mai de aproape împrejurările. În septembrie 1884 ai publicat culegerea de nuvele *Căsătoria*. Citeva zile mai târziu, pe 3 octombrie, poliția a intrat în librărie din țară confiscând exemplarele nevindute. În acel timp Tu locuiai la Geneva și editorul Bonnier a trimis o telegramă în care Te informa de confiscare. Deja, ziua următoare, i-ai scris editorului, animat de o mare poftă de luptă. Voi ai ca el să vîndă părțile din cartea ta, care nu fuseseră incriminate, cu 25 de ore bucată, și promiteai un discurs de apărare: "Va fi lung, lung și tăios, fără insolente", scriai Tu. Judecînd după scrisoare, erai total convins că vei fi condamnat și închis citeva luni la Lâgholm, în cazul că Te vei întoarce acasă; dar nu intenționeai s-o faci. Ziarul "Tiden" a publicat pe 11 octombrie o declarație oficială de la Tine. Scrii că acțiunea judiciară împotriva Ta nu venea pe neașteptate. Considerai că tribunalul Te condamnase deja și că acum rămîneau de făcut numai formalitățile. "Un juriu format din majoritatea dușmanilor mei reușiți și astfel dreptatea e ca și făcută". N-aveai de gînd să participi la comedie. Și o prezentare pe scena suedeză a judecării n-a avut loc. Apărarea urmă să fie trimisă în scris.

Editorul Albert Bonnier, căruia îi era frică să nu ajungă la închisoare în locul tău, l-a trimis pe fiul său, Karl Otto, la Geneva și el Te-a convins să te întorci. Gustaf av Geijerstam a încercat să-i adune pe poezii timpului pentru a face un pro-

test oficial împotriva condamnării tale. Dar scriitorii, care în toate timpurile semnează ușor sub declarații oficiale colective, au fost, de data asta, intradevăr, extrem de nehotărîți. Și astfel n-a existat nici un protest oficial. Se pare că Viktor Rydberg a fost cel care a sabotat totul. Așa că a trebuit ca Tu singur să-ți iei răspunderea pentru apărarea libertății de expresie. "Cel mai rău a fost că prietenii mi-au telegrafiat să vin acasă și să mă fac popular printr-un discurs pe peronul gării", îi scrii Tu lui Carl Larsson. Deci, nu ai renunțat la gîndul unei apărări. Unui alt prieten, Pehr Staaf, îi scrii că intenționezi să ataci legea cu privire la libertatea tipăriturilor, și pe "rindeaua groasă" de Carl Johan care purta răspunderea că libertatea fusese încălcată.

Dar precipitata călătorie la Stockholm nu ți-a dat nici un răgaz de scris. "Toată lumea aștepta o strălucită mostră de exprimare și eu am scris numai citeva rînduri cu creionul în vagonul trenului, între Malmö și Nässjö", povestești Tu într-o scrisoare, după întoarcerea din Elveția. Pe peronul gării ai întilnit o masă de oameni convocați special. "Domnilor, ai spus, mă bucur că ați primit aer în plămîni, mai mult decît atunci cînd am fost ultima oară aici. Cînd am plecat în călătorie totul era atît de dezagustător și apăsător încît abia se putea respira. Vă mulțumesc pentru primirea voastră și promit să-mi fac datoria, orice s-ar întimpla".

Ziua următoare, pe 21, Te găseai la Primărie și tuai acolo cuvîntul. Cei care se așteptau la o apărare înflăcărată a drepturilor poetului de a blama în opera literară au fost dezamăgiți. Ai încercat să arăți că Tu n-ai hulit niciodată,

loc, atunci cînd, după o aminare de 8 zile, te-ai întors cu o declarație scrisă.

Pe 17 noiembrie a avut loc procesul și ai fost achitat. Mulți au fost surprinși de achitare. La Biblioteca Regală se păstrează încă manuscrisul unui conducător ca Hjalmar Branting care scrisese că Tu ar fi trebuit să ajungi în închisoare.

Ziua următoare ai fost omagiat la Grand Hotel. "Vă mulțumesc pentru omagiu dar nu-l iau drept ceva personal. Eu văd în omagiul vostru o expresie a bucuriei pentru victoria pe care gîndul liber și cuvîntul liber au cîștigat-o", ai spus. Și asta a fost totul. De ce n-ai folosit prilejul pentru a omagia legea suedeză a libertății publicării și sistemul juridic care stau la baza faptului că n-ai nimerit după zăbrele și nici n-ai plătit vreo amendă, precum colegii tăi norvegieni Hans Jaeger și Christian Krogh, un an mai târziu? Căci în Norvegia nu exista nici un juriu pentru libertatea publicării și tribunalul putea să acționeze nestînjent.

Cine își închipuie că opiniile erau mai dezvoltate în Suedia decît în Norvegia, poate să se informeze despre ce s-a întimplat cu incriminata carte. Acuzăția a fost oprită prin achitare și nimic nu l-a mai împiedicat pe Bonnier să publice o nouă ediție. Dar ediției îi era permis să facă o nouă ediție numai dacă era scoasă acea nuvelă incriminată. Zaharia Topelius l-a amenințat pe editorul Bonnier că va părăsi editura dacă volumul *Căsătoria* va fi

Strindberg, dat în judecată pentru o carte. În iulie 1893 cînd a fost confiscată ediția germană a romanului *Pledoaria unui nebun*, la Berlin. Cartea s-a găsit în librării timp de trei luni, pînă cînd a apărut un articol anonim, semnat "o mamă germană", articol care a atras atenția poliției. Procesul a avut loc în octombrie, doi ani mai târziu. Toate documentele privitoare la acestea au fost distruse și deci nu se mai poate urmări în amănunt ce s-a întimplat. Din scrisori se poate trage concluzia că Tu, încă o dată, ai dat vina pe editor. Că n-ai avut niciodată intenția să publici cartea, ea fiind un document privat, destinat copiilor tăi. Dar nu scrii că în același timp planuiai o ediție franceză...

Anul trecut a apărut la o licitație la Londra o scrisoare pe care Tu ai adresat-o tribunalului din Berlin și în care scrii că n-ai avut nimic de-a face cu publicarea ediției germane. Cartea, scrii Tu, nu avea nici o intenție de incitare a instințelor sexuale. Era vorba de o operă pur literară.

Nici de data asta, deci, n-ai ținut vreun discurs înflăcărat despre libertatea de expresie. După avocatul apărării, Rickard Grelling, Tu te-ai prezentat foarte timid. Ai vorbit puțin și nehotărît, părei că Te găsești într-o altă lume decît în realitate, acolo unde stupida procedură a dreptății avea loc, scrie Grelling.

Verdictul din Berlin a fost pronunțat pe 26 octombrie 1895. Cartea a fost condamnată la distrugere dar scriitorul a scăpat de închisoare. S-a considerat că nu ți-ai dat seama ce carte periculoasă ai scris.

Nu-ți reproșez, Strindberg, că n-ai avut niciodată puterea retorică de prezentare, dar undeva, în masiva masă a textelor Tale ar fi trebuit să existe, totuși, un text care să sublinieze diferența între libertatea suedeză de publicare, care recunoaște dreptul scriitorului de a scrie ce vrea el și legea prusacă, lege care îngăduie să fie distruse cărțile iar scriitorul e luat în deridere ca fiind mai puțin conștient de ceea ce scrie.

Prezentare și traducere de Gabriela Melinescu

CEL de al patrulea Festival Strindberg dovedește că publicul, în continuare, este interesat de acest eveniment cultural anual. Ultimul festival a atras 60.000 de persoane care au participat la 354 de programe diferite. Ca în fiecare an s-a organizat "masa cu cărți, cea mai lungă din lume", de-a lungul străzii Drottninggatan unde s-au expus cărțile lui Strindberg, în vechi și noi ediții, la prețuri reduse, dar și cărțile altor scriitori. Publicul a avut prilejul să-i întilnească pe librari, editori și mai ales pe anticarii a căror prezență în Stockholm ține de o foarte veche, apreciată tradiție.

Anul acesta festivalul s-a prelungit cu o săptămîină, tocmai pentru a da posibilitatea unor grupuri teatrale din Rusia, Israel, Polonia și Italia să-și prezinte spectacolele. Am căutat în zadar teatrul românesc care a pus în scenă *Pelicanul* lui Strindberg, cu excelenți actori, printre care strălucita Valeria Seciu. Despre noua tălmăcire a piesei lui Strindberg, citisem cronici excepționale în ziarele altor țări europene...

Dar festivalul nu are ca scop numai punerea pe un piedestal a lui Strindberg, "singurul clasic care se mai citește astăzi", "cel care înnoiește încă limba suedeză", ci și dezvăluirea și comentarea anumitor lucruri din viața personală a scriitorului, punerea în lumină a compli-

dimpotrivă, că ai expus întotdeauna un punct de vedere care coincidea cu cel al bisericii catolice și al celei reformate, în viziunea sfintei împărășanii. Mai rău decît atît - ai încercat să scapi de răspundere pretinzînd că acel delict nu s-a petrecut în Suedia, pentru că Tu scriseseși textul în Elveția. Și că, dacă exista ceva criminal în toată povestea, era numai publicarea cărții și pentru asta Tu nu purtai nici o răspundere, ci numai editura.

A fost, puțin spus, o apărare mizerabilă, și situația nu s-a ameliorat de-

catului său caracter. În acest scop s-au organizat pelerinaje pomînd de la ultima locuința a scriitorului, cu șapte opriri în locurile în care Strindberg s-a născut, a trăit, suferit și a creat, în drum spre Norrkyrkogården unde se găsește mormîntul cu modesta cruce de lemn, comandată de el înainte de a muri, cruce pe care stă scris "O, CRUX AVE SPES UNICA".

Dar, cum spuneam, scopul acestui festival nu a fost numai acela de a-l omagia pe Strindberg, ci și de a pune în discuție anumite aspecte "speciale" ale operei și personalității scriitorului.

Thomas von Vegesack a scris un text foarte interesant în care i se reproșează rebelului Strindberg (cel care a criticat toate instituțiile timpului său, inclusiv Academia, motiv pentru care n-a fost premiat niciodată; singurul premiu acordat a fost cel din partea Sindicatului, banii fiind strînși prin cheta făcută printre oamenii cei mai săraci) lipsa unui text substanțial privitor la apărarea libertății de expresie. Acest reproș ne amintește că anumite opere ale lui Strindberg au fost incriminate și autorul dat în judecată, dar că numai în Suedia el a fost achitat, și i s-a dat dreptul de a scrie și a blama ca un adevărat nonconformist, pînă în clipa cînd a închis ochii.

Am tradus acest text al lui Thomas von Vegesack care e în spiritul timpului nostru și poate incita la noi dialoguri despre responsabilitatea civică a scriitorilor.

republicat fără eliminări. Încă doi editori au spus nu, înainte ca al treilea să îndrăznească. Aceste exemple se vor repeta atunci cînd Gustaf Fröding în 1897 a fost dat în judecată pentru poemul *Un vis de dimineață*. Și Fröding a fost achitat de juriu pentru libertatea publicării, acuzația fiind suspendată, dar editura n-a îndrăznit să publice din nou poemul incriminat și Fröding a acceptat cenzura. A trebuit să se aștepte pînă în 1955 pentru a-l putea citi pe Fröding într-o formă necenzurată.

Încă o dată ai fost Tu, August

Ultima fotografie a lui Strindberg - 9 aprilie 1912

Preferințele cititorilor germani

◆ În topul vânzărilor, la secțiunea "Eseuri și documente" (!) în Germania se află pe locurile 1 și 4 două cărți de... bucate, cea de a doua figurând pe lista celor mai vândute cărți de 126 de săptămâni. Între ele, pe locurile 2 și 3, se clasază o analiză a capcanelor psihologice care împiedică femeile să se emancipeze - *Fetele cumînți merg în paradis* de Ute Ehrhardt (Ed. Krüger) și *Ortografia germană* (Ed. Duden) ce prezintă noile norme impuse de reforma ortografiei limbii germane. Pe locul 5 - best-seller-ul internațional al americanului Michael Drosnin, *Codul secret al Bibliei*, tradus la Ed. Heyne.

Omul nostru din Sierra Leone

◆ City Hotel din Freetown - Sierra Leone era pe timpuri o clădire luxoasă, care i-a plăcut atât de mult lui Graham Greene, încât a ales-o drept decor pentru romanul *Fondul problemei*, sub numele de Bedford. Scriitorul a locuit la City Hotel pentru prima oară în 1935, când a venit să se documenteze pentru un roman, apoi în 1942, când se afla într-o misiune de spionaj (guvernul de la Vichy în Guinea era o amenințare pentru interesele aliaților și Africa de Vest era folosită de nemți pentru a tranzita diamantele industriale provenite din Africa Centrală). Ca agent secret, Graham Greene avea multă imaginație și ar fi vrut să recruteze o prostituată, care să afle secrete militare de la marinarii francezi ancorați la Dakar, dar ideea nu a plăcut la Londra. Probabil că pe Graham Greene l-ar fi amuzat să afle că City Hotel este acum sediul unui bordel.

Un Schindler al artiștilor

◆ În 1940, un profesor american în vârstă de 32 de ani, Varian Fry, a sosit la Marsilia cu o listă de artiști și intelectuali valoroși pe care avea misiunea de a-i salva de nașiști. Creînd "Comitetul pentru ajutor de urgență", el a înlesnit emigrarea a peste 2500 de persoane în SUA. Între ei, nume importante ale culturii europene precum Marcel Duchamp, Marc Chagall, Max Ernst, André Breton, Hannah Arendt, Heinrich Mann, biochimistul laureat Nobel Otto Meyerhof, Konrad Heiden (în mod special vinat de Gestapo fiindcă scriese *Der Führer*, un portret psihologic devastator al lui Hitler)... Întors în America, Fry a criticat politica de imigrare și a avut necazuri după război cu FBI care, făcându-i dosar, l-a împiedicat să

ocupe un post universitar pe măsura excepționalei sale calificări. În 1960, guvernul francez l-a decorat cu Legiunea de onoare. A murit în 1967, la 59 de ani, intristat de nerecunoașterea de către concetățeni a meritelor. Recunoașterea va veni mult prea târziu, la 3 decenii de la dispariția lui. Un număr recent din "The Guardian" reamintește tot ce a făcut acest "Schindler al artiștilor" pentru salvarea unor importante personalități, iar la New York e anunțată pentru luna noiembrie o expoziție dedicată lui Varian Fry. În imagine, tribul suprealist refugiat la New York în 1942. Între alții, André Breton (rîndul II primul din stînga), Matta, Zadkine, Tanguy, Ernst, Chagall și Léger (rîndul I, de la stînga la dreapta).

Pe urmele lui Soyinka

◆ Deocamdată, fama talentului literar al lui Niyi Osundare n-a depășit hotarele Nigeriei, dar revista "Honors" din Lagos, care îl omagiază pe poet cu prilejul împlinirii a 50 de ani, este convinsă că numele său nu va întârzia să fie pus alături de cele ale lui Chinua Achebe, Wole Soyinka și Ben Okri în panteonul marilor scriitori africani. "Nigeria trebuie să se aștepte, în persoana lui, la un al doilea premiu Nobel" - pronosticează revista, căci poetul, ca și confracții săi mai cunoscuți, e un militant, "un vizionar realist, care lasă totdeauna să transpară în opera lui o dimensiune socială".

SAIJIKI...

...ESTE un glosar de imagini poetice destinat uzului poezilor de haiku. Îndeletnicirea de a aduna imagini poetice pentru a le folosi mai târziu este, în Japonia, la fel de veche ca și poezia însăși. Împrumutată din China, ea a devenit obligatorie în condițiile în care concursurile imperiale de poezie erau o realitate aproape cotidiană. Poezia nu mai era un domeniu închis destinat exclusiv poezilor, ci devenise un bun argument pentru a promova pe scara socială. (O dovadă în acest sens este și celebra *Makura no sōshi* - trad. rom. *Însemnări de căpatâi*, Ed. Univers, 1977, de Sei Shōnagon, (în română de Stanca Cionca) - despre care s-a crezut că ar fi fost inițial chiar un glosar de imagini

poetice pentru compunerea de tanka).

Astăzi, când haiku-ul aparține patrimoniului universal, a apărut necesitatea alcătuirii unor astfel de *saijiki* care să cuprindă cât mai mulți poeți posibil. Cel care s-a dedicat unei astfel de operațiuni - foarte dificilă, de altfel - a fost William J. Higginson, cunoscut exeget al haiku-ului din întreaga lume. El se află la a doua astfel de încercare, atât prima oară cât și acum reușind să adune între copertile aceluiași volum sute de poeți și de imagini folosite. Cea mai recentă apariție a lui Higginson se numește *Haiku World - An International Poetry Almanac* și a apărut la Kodansha International. Masivă (peste 400 de pagini), lucrarea impresionează prin cantitatea de material

studiat dar și prin acribie.

Autorul urmează liniile tradiționale ale unui astfel de glosar, organizându-și volumul în funcție de cele patru anotimpuri. De asemenea, pentru fiecare termen glosat găsim traducerea în limbile în care sunt poeziile care-l ilustrează, precum și alte informații în legătură cu istoricul utilizării aceluși termen ca imagine poetică în haiku.

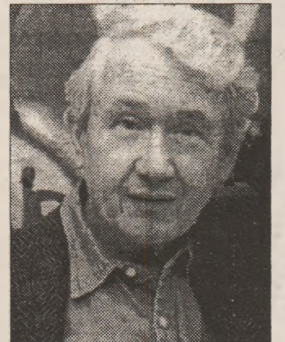
În final, trebuie remarcat și faptul că dintre sutele de poeți glosați 19 sunt români, ceea ce demonstrează o dată în plus recunoașterea de care se bucură pe plan internațional poezii români de haiku. Dintre numele, mai mult sau mai puțin cunoscute, iată câteva: Valentin Busuioc, Ion Codrescu, Clelia și Dumitru Ifrim, Dan Doman, Manuela Miga, Laura Văceanu, Florin Vasiliu ș.a.

George Și poș

Premiul Pulitzer

◆ Anul acesta prestigiosul premiu a fost atribuit lui Frank McCourt pentru romanul *Rămășițele pămîntești ale Angelei, o copilărie irlandeză*, în care autorul își povestește cu umor macabru anii petrecuți în orașul Limerick. Pe cale de a deveni fenomenul editorial al deceniului în țările anglo-saxone, cartea s-a vîndut pînă acum în 1,5 milioane de exemplare și a adus orașului irlandez o asemenea faimă, încît vara aceasta el a fost loc de pelerinaj pentru turiști. Povestea autobiografică a lui Frank McCourt începe la New York, unde s-a născut din părinți irlandezi imigranți, pentru a continua în Limerick-ul natal al mamei sale, unde familia cu 7 copii s-a întors în anii '40, minată de sărăcie. Dintre copii, nu-

mai patru vor ajunge la vîrsta adultă, ceilalți murind din cauza mizeriei și tuberculozei. McCourt a început să muncească la 14 ani, la Limerick, ca poștaş și curier, apoi s-a întors în SUA, unde a devenit profesor și scriitor. La Limerick, romanul său n-a prea plăcut, felul cum e înfașșurată sărăcia din anii '40-'50 nefiind agreat de orașenii acum prosperi.

Arta și pacienții

◆ În parcul din orașul suedez Växjö, parc aflat în imediata vecinătate a spitalului psihiatric "Sfîntul Sigfrid" se va inaugura în curînd expoziția de sculptură *Emigrație - Imigrație*. Numai că unele obiecte de artă instalate în parc provoacă îngrijorarea oficialităților comunale înainte chiar de deschiderea respectivei expoziții. Cele mai mari probleme le ridică o mașină cocoțată

într-unul dintre cei mai înalți copaci din parc, ce stă sprijinită pe două ramuri vîinoase, la circa 7 metri înălțime. Îngrijitorii parcului nu au fost foarte încântați de această inițiativă, gîndindu-se la siguranța celor ce se plimbă în mod obișnuit pe acolo, iar șeful administrației serviciilor publice locale a cerut ca mașina să fie dată imediat jos, amenințînd că va închide zo-

na și va cere despăgubiri pentru distrugerea copacului și pentru murdărirea gazonului cu motorina ce picură din mașină.

Autorul instalației, sculptorul Ian Newberry, nu vrea nicidecum să cedeze, mai ales că, susține el, are și permisul medicului șef al spitalului de a-și instala "opera" acolo.

În rîndul corpului medical însă, părerile sunt împărțite: unii doctori cred că pacienții lor se vor amuza de ideea năzdrăvană a artistului, în timp ce alții susțin, pe bună dreptate, că, dată fiind starea psihică a celor internați, instalația respectivă poate crea confuzii și panică. Mulți pacienți nu vor avea curajul să povestească despre mașina văzută în pom pentru că, după o asemenea relatare, doctorii nu le vor mai semna foaia de ieșire din spital.

Deocamdată mașina a rămas tot în copac dar zona este închisă așa că cei care doresc să admire instalația lui Ian Newberry, intitulată de el *Defect*, trebuie să o facă de la distanță.

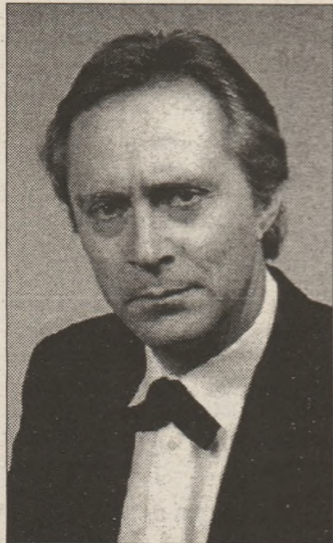
André Nève

RECENT și-a pierdut viața, în accidentul avionului pe care-l pilota, dirijorul belgian André Nève (în imagine), un nume familiar melomanilor din România. Muzician sensibil și dăruit profesiei sale, André Nève a dirijat vreme de un deceniu aproape toate orchestrele simfonice din București, pe cele din provincie, precum și spectacole ale Operei Naționale și ale altor teatre lirice din țară. În luna august 1991, el a contribuit la organizarea turneului în Belgia, cu o serie de concerte pe care le-a dirijat el însuși, al orches-

trei de cameră a Filarmonicii din Cluj. Ultimul concert susținut în România a fost în iulie 1994 cu aceeași orchestră din Cluj, după ce, în februarie 1994, dirijase un memorabil spectacol cu *Nabucco* de Verdi pe scena Operei Naționale. Ultima prezență în București a dirijorului André Nève a fost în vara anului 1995, când a înregistrat o serie de piese muzicale pentru un CD cu orchestra "Virtuozi", avîndu-le ca soliste pe pianista japoneză Yasuko Mitsui și soprana austriacă Olga Warla. André Nève a fost cunoscut, de asemenea, și la Chișinău, unde a dirijat mai multe concerte simfonice și specta-

cole lirice, contribuind totodată la câteva turnee în Belgia ale Operei din Capitala Republicii Moldova.

Dirijorul avea o mare admirație pentru muzica, muzicienii și formațiile din țara noastră. Din pasiune, total dezinteresat din punct de vedere material, regretatul artist belgian a suportat cu noblețe și stoicism condițiile rele în care se călătorea, se locuia sau se făcea muzică în România, indiferent de anotimp, în anii totalitarismului. El va rămîne o prezență vie în memoria iubitorilor muzicii din țara noastră, a numeroșilor săi colaboratori și prieteni români. (M.K.)

Ultimul clasic arab

◆ Cu moartea poetului irakian Mohamed Mahdi al-Jawahri, dispărut în

La disparition du dernier classique arabe

L'écivain irakien Mohamed Mahdi al-Jawahri est décédé le 27 juillet dernier à l'âge de 98 ans. Dessin paru dans Al-Ahram Weekly - LE CAIRE

vara aceasta la vârsta de 98 de ani, lumea arabă - scrie "Al Ahram Weekly" din Cairo - pierde ultimul adept al stilului clasic. Născut la Neyaf, pe atunci capitala unei provincii musulmane și timp de mulți ani sediul celor mai importante școli de teologie șiiită, al-Jawahri a încetat din viață la Damasc, fiindcă i se retrăsese cetățenia irakiană. Începând din anii '30, în paralel cu activitatea de scriitor, a făcut o strălucită carieră de parlamentar, editor și jurnalist, textele sale fiind adesea cenzurate. În 1960, din cauza libertății sale de opinie, a fost nevoit să părăsească Irakul și să plece în exil la Praga, iar în ultimii ani să se stabilească în Siria, unde a publicat în 1991 două volume de *Memorii*, în care povestește persecuțiile la care a fost supus din cauza poemelor și articolelor sale cu atacuri virulente la adresa puterii irakiene. În imagine, un desen ce ilustrează necrologul din publicația egipteană.

O idee care a prins

◆ Seria de romane polițiste angajate *Le Poulpe* publicată de Editura Baleine număra deja 40 de titluri și cunoaște un mare succes de public, deși e destul de tânăr (primul roman a apărut la sfârșitul lui 1995). Ideea creării unui nou tip de roman popular, cu un antierou "de stînga", implicat în probleme de strictă actualitate ale societății franceze, aparține lui Jean-Bernard Pouy și prietenilor săi. Ei au schițat în linii mari canava pe care toți autorii seriei trebuie să brodeze: personajul principal e Gabriel Lecouvreur, zis Le Poulpe, care trăiește în arondismentul parizian XI și își face veacul la bistroul "Picior de Porc", al cărui patron e Gerard, iar ajutor de bucătar, un absolvent român de filosofie, Vlad. *Le Poulpe*, care se îndoiește că ziarele spun adevărul, investighează pe cont propriu, prin cartiere marginase și în provincie, cazurile. Inițiativa lui Pouy a găsit ecou favorabil nu doar la cititori (tirajele fiecărui volum depășesc 20.000 de exemplare) ci și la autori: în fiecare săptămână, un nou manuscris cu aventurile lui Poulpe sosește la editură, în fiecare lună apar 2-3 noi romane, iar planul e deja făcut pînă în 2000.

Winslow Homer și războiul civil

◆ Acesta este titlul expoziției cu lucrări recente achiziționate, deschisă la Galeria Națională de Artă din Washington pînă la 28 septembrie. Pictorul american Winslow Homer (1836-1910) a ilustrat Războiul civil (1861-1865) în publicația "Harper's Weekly", desenele sale fiind primele imagini ale conflictului.

Krauss dezvoltă acum, după 20 de ani de cercetări, o nouă teză: cronică lui Moise ar fi fost redactată de un scrib "yahvist", într-o perioadă mai recentă decît se bănuia, iar primul profet al Israelului ar fi fost în realitate un prinț egiptean,

Fenomenul Migranian

◆ Pentru a-l califica pe Andranik Migranian, suplimentul literar "Ex Libris" al ziarului "Nezavisimaa Gazeta" nu ezită să folosească termenul *fenomen*. Politologul și-a făcut un nume, mai puțin datorită funcției sale de consilier al lui Boris Elțin, cît faptului că a știut să prindă primul tren al liberalizării mass-mediei rusești și să-și găsească spații pentru reflecțiile sale de observator al vie-

ții politice, atît la televiziune cît și în ziare de mare tiraj. Acum, el și-a reunit în volumul *Rusia în căutarea identității* (Ed. Mejdunarodnie ot-nocenia) cele mai importante articole ale sale apărute în presa rusă între 1988 și 1995. În ciuda caracterului caduc al unor texte, "cartea se citește cu interes, căci este și un inventar al erorilor politicienilor" dintre care face parte însuși autorul.

Moise, fiul faraonului?

◆ Dincolo de miturile pe care le vehiculează, *Torah* - primele cinci cărți ale Bibliei - constituie o sursă fiabilă pentru studiul originilor poporului evreu? Continuător al unui lung șir de arheologi germani specializați în vechile popoare ale Orientului Mijlociu, egiptologul Rolf

Amenmes, fiul faraonului Sethi II, fugit cu partizanii săi după eșecul unui puci care trebuia să-l doboare pe tatăl său. Teoria este considerată "plauzibilă" de către specialiști, cu atît mai mult cu cît Freud, încă din 1939, susținea în volumul *Omul Moise și religia monoteistă* aceeași

Corespondentă din Spania

Dama de Elche

VIAȚA se compune, vrem nu vrem, din idoli și idolatri; sunt cărjele de sprinjin ale neputințelor noastre. Fără ele ne-am frînge sub povara căutării și a golului interior. Faptul e zilnic dovedit în plan individual, dar și la scara națiunilor: semnul, sigla, simbolul, icoana, modelul, mantra, mesianismul, oglinda, pilda, pecetea, paternalismul, misterul originii, totemul ne sunt de trebuință, vedese, ca aerul, apa, pâinea și soarele la un loc. Absența lor atinge nu doar identitatea, însăși rațiunea de a fi, întrucît n-avem la ce ne raporta, valora, autoadula... Un astfel de simbol pare să fie *Dama de Elche* - numele statuii de piatră policromată descoperită acum o sută de ani (4 august 1897) în provincia Alicante, lângă satul Elche și datată ca aparținând celei de a doua jumătăți a veacului V. î.Cr. Este bustul unei curtezane a cărei noblețe de chip și bogăție de podoabe îi fac pe istoricii de artă să o declare piesă nepereche a sculpturii și chintesența volumetrică a epocii de cristalizare a "culturii iberice" (anii 550-50 î. Cr.). Arheologul francez Pierre Paris o cumpără (4000 franci) și piesa este expusă la Louvre pînă în preajma celui de al doilea război mondial (1941), când este restituită Spaniei prin acordul dintre doi dictatori, Franco și Petain, adepți ai exaltării vechimii originii, beția tuturor naționalismelor. În ultima jumătate de secol este admirată la Madrid (întâi la Prado, apoi la Muzeul Național de Arheologie), cu un patos vecin cu religiozitatea, opera fiind socotită simbol al măreției sufletului spaniol. În urmă cu un sfert de secol (1971), alicantinii pornesc maratonul revendicării capodoperei, cerând re-

trocedarea și expunerea acesteia pe locul de baștină, fapt care nu s-a produs și nici nu se va produce, pare-se: Consiliul Superior al Muzeelor a pus mai deunăzi sub interdicție orice translare a piesei unicat din "motive tehnice". *Dama...* este, consideră specialiștii, o veritabilă "Cutie a Pandorei" ce închide întrînsa tainele întrepătrunderii artei iberice cu elemente ale repertoriului oriental și cel grec, prin transfer de motive și tehnici, în execuția meșterilor baștinași. În acest climat hagiografic de august '97 are loc aniversarea *Domniței de o sută de ani*, când pică, de unde - de neunde (ptui, drace!), un fulgerător și interogativ con de umbră asupra sărbătoririi: istoricul american John F. Moffit afirmă, într-o recentă lucrare a sa, că venerata statuie a fost cioplită de către Francisco Pallas y Puig în chiar anul așa-zisei "descoperiri"; cu alte cuvinte, este un fals, un bluf, o cacialma inocentă, o teribilă și candidă amăgire. Dar presa spaniolă (cu o excepție, două) nu dă vreo importanță *yankeului*, ne aflăm în "fiesta", domnilor, doar n-o să ne aplecăm urechea la spusele unui *gringo*, poate că-i invidie la mijloc ori provocare, nu-i timp de fleacuri; *Dama de Elche* este iubirea noastră de toate zilele, zic

spaniolii (e sigla canalului II al Televiziunii naționale, emblema originii ancestrale iberice întruchipată heraldic de andaluziana centenară care s-a păstrat (în ciuda americanului cursurgiu) răpitor de frumoasă, certitudine și argument irefutabil într-o eventuală (și posibilă) polemică, fapt evident și pentru un neinițiat ori maritor de pe tușă.

Pop Simion

Marbella, august '97

Un spaniol la Operă

◆ Numit stea a Balletului Operei din Paris, titlu rivnit de balerinii de pretutindeni, spaniolul José Martínez nu uită că datorează aceasta părinților săi care au făcut imense sacrificii, pînă la a-și părăsi țara și a se stabili în Franța pentru ca fiul lor să poată urma prestigioasa școală de dans a Rosellei Hightower. La 28 de ani José este pe culmea carierei coregrafice, foarte apreciat de publicul parizian și cotate printre cei mai buni balerini din lume.

Public, mulțime, masă

◆ Carlo Ossola, profesor de literatură la Torino, pasionat de istoria ideilor, a scris eseul *Oglinzi fără chip. De la curtean la omul de pe stradă* vrînd să demonstreze cum a evoluat pe scena urbană, începînd din sec. XVIII, *publicul*, (cărui i se adresau jurnalele, dezbaterile, saloanele), transformat lent în sec. XIX în *mulțime*, fără eroi și fără destin, iar în secolul nostru, în *masă* anonimă și fără chip.

Evoluția sexualității

◆ "Cartea lui Jared Diamond *Why is sex fun? The Evolution of human sexuality* (Ed. Basic Books, New York) afirmă cu elocvență puterea principiului evoluției. Și cu toate acestea, trece pe lîngă o parte din adevăr. De fapt, cînd este vorba de sex - sau de istorie, sau

de politică, sau de artă... - știința poate să răspundă la toate întrebările, în afară de cele mai interesante - cu această notă sceptică își încheie "New York Review of Books" cronică la eseul care folosește teoria darwinistă pentru a explica "de ce sexul produce plăcere".

Revista revistelor

Homo homini ludens

ORIZONT nr. 8 i-a reunit pe cei doi "inclasificabili" ai literaturii noastre actuale (puși mereu în aceeași casuță cu două camere decomandate și dependențe comune), Luca Pițu și Șerban Foartă, scondind pe un spectacol cu scilpicici de idei și limbaj. Improvizatia intitulată *Bouvard & Pécuchet în straițe postmoderne* are în plus un chichirez parodic prin intervențiile unui al treilea personaj, Ioana Copil-Popovici, care încarnează partea de *idées reçues* a celebrei opere flaubertiene (mult

mai verosimil decât îi figurează Pițu și Foartă pe cei doi "bonshommes"), dînd brînci discuției cu întrebări după tipic (cum scrieți?, de ce scrieți?, etc.), deși inițial își exprimase dorința de a consemna un *dialog* între cei doi. Dialogul se leagă mai greu, domnul Foartă asumîndu-și cu modestie, la început, rolul de gazdă care îi ridică mingile oaspetelui iașot, punînd reflectorul pe el ("Cu Luca e foarte greu să dialoghezi. Pe lîngă el, eu sint o palidă umbră"). Și domnul Pițu pare stînjinit de "straițele postmoderne" de scenă și abia cînd e somat să comenteze afirmația lui Dan C. Mihăilescu precum că ar fi ajuns la "paroxismul ilizibilului" cu *Breviarul nebuniilor curente*, începe să pituleze. Aflăm astfel că volumul, tipărit în doar 100 de exemplare numerotate, nepuse în vînzare, e o ediție "pentru super-elită" (Foartă: "Nici nu mi-am dat seama că e vorba de așa ceva") și că are la origine vreo 400 de pagini de corespondență trimisă de el între 1975 și '90 unui prieten din Sevilla, care le-a păstrat: "Și ce să fac eu cu ele? Eu pe ale lui nu le-am păstrat, ce sens are, nu? Dacă le-aș fi păstrat pe

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

ale lui, ieșea ceva. [...] Așa că mi-am propus să elimin găoacea epistolară. Uneori ele s-au decontextualizat și au rămas așa, ca niște căcăței meteorici! Are și un fragment enigmatic, și un poem în proza de Mallarmé..." *Testicolele* acestea "vituperante în mai multe registre" nu au fost trimise de autor decât unor oameni ce se presupunea că le vor înțelege și al căror număr e estimat la 100. ❖ De la *Breviar*, discuția sare la Yourcenar, la *Memoriile lui Hadrian* pe care Foartă & Pițu o consideră literatură în registru minor, recunoscîndu-i totuși, cu marînimie, și oarece calități: "L.P.: E minulesciană. Știi ce este major, totuși? Hai, ca să-i dăm o șansă gagice, chiar post-mortemă. Ea la sfârșit are, sigur, roman-roman. Nu a mers ea până aici, că nu se credea Thomas Frau, dar se explică ea cumva, așa cum s-a întîlnit ci Hadrian ș.a.m.d. Are bucățele pe alocuri de mare calitate. Dar sunt de tip metatextual, deja. [...] Ș.F.: Totuși, cred că-i o carte frumoasă, ușor manieristă, ușor plictisitoare, ușor post-, dar nu post-modernistă, ci post- la orice. Postuitatea ca atare." ❖ După ce mai colîndă cimpii artistici trecînd de la Ion Barbu la Bemea și de la Vasile Lovinescu la Paul Barbăneagră și Iosif Sava (nu știm cum se face, dar în orice conversație între scriitori, în redacții, la telefon, la cafea sau pe stradă, se ajunge inevitabil și la *serata* lui Iosif Sava - un subiect gras, la care toată lumea are ce comenta cu vioiciune, încît fără acest formidabil provocator, intrat de ațiția ani în metabolismul săptămînal, discuțiile noastre ar fi mai plicticoase), cei doi sînt aduși în postura de interogați, cu o întrebare-trăznet: "Cum vă simțiți ca marginali esențiali ai intelectualității române?" Jenafi, marginalii esențiali scapă cum pot, explicîndu-i doamnei că, în momentul cînd devii cit de cit faimos, marginalitatea dispare: "nu poți să semnezi condica și să fii marginal. Nu se poate." Dar dînsa persista: "Ați rezistat mirajului Capitalei..." Răspunde L.P.: "E la mîntea cocosului următorul lucru: că există și modele policefale. Ca să nu spunem policefalice. Cum sunt cele nemțești. [...] România are ceva ce face din ea o curlunistă. Că nu e nici Ghermania, pentru că ar trebui ca fostele provincii să aibă tari capitalele și modelele tari - Cluj, Timișoara, Craiova, Constanța etc. Dar nici centralizarea nu e chiar atât de puternică. Nu există iacobinism. Adică să ai tot ce contează la Bucale, și în rest dor și jale. Să știi că tentația Bucureștiului nu e la fel de puternică ca la intelectualii francezi, Parisul." Dar nici orașele lor, Iașul și Timișoara nu sînt "crațița minune în care se face musacaua culturală", drept pentru care le birfesc în tandem, pînă cînd pică o altă întrebare, să-i zicem puerilă, a animatoarei: *Cum scrieți?* Răspuns concis: *L.P.:* Asta nu putem decât mîma. *Gesteme; Ș.F.:* Gîndeme și răzgîndeme."

Insolența ca imunitate

În ciuda faptului că imunitatea parlamentară, în varianta ei actuală, e mai curînd un mijloc prin care parlamentul român poate sfida legea care se aplică omului obișnuit, numai ziarul *ADEVĂRUL* a făcut public faptul că există un proiect prin care una va fi imunitatea politică și cu totul alta răspunderea față de codul penal a parlamentarilor. Cu alte cuvinte, pentru faptele sale care au atîngere cu Codul penal, parlamentarul român va răspunde la fel ca oricare alt cetățean al României, rămînd imun doar pentru afirmațiile sale politice din Parlament. Cum e vorba de un regulament în lucru, probabil că și aici se va folosi interesul național pentru a acoperi diverse interese particulare. Doi dintre cei care au de pierdut de

LA MICROSCOP

Nici Stan, nici Abraham

Dacă există vreo legătură între demiterea d-lui Valerian Stan și aceea a generalului Pavel Abraham, așa cum s-a speculat în presă, nu e bine, indiferent care ar fi motivul. Sint, acum, în presă două curente. Unul, care consideră aceste două demiteri drept un indiciu că actualul guvern nu e mai breaz decît cel care i-a precedat și că vom avea în continuare corupție fără corupți. Acest curent pune semnul egal între cele două demiteri, alăturîndu-le recentelor schimbări din rîndul procurorilor, pentru a trage concluzia că la această oră se fac presiuni mari pentru ca marii corupți să iasă basma curată, presiuni în fața cărora guvernul a cedat. Un al doilea curent, care de asemenea pare a pune semnul egalității între aceste două demiteri, îl consideră pe dl Valerian Stan drept un pion otrăvit în guvern, încît și generalul Abraham, cu care dl Stan a afirmat că a colaborat bine, poate fi considerat un astfel de pion, dar în fruntea poliției. De aici se poate trage o concluzie tot atît de descurajatoare. A ceea că mafiotismul autohton a avut grijă să se pregătească pentru eventualitatea schimbării puterii, plasîndu-și din vreme oamenii în poziții care, prin apăsarea anumitor pîrghii să-i aducă ulterior în funcții prin care aceștia să le apere interesele.

În ceea ce ce mă privește, n-am încredere în scenariile perfecte, tocmai din pricina perfecțiunii acestora. Iar una dintre slăbiciunile presei de la noi și de aiurea e că aleargă după asemenea scenarii, fără a verifica autenticitatea surselor.

Dacă tăiem semnul egal dintre aceste două demiteri, avem două probleme separate, cu cauze diferite. Una e problema Valerian Stan, cu propria ei semnificație, iar cealaltă, problema Abraham. Dl Stan a fost sacrificat fiindcă făcea imposibilă coabitarea politică dintre PD și PNȚCD cu declarații pe cont propriu, în legătură cu situația locativă a citorva lideri PD. Poate că dl Stan se numără printre adepții ideii *Pe-reat mundus, fiat justitia*, dar și aici există o listă de priorități. Iar așa-numi-

ta afacere "Apartamentul", de care s-a cramponat dl Stan, nu se afla chiar în topul priorităților. Dl Stan a făcut din ea o problemă capitală. Guvernul, care are altă listă de priorități, s-a dispensat de dl Stan. Poate că în absolut, dl Stan are dreptate, totuși atunci cînd a acceptat o funcție în acest guvern de coaliție, dl Stan a acceptat și această coabitare. Ulterior, dl Stan a adoptat o maximă intransigență, ajungînd în situația de a spune lucruri deosebite de celea pe care le spunea guvernul. Premierul avea de ales între a demisiona și a-l sacrifica pe dl Stan. A optat pentru a doua variantă. Cred că această opțiune a fost mai potrivită, chiar dacă dl Stan a oferit presei prilej de discuții etice de tot soiul, în materie de guvernare. Totuși să nu uităm că dl Stan se împiedica în citeva contracte de închiriere în timp ce marile probleme ale corupției ajunseseră în situația de șah etern. Nu vreau să apăr pe nimeni, și oricum asta nu contează încă la noi. Totuși noul procuror general a afirmat recent că în materie de luptă împotriva corupției procurorii implicați în această afacere judiciară nu s-au prea omorît cu firea și că poliția s-a grăbit să aresteze, producînd dosare de tip șvaiter, adică dosare pe care un avocat cu experiență le putea spulbera cu ușurință.

Cazul d-lui Abraham ține de acest șah etern, ca și acela al procurorilor înlocuiți din funcții. Aflat în criză de timp în luptă cu corupția, guvernul a recurs la măsuri extreme. Dar e cu puțință ca aceste măsuri să fi fost dictate și de chestiuni de ordin politic, care îmi scapă. Dacă e vorba de vîntoare politică, aceasta mi se pare prostesc făcută. Și așa zice, chiar inexplicabil. Dacă dl Abraham a fost sacrificat pentru simple bănuiele, generalul va deveni un erou, dacă însă generalul Abraham se va dovedi mai prejos decît motivele pentru care a fost demis, nu ne vom afla în fața unui caz de abuz, ci în fața unei probleme de neînțelegeri guvernamentale, cu efecte greu de anticipat.

Cristian Teodorescu

pe urma acestei schimbări, d-nii Bivolaru și CVTudor, probabil că se vor lupta pentru ca regulamentul actual după care își desfășoară activitatea parlamentarul român să rămînă neschimbat. Rămîne de văzut în ce măsură ei își vor găsi susținători și în ce măsură acești susținători sînt dezinteresati. ❖ Dl Cornel Nistorescu consacră un întreg editorial faptului că președintele Constantinescu s-a dus la Săftica să se întilnească, fără protocol, cu jucătorii naționali de fotbal. Acolo, președintele țării, îndemnat de gazetari, și-a încercat abilitatea în lovirea mingei cu piciorul. Rezultatul a fost că fotoreporterii l-au surprins pe dl Constantinescu picînd la pămînt în urma încercării sale de a-și verifica talentul de fotbalist amator. Dl Nistorescu a judecat foarte aspru căderea președintelui, punînd-o pe seama căutării de publicitate. Or, e limpede că dl Constantinescu a încercat să scape de imaginea unei persoane care nu mai are loc de garda sa de corp. Se pare însă că în mult mediatizata sa cădere la contactul cu mingea, președintele a fost ajutat să se ridice tot de unul dintre reprezentanții gîrzii sale de corp. Aceasta fiind viața, dl Constantinescu trebuie să accepte că singurul loc în care își poate permite să cadă e în topurile de popularitate. ❖ Un vîntor sistematic al acestei eventuale căderi e dl Ion Cristoiu. Acesta și-a luat rolul de Cassandra a noului regim atît de în serios, încît aproape că e regretabil că dl Cristoiu nu nimereste cu previziunile sale. Deprins cu ideea că din cinci editoriale săptămînale, nimereste cel puțin unul, prin jocul numelor mari, dl Cristoiu încearcă aceeași experiență în calitate de comentator politic

la Tele 7 abc. Efectul e mai curînd trist - dl Cristoiu are aerul că își deplînge fosta sa condiție și că nu e în stare să-și găsească o nouă imagine după aceea de guru editorial de pe vremea cînd era nr. 1 la *EVENIMENTUL ZILEI*. ❖ Aflăm din *Adevărul* de luni, opt septembrie, că eforturile diplomației românești pentru ca țara noastră să facă parte din primul val al integrării în Uniunea Europeană ar putea avea succes. Și tot din *Adevărul* aflăm că dl Otto von Habsburg a elogiat administrația de la București, afirmînd că aceasta are o imaginație remarcabilă în privința rezolvării problemelor interetnice. ❖ O uriașă energie jurnalistică a fost pusă la bătaie la noi și în lume după accidentul fatal al prințesei Diana. Indiferent de ceea ce se va spune ulterior, moartea prințesei a însemnat și o uriașă desfășurare de forțe pro sau contra familiei regale din Marea Britanie. Adică o luptă împotriva unei tradiții implacabile în raport cu tragedia unui fapt divers. De fapt, simplificînd lucrurile, familia regală britanică s-a văzut silită să ia parte la o înmormîntare cu care, după divorțul dintre Charles și Diana, n-ar fi avut, legal, nimic în comun. Ziarele serioase s-au opus acestei încercări de a transforma moartea Dianei într-un atac la adresa regalității. Cu toate acestea, regina Elisabeta a acceptat să comemoreze o dispariție cu care, teoretic, familia regală nu mai avea nimic în comun. Efectul acestei abateri de la regulile Casei Regale Britanice ar putea fi o schimbare în viitor între raporturile dintre casa regală și supușii acesteia.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei